

Ozgür İnsan

aylık dergi

**SANAYİLEŞMEMİŞ TÜKETİM
TOPLUMU**

**GELENEKSEL
KÖYLÜLÜĞÜN
ÇÖKÜŞÜ**

BÜLENT ECEVİT

demokrasinin "asgarisi" olmaz

**"karikatürlerle
avrupa ve
biz.."**

**ÜNİVERSİTEDE
ÖĞRENİM
REFORMU**

**12 MART'TAN-12 MART'A
VE CUMHURBAŞKANLIĞI**

sayı 10. mart 1973

ÖZGÜR İNSAN'ın bu sayısında

Demokrasinin «Asgarî»si yoktur (Başyazı) — Bülent Ecevit	1 - 4
Karikatür — Tan Oral	5
Aynı Olayları — Türkiye'de	6 - 12
Karikatür — Tonguç Yaşar	13
Aynı Olayları — Dünyada	14 - 16
Sanayileşmemiş Tüketim Toplumu — Cahit Kayra	17 - 19
Karikatür — Yalçın Çetin	20
3. Beş Yıllık Planda Genel Görünüm — Cem Arel	21 - 29
Karikatür — Ferruh Doğan	30
Tarihin Öğrettikleri — Halûk Ülman	31 - 34
Karikatür — Nezh Danyal	34
Türkiye'de Geleneksel Köylülüğün Çöküşü — Ahmet N. Yücekök	35 - 38
Yüksek Öğretim Reformu — Bozkurt Güvenç	39 - 49
Ekonomide Üçüncü Sektör — M. Şükrü Koç	50 - 53
Alt ve Üst Yapı Çözümlemesi — H. Faruk Erginsoy	54 - 57
Gülten Akın	58 - 59
Tarımda Verimlilik — Ahmet İsvan	60 - 64
Karikatür — Semih Balcıoğlu	(Arka kapak)
Ön Kapak Düzeni — Fahri Karagözoğlu	

ÖZGÜR İNSAN

AYLIK DERGİ - 1 / Mart / 1973 Yıl: 1 Sayı: 10

Özgür İnsan Gazetecilik Matbaacılık ve Ticaret A. Ş. adına:
Sahibi ve Sorumlu Müdürü : ÖNDER SAV

Yönetim yeri:

Esat Cad. 57/8
Küçükesat - Ankara

Tel : 17 14 85

Haberleşme adresi:

P. K. 46
Küçükesat - Ankara

Basıldığı yer: BİLGİ BASIMEVİ

İlan tarifesi

Tek Sütun santimi 50 TL.
Tam Sayfa ilan 2000 TL.
Arka Kapak iç sayfa 3000 TL.

Fiati : 5 Lira

ÖZGÜR İNSAN'A ABONE OLMAK İÇİN:

Bir yıllık Abone bedeli olan 50 TL. nı bulduğunuz yerin PTT şubesinden Önder Sav 10078395 sayılı hesaba POSTA ÇEKİ ile göndermeniz ve adınız, soyadınızla birlikte açık adresinizi, hangi sayıdan itibaren abone olmak istediğinizi adresimize iletmeniz gerekmektedir.

DEMOKRASİNİN «ASGARÎ»Sİ YOKTUR

Bülent ECEVİT

Futbolun «asgarî müşterek»i ne olabilir?... Takımların birbirlerine gol attıkça sayı kazanmaları...

Güreşin «asgarî müşterek»i ne olabilir?... Güreşçilerden birinin sırtı yere değince yenilmiş sayılması...

Fakat bu «asgarî müşterek»lerle futbol oynanacak veya güreşilecek olursa kan gövdeyi götürür. Üstelik tarafların ustalıklarıyla, güçleriyle ilişkisi olmayan sonuçlar alınabilir.

«Demokrasinin asgarî müştereklerinde partiler anlaşmalıdır» yollu telkinler de buna benzer durumlara yol açar.

Hiçbir oyun, yalnız «asgarî müşterekler»de anlaşarak oynanamaz. Her oyunun —asgarîsi veya azamîsi söz konusu olmayan— belli kuralları vardır. O kurallar bir bütündür. O kurallara eksiksiz uyulur. Ancak o kurallara eksiksiz uyulduğu zaman, oyun uğarca oynanabilir ve sonucuna herkes gönül rızasıyla katlanır.

*

Son zamanlarda sıklaşan ve bazı iyiniyetli kimselere de makul gibi görünmeğe başlayan «demokrasinin asgarî kurallarında partiler anlaşmalıdır» yollu telkinlerin ardındaki öneri —herkesin niyetine göre değişmekle beraber— şuraya kadar varmaktadır:

— Seçimlerde herkes dilediği partiye oy versin ve iktidar seçimlerin sonucuyla belirlensin!

Bu kurala uyulmadıkça rejimin demokratik sayılamayacağında kimsenin kuşkusu olamaz. Ama yalnız bu kurala dayanan bir rejim de, Türk Ulusunun benimsediği anlamda demokrasi sayılamaz. Batının «liberal demokrasi» dediği, Türkiye'de «özgürlükçü demokrasi» diye tanımlanan rejim olmaz öylesi,

— Neden olmaz?...

Çünkü özgürlükçü demokraside düşüncelerin ve oyların tam bir düşünce ve tartışma özgürlüğü içinde oluşabilmesi gerektir. Düşünce ve tartışma özgürlüğü de,

- Herkesin «düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim ile veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklayabilmesi ve yayabilmesiyle (Anayasa, Madde 20);
- Düşünce ve kanaatleri «toplu olarak» açıklayıp yayabilmenin gereği olan birleşme ve örgütlenme hakkının serbestçe ve etkin biçimde kullanılabilmesiyle;

● Bu hakların ve özgürlüklerin güvencelere bağlanmasıyla, gerçeklik kazanabilir.

«ÖZGÜR İNSAN»ın beşinci sayısının «Anayasa ve Demokrasi» başlıklı başyazısında da bunlara bir ölçüde değinilmişti.

Şimdi yeniden ve daha çok üstünde durarak değinme zorunluğunu duyuyoruz, çünkü o başyazının yayınlandığı 1972 Ekiminden bu yana özgürlükçü demokrasinin bu unsurlarında büyük kısıntılar yapılmış veya yapılmaya başlamıştır ve demokrasinin «**asgarî müşterek**»lere indirgenmesi yolunda bir hayli yol alınmıştır.

Yeni Dernekler Yasası ile dernek özgürlüğü, hattâ partilere üye olma özgürlüğü büyük ölçüde kısılmıştır.

TBMM'de görüşülmekte olan yeni «Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasa Tasarısı» ile, toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüklerinin etkisiz duruma getirilmesi yolunda adımlar atılmıştır.

Gene TBMM'de görüşülmekte olan «Mühendis ve Mimarlar Odaları Birliği Yasası»ndaki değişikliklerle, meslek örgütlerinin birer demokratik baskı gücü olarak etkinlikleri ortadan kaldırılmak, üyelerinin haklarını koruyabilme gücü bile büyük ölçüde kısılmak istenmektedir.

TBMM'de görüşülmekte olan üniversite «reform»u ile de, üniversitelerin, yalnız yönetsel değil, bilimsel özerkliği ve özgürlüğü bile işlemez duruma getirilmek üzere-

Bütün bunların üstüne «Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce» kullanılmak gereken yargı yetkisi de (Anayasa Madde 7) bağımsızlığı iyiden iyiye kısılacak yeni tür mahkemeler eliyle kullanılsın istenmektedir. Devlet Güvenlik Mahkemeleri, Cumhuriyet Halk Partisinin itiraz ettiği biçimde bir Anayasa değişikliğine göre kurulacak olursa, üstelik bunun yanı sıra, sıkıyönetim kalktıktan sonra bile sıkıyönetim mahkemelerinin yıllarca görevlerini sürdürebilmelerini öngören Anayasa değişikliği kesinleşecek olursa, hakimlerin ancak «mahkemelerin bağımsızlığı esasına göre» atanabileceklerini belirten Anayasa hükmü de (Anayasa Madde 134) büyük ölçüde işlemez duruma getirilmiş olacaktır.

Bunları basın özgürlüğünde önemli kısıntıların izlemesi olasılığı da henüz gide-rilmiş değildir.

Ayrıca TBMM'deki çoğunluk partisinin önderi, «sıkıyönetim altında seçim yapılabilir» fetvasını da vermiştir.

Özgürlükçü demokrasinin temel kuralları böylece birbir çığnenir, özgürlükçü demokrasinin kurumları temellerinden sarsılırken, «demokrasinin asgarî müşterekleri»nde anlaşmaktan söz edilmesi, Türk Ulusunu, demokrasinin asgarisi ile yetinme durumunda bırakma isteğinden başka bir anlam taşımaz.

Oysa demokrasinin asgarisi olamaz. Demokrasi, bütün hakları, özgürlükleri ve güvenceleriyle bir bütündür... Güvenceyi sağlayan kurumların türü veya biçimi, her ülkenin kendi koşullarına göre değişebilir fakat özgürlükçü demokrasiyi benimseyen her ülkede, bu güvencelerin etkinliği bir düzeyde olmak gerekir.

«Asgarî müşterekçiler, «güvence sağlayan kurumların türü veya biçimi her ülkenin kendi koşullarına göre değişebilir» sözümüze sarılıp, «bizim koşullarımız değişiktir» bahanesiyle güvenceleri kısma eğilimlerini mazur göstermeğe kalkışmasınlar diye de, hemen şunu eklemek gerekir:

Bir ülkede demokrasinin gelenekleri ve kökleri ne kadar yetersiz ise, kurumsal güvenceleri o kadar güçlü olmalıdır.

Örneğin İngiltere'de özgürlükçü demokrasinin gelenekleri ve kökleri, yazılı bir Anayasanın sağlayacağı güvenceye gerek bırakmayacak kadar derin ve yeterlidir.

Fransa'da, Parlatentonun yetkileri büyük ölçüde kısılmış, Cumhurbaşkanının yetkileri ise neredeyse eski kralların yetkilerine yakın ölçüde arttırılmış olduğu halde, özgürlükçü demokrasi, bütün hakları, özgürlükleri ve fiili güvenceleriyle yaşayabilmekte ve işleyebilmektedir. Çünkü Fransa'da da özgürlükçü demokrasinin gelenekleri ve kökleri derinlerdedir.

Ama Türkiye gibi demokrasinin henüz genç olduğu, demokratik geleneklerin henüz yeterince kökleşmediği bir ülkede, geleneklerin yetersizliği eğer kurumsal güvencelere ağırlık verilerek dengelenmezse, demokrasi çöker. Üstelik Türk halkı artık demokrasiden başka bir rejime razı edilemeyeceği bir siyasal bilinçlenme düzeyine erişmiş olduğu için, demokrasinin çöküntüsü üzerine, huzur sağlayıcı ve istikrarlı bir başka rejim de kurulamaz. Türk toplumu uzun yıllar kargaşalıktan, sarsıntılardan ve kıran kırana iktidar mücadelelerinden kurtulamaz.

İki yıldır ülkemizde özgürlükçü demokrasiyi özünden yoksun bırakmağa ve temelinden çökertmeğe uğraşanları iyi seçmek gerekir. Bu uğraşın öncülüğü Ordudan gelmiyor. Bu uğraşın öncülüğünü, Ordunun belli —veya bir ölçüde de belli olmayan— nedenlerle, haklı veya haksız nedenlerle, rejime yapmış olduğu geçici müdahaleyi fırsat bilerek,

— Ne yapalım, Ordu böyle istiyor!,
bahanesini öne sürerek;

— Ordunun isteklerine uyulmazsa normal demokratik rejime dönülemez!, gerekçesinin ardına gizlenerek, yıllardır hayallerinde oluşturdukları yozlaşmış demokrasi, kolu kanadı budanmış, kökleri kurutulmuş demokrasi amaçlarına ulaşabilmek isteyen bazı siyasal ve ekonomik güçler yapmaktadır.

Gerçekler biraz deşildiğinde, özgürlükçü demokrasiyle çelişen Anayasa ve yasa değişikliklerinde genellikle Ordunun bir ısrarı olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Bazı kurnaz çevreler, işlerine gelmeyen durumlar karşısında,
— Ordu ne karıştırmış, Parlatentonun, milletin iradesi herşeyin üstündedir!, diye demokrasi ve millî irade savunuculuğu çalımını yaparken; işlerine gelen rejim değişiklikleri için, «Ordunun öyle istediği» gerekçesini —üstelik doğru da olmadığı halde— kendi siyasal amaçları için kalkan gibi kullanmakta sakınca görmüyorlar.

Cumhurbaşkanı seçiminde Anayasa kurallarına, kuralların özüne de sözüne de uyulması, elbette, Anayasamızda belirlenen Cumhuriyetin gereğidir. Fakat bu konuda, 7 yıl önce kendi açmış oldukları tehlikeli çığırın şimdi kapatılmasını demokrasiyi kurtarmanın başta gelen gereği gibi göstermek, kimsenin, demokrasiye karşı işledikleri günahları örtmeğe yetmez. Cumhuriyet başkadır, demokrasi başkadır. Yeryüzünde cumhuriyet olmayan, cumhurbaşkanı olmayan demokrasiler de vardır; ama vatandaşların temel hak ve özgürlükleri alabildiğine kısılan, birleşme ve örgütlenme hakları etkisiz kılınan, yargı bağımsızlığı zedelenen bir rejim, kimseye «özgürlükçü demokrasi» diye kabul ettirilemez.

Şu günlerde Türk siyaset sahnesinde bir oyun oynanmak isteniyor; bir el çabukluğu oyunu, bir göz boyama oyunudur bu:

Halkın dikkati Cumhurbaşkanlığı seçimi üzerinde toplanırken, demokrasi temelinden yıkılmak isteniyor.

Cumhuriyeti ciddiye alanlar, elbette, Cumhurbaşkanı seçiminin, Cumhuriyet Anayasasında konulan kurallara, o kuralların özüne ve sözüne en uygun biçimde yapılmasını istemelidirler. Fakat bunu istemekle demokrasiyi istemenin ayrı ayrı şeyler olduğu da gözden kaçmamalıdır.

«Demokrasinin asgari müşterekleri»nden söz edenlerin ve Türk Ulusunu demokrasinin asgarisine müstahak görenlerin, aslında, demokrasiyi istemeyen veya gerçek demokrasinin, özgürlüğü demokrasinin ne olduğunu bilmeyen, bilseler de bilmezlikten gelen kimseler ve çevreler olduğu hatırdan tutulmalıdır.

Demokrasiyi «asgari müşterekler» dedikleri yozlaşma noktasına indirgemeye çalışanlar, aslında, yalnız demokrasiyi değil, sosyal devleti de engellemek isteyenlerdir.

Çünkü, düşünce ve anlatım özgürlüğünün, birleşme ve örgütlenme hakkının ve yargı bağımsızlığının tam işlemediği bir ülkede, çalışan halk topluluklarının sosyal hakları ve güvenlikleri de, özgürlüğü demokrasinin meşru saydığı yollardan korunamaz.

Düşünce ve anlatım özgürlüğü kısıtlanıp, ezilenlerin, sömürülenlerin, ekonomik gelişmeden haklarını alamayanların şikâyet olanakları, hak isteme olanakları daraltılınca; birleşme ve örgütlenme özgürlüğü kısıtlanıp, sendikaların, derneklerin, meslek odalarının hak mücadelesi yapabilmek için kullandıkları başlıca araçlar etkisiz kılınca; yargı bağımsızlığı kısıtlanıp, sosyal haklar için mücadele edenlerin baskı altına alınmaları kolaylaşınca, halkın gücüyle, kamuoyunun itişiyile sosyal devlet amacına ulaşabilmesi de son derecede güçleşir. O zaman «sosyal devlet», ancak, halkı sömürebilmek isteyen ekonomik güçlerin, büyük çıkar çevrelerinin razı olabilecekleri, izin verebilecekleri ölçüde ve hızda gerçekleşir.

Ya da, halkın sabrı buna yetmezse, demokrasinin «asgari»sini bile yıkacak patlamalara yol açılmış olur.

TÜSTAV

Tan ORAL

12 Mart'tan 12 Mart'a ve Başkan Seçimi

Türkiye'de

ayın olayları

12 Mart ve 27 Mayıs

12 Mart'ın ikinci yılında 12 Mart'ın 27 Mayıs'tan farklılığı açıkça görülmektedir.

Artık Türkiye'yi dışa bağlı büyük sermaye çevreleri yönetmektedir, Kapitalizm ülkeyi kendi doğrultusunda götürmektedir. Bunlara karşı ancak işçiler ve köylülerin örgütlü kesimi gücünü ve sesini duyurabilmektedirler. Bürokratların bir kısmı kredi, piyasa, ortak çalışma gibi ilişkilerle sermaye ile içiçe girmiştir 1950'den sonra yönetimin işlerini Burjuvazi ile onun müttefiklerine kaptıran bürokratlar, iktidarın nimetleri ile birlikte itibarlarını da yitirdiler. Tarihin akışı içinde zorunlu olarak kısa süren 27 Mayıs yönetimi, artık 1950 öncesinin geri gelemeyeceğinin ilk işareti idi. Bilindiği gibi, ülkenin kaderinde ağırlıklı rolü olan sivil-asker-bürokrasi 27 Mayıs'ta siyasal iktidara güçlü bir biçimde müdahale etmişti. Ekonomik durumun ve buna paralel olarak siyasal durumun çıkmaza girmesi, ve bürokrasinin durumunun da özellikle ağırlaşması bu müdahalenin görünen sebepleri sayılabilir.

12 Mart'ın ikinci yılında ise artık bürokrasinin devrimci veya reformcu bir yönetimi sürdürmesi bir yana, iktidarı süreli olarak paylaşmasının bile imkânsız olduğu anlaşılmıştır. Reformcu diye yola çıkan bürokratik «devrimci»(!) hareket yarı yolda eskisinden daha acıklı bir biçimde dışabağlı sermayeye teslim olmuştur. Bu gelişime mizansen olarak kullanılan demokrasi dışı devrimcilik iddiaları ise reformculuk balonundan daha önce patlamıştı. Çok kısa olarak özetlediğimiz bu olaylar Türkiye'de hem bürokratik-devrimciliğin hem de demokrasi dışında devrimciliğin geçersizliğini kanıtlamaktadır.

12 MART VE DEMOKRASİ

Türk toplumunun demokrasi dışında bir rejim ile yönetilme olanağının

olmadığı, iki yıl içindeki gelişmelerle tekrar kanıtlanmış ve 12 Mart sonrası olayları içinde kesinlikle ortaya çıkmıştır. Artık Türkiye'deki toplumsal gelişme ve bilinç düzeyi, demokrasi dışı yönetim denemelerini en kesin biçimde reddedecek düzeydedir.

Artık Türkiye'de tekeli kapitalizmin en «azgın» temsilcileri bile açık ya da şal örtülü bir baskı rejimini tezgâhlamakta daha ürkek davranacaklardır. Çünkü, demokrasinin bir süre bile dondurulmasının zararlarını tüm Türk ulusu çok pahalıya ödemeye başlamıştır. Ekonomik ve politik hayat tümüyle felç olma yolundadır. Bunu önlemenin yolu ise bir ölçüde demokrasiye geri dönülmesi olarak gözükmektedir.

DEVLET BAŞKANLIĞI SEÇİMİ VE A. P.'NİN 1'NCİ YOLU

Devlet Başkanlığı seçimi arifesinde şu anda Türkiye'nin en büyük partisi A.P. kendi çöküntüsünün bir yansıması olarak, yapacağı iki seçmenin sonunda yeni iç çöküntüler yaratacak bir yol ağzına gelmiştir.

A.P. bu iki seçmeden birini kendi iradesi ile, sonuçlarına katlanmak üzere yapacaktır. Bugünkü güçler dengesi içinde A.P.'nin istediğini (eğer A.P. gerçekten isterse) cumhurbaşkanı yapmasını kimse önleyemez. Varolan toplumsal, eko-

nomik ve politik koşullar içinde A.P. istediğini cumhurbaşkanı yapabilecek güçtedir. Ne A.P., bu seçimlerin yetkisinden ve getirdiği sorumluluktan ayrılabilir ne de seçilen kişi; bu karadaki A.P.'nin etkisinden ve kapitalizmin getirdiği kural-ların sınırlamasından kurtulabilir. Olay-ların doğası gereği gelen, yapışık iki kar-deştir bunlar.. Bunu bilen A.P., ken-dini güçlü görse, kendi doğrultusunda istediğini yaptıracağı bir cumhurbaşkanı-nı ortaya çıkaracak ve bunun dışındaki her teklife sırtını çevirecektir.

Ancak A.P., 6 yıllık bir yönetim sonunda hem siyasal yönetimi ve hem de sosyal ve ekonomik gelişmeyi karaya oturtmanın vebalini taşıyan partidir, ve kendi adayı da bu veballe oraya gelecektir. Geçtiğimiz yıllarda aynı A.P.'nin temsilcisi olduğu dışa bağlı büyük sanayi çevrelerinin ülkenin üretici güçlerini geliştirmedeki hızının kesildiği artık açık-ça görülmüştür. Bundan sonraki her atı-lımına ancak büyük burjuvazi sulta-sında ve ulusun çıkarlarına tamamen ters olduğu ve olacağı, her olayla ortaya çıkmaktadır.

Bu nedenle gelişmenin kendi aley-hine döneceğini hisseden burjuvazinin en gerici kanadı, D.P. hareketi ile büyük burjuvaziye karşı çıkmıştır. Bu hareket kasaba eşrafının, feodal artıkların ve reaksiyoner burjuvazinin bir kısmını A. P.'den koparmıştır.

Aynı sebepten bürokrasinin alt ta-bakası ve küçük burjuvazi, maddi ve manevi rahatsızlık içine girmiş ve A.P.'ye «düşman!» ve bir huzursuzluk kay-nağı olmuştur. Bu kesim hem 12 Mart'a gerekçe olan tedhiş olaylarının yaratıcısı hem de müdahelenin teorik hazırlayıcısı rolünü oynamıştır.

Bütün bunlardan önemli olarak burjuvazinin çalışan halk ile olan ortaklığı çatırdamaktadır. İşçi sendikaları ile ticaret ve sanayi odaları, kooperatiflerle ihracatçılar, artık biraraya gelmesi im-kânsız çıkar farklılıkları ile ayrılmaktadırlar. Bu grupların bir bölümü sermaye-nin yanında kampını bulurken bir kesim de demokratik sol çizgi ile birleşmekte-dir. Günümüz Türkiye'sinde A.P. hâlâ

en büyük parti görünümünde olmasına rağmen içinden ulusun üzerinde anlaşabileceği bir adayı çıkarmaktan acizdir artık. Çünkü, AP'nin temsil ettiği işbirlikçi burjuvazi ulusu toparlayabilmek, ileriye götürülebilmek özelliğini tamamen yitirmektedir.

A.P.'nin üst yönetimi de giderek ay-rılıkçı, huysuz ve beceriksiz bir hizip haline gelmektedir. Böyle bir hizbin içinden çıkan aday A.P.'lilerin bile tümünü memnun edemez. Böyle bir aday, ilk cumhurbaşkanı Atatürk'le başlayan bir devrimcilik geleneğine, 27 Mayıs ihtilâ-line ve en başta işçilerin, köylülerin geliş-me ve sosyal adalet isteklerine ilk anda ters düşer.

Devlet Başkanlığı siyasi yelpazede sürdürülen mücadeleyi (ülke yönetimini sağlamak için) uzlaştırmaya çalışır, ve yönetimin barış içinde ve en iyi biçimde yürütmesini sağlar. Ülkemizde Başkanlık, yasal yetkileri sınırlı olmasına karşın daha etkin bir görevi de üstlenmiştir.

Ülkemizde Devlet Başkanı yalnız politik mücadele içindeki çarkın değil ülkemizdeki sosyal güçlerin birbirleri ile ilişkisini kollayacak ve sağlıklı bir biçimde yürütmeye çalışacaktır.

A.P. içinden kim, kendi iç klikleşmelerini bile bir yana bırakıp, iktidar-ordu-aydın-işçi-köylü-gençlik ilişkilerinin olumlu yönde düzenlenmesine katkıda bulunacaktır? Kim bir A.P. iktidarının beceriksizliklerini örtebilecek ve ayıbını önleyebilecektir? Bu sorulara cevap yoktur..

SERMAYEDARLARIN İKİNCİ YOLU

A.P. bu zayıflıklarını iyice hissedince yalnız kendine değil başkalarına zarar verebilecek ikinci bir yola başvuracaktır. İki yıl geç kalmış birtakım kahramanlık gösterilerinden sonra, tercihan asker ya da eski asker, ilerici hatta sola açık bir kişinin A.P.'ye empoze edildiği ve demokrasiyi korumak için buna karşı konmadığı iddia edilecektir. Halbuki Türkiye'de kimse böyle bir niyette değildir. Ve A.P.'liler bu kendi yaratacakları kor-

kuya kapılarak «milli iradeyi tecelli ettireceklerdir.» Bunun hesapladıkları kazançları şunlar olacaktır.

1— Seçimden sonra hayal ettikleri A.P. iktidarı için pürüz çıkmayacaktır.

2— Sıkıyönetimin içinde bir seçimin bütün nimetlerinin A.P.'ye, bütün kötülüklerinin cumhurbaşkanına yıkılması mümkün olacaktır.

3— Kendi başarısızlıklarını örtmek için halka gösterecek yapay bir engel bulmuş olacaklardır.

4— Bürokrasi ve hiyerarşik yapı için de bazı taktik faydalar elde edeceklerdir.

5— Meclis'e ekonomik ve politik diğer güç mihrakları sağın kontrolündeki bir yapının üzerine ilerici ve sola açık bir lideri getirerek hem bir görünüm rahatlığı, hem yönetim kolaylığı sağlayacak, hem de bu koşullarda eli kolu bağlanacak başkanı halka kötü örnek olarak sunacaklardır.

Bunlara karşı: A.P.'nin ülkeyi uçurum kenarına getiren beceriksizliğine,

- ülkeyi yönetme ve üretici güçleri geliştirme yeteneğinin tükenmesine,
- çalışan halk yığınlarının bilinçlenmesine,
- yaptığı oyunların anlaşılıp açıkça teşhir edilmesine,
- kendi içinden bölünmesine,

rağmen yönetimi tek başına yürütebileceği çok şüphelidir. Üstelik Türkiye'deki asker ya da sivil yöneticiler bu basit oyunu görece kadar bilinçlidirler inancındayız.

SOSYAL DEMOKRASİ VE BAŞKAN SEÇİMİ

Bu olaylara karşı işçinin köylünün, esnafın, aydının, kendi yönetimini kurması için çalışan demokratik halk devrimcileri ak günler için savaşlarına daha da hız vereceklerdir.

1) Milyonlarca çalışan insanın temsilcisi olan Demokratik Sol, bilinçli olarak aday göstermemiştir başkanlık görevine kendisinin göstereceği binlerce çalışan insandan biri layık iken. Çünkü ülkeyi kuran ve ayakta tutan güçlerdir bunlar İşçilerin köylülerin aydınların kendi adaylarının bugünkü **parlamentoda**

benimsenmeyeceği açık olduğu için; onların temsilcisi olan parti hiç olmazsa demokratik usullerle bir tartışma açılması olanağını aramıştır. Demokrasinin bir daha kazaya uğramamasını sağlamak için tartışma yapılması çağrılarında da uyan olmamıştır. Demokrasiye inandığını iddia eden A.P. bu konuda tek başına dediğini yaptıрма çabasındadır.

2) Demokratik Sol, gerçek güçler dengesinde Sol ağırlık kazanmadıkça yaratılacak her görüntü ilerlemenin ne kadar kötü sonuçlar doğuracağını bilmektedir. Sol tüm gücüyle birçok alanda sağdan güçlü olmaya başlamadıkça ülkede bir sol gelişme sağlanamaz. Sahte ilerlemeler ise sağın işine yarar. Demokratik Sol, bu oyunların hepsine karşı çıkarak bu oyunları kabul etmeyerek bozmalıdır.

3) Cumhurbaşkanlığı seçimi sırasında ulusun en önemli varlıklarından biri olan Türk Ordusu'nun bütünlüğünü bozması için herkes elinden geleni yapmalıdır. Geçmişte olduğu gibi işbirlikçi burjuvazinin küçük hesapları bu bütünlüğü tehdit edebilir... Buna karşı silahlı kuvvetlerin kendi iç dayanışması ile cevap vereceğini umuyoruz.

4) Demokrasinin bir daha kesintiye uğramaması bir ölçüde burjuvazi ile bürokrasinin ilişkilerinin düzenlenmesine bağlı kalmaktadır. Seçilecek kişi bu ilişkileri kurmada başarılı olursa ancak yalnızca bu; uzun sürede demokrasinin bir parçası ve ürünü olacak olan toplumcu eyleme bir katkı getirecektir.

Yoksa cumhurbaşkanı olmak ve bu sıfatın gereklerini sürdürmek için, tekelleşmeye çalışan Türkiye kapitalizminin siyasal örgütü A.P. ile bir işbirliği içine girmek zorunludur. Bu durumda toplumsal olayların bize öğrettiği temel kural şudur: Bu durumda en sol düşüncüyü savunan en dürüst bir aydın bile ya kendi düşüncesinden fedakarlık eder, ya da cumhurbaşkanlığı sıfat, yetki ve görevlerini kullanamaz; hakim kapitalist güçler yetkileri kullanılmasına (bürokrasiye rağmen bile) izin vermez. Bunu açıkça bilmeli ve anlatmalıyız.

Teknik Elemanlar Sorunu

Geçtiğimiz ay 40,000 teknik elemanın dayanışmalarını sağlayan ve mesleki kontrollüklerini yapan oda kuruluşları ile ilgili çeşitli olaylarla dolu geçti. Bunları; odalarla ilgili kanun değişikliği, bu odaların en üst kuruluşu olan Türk Mimar ve Mühendis Odaları Birliği ile ilgili çalışmalar ve oda seçimleri olarak özetleyebiliriz.

ODALARLA İLGİLİ KANUN TEKLİFİ

Dört Adalet Partili milletvekili tarafından verilen bu kanun teklifi ile, (eylem gücünü bütün meslek sahiplerinin toplu olmasından alan) odalara devlet dairelerinde çalışan 30,000 teknik eleman artık kesinlikle üye olmayacaklardır. Böylece bu elemanların yardımlaşma örgütlenme ve mesleki denetlenme olanakları tamamen ortadan kalkmaktadır. —Özel sektörde çalışanlar da isterlerse bu teşekküllere üye olacaklardır. Böylece oda üyelikleri ve aidatları şimdiki kadar 1/10 una düşecek ve bu odalar yaşayamaz duruma geleceklerdir.

— Oda mensuplarına kanunun bir maddesi ile siyaset yapamayacakları hükmü getirilmektedir. Hırsızlar, dolandırıcılar siyaset yapabilecek, mühendis ve mimarlar yapamayacaklardır. Üstelik siyaset eğer bir parti içinde iktidar için çalışmaksa (ki kanunun tanımı böyledir.) bu zaten çoğunlukta olan memurlar için yasaktır. Ama ekmeğin fiyatını sormanın bile politika sayılabileceği bir ortamda bu kanun ne anlama gelecektir? Ticaret yapan adamın, sanayicinin bir odaya kayıtlı olması zorunlu iken ve onun politika yapması serbestken mimar ve mühendislerin haklarının kısıtlanması bugünkü yönetimin demokrasi anlayışını ortaya koymaktadır.

— Bu kanun değişikliği, Dernekler Kanunu, Sendikalar Kanunu değişiklikleri ve Anayasa değişiklikleri ile tüm olarak bütün demokrasinin boğazlanması çabasının bir halkasıdır.

— Kanunun bir maddesindeki değişiklik ile eskiden odalarca bir ölçüde

kontrol edilen yabancı teknik personelin denetlenmesi ile ilgili bütün hükümler kaldırılmaktadır. Artık isteyen istediği kadar yabancı teknik personeli yurt içine sokabilecektir.

Ancak Anayasanın 122. maddesine ve ülke çıkarlarına korkunç derecede aykırı bu tasarının senatodan, olmazsa cumhurbaşkanlığından, olmazsa anayasa mahkemesinden döndürülmesi için her türlü çaba ve direniş gösterilecektir.

Demokratik Sol düşüncedeki parti bu demokrasi ile taban tabana zıt kanuna karşı tüm direniş hazırlanmaktadır

Teknik elemanların bu kanuna karşı bir direniş noktasında, kendi örgütlenme bilinçleri ve örgütlenmeye duydukları gerektir. Teknik elemanlar yılların ürünü olan odalarına artık daha sıkı sarılacaklardır.

T.M.M.O.B. KONGRESİ YAPILACAK

Türk Teknik elemanlarını ilgilendiren diğer bir konu, Türk Mimar Mühendis Odaları Birliğinin yeni genel kurulunu yaparak, iki yıldır çalışamaz durumda olan bu kuruluşun yeniden aktif hale getirilmesidir.

Bu konuda, halen yönetimde olan kişiler Nisan ayı içerisinde kongrenin mutlaka yapılacağını belirtmekte, odalar da bu konudaki eksiklerini tamamlamaktadırlar. Böylece odaların daha güçlü bir biçimde biraraya gelmesi mümkün olacaktır.

ODALAR KONGRELERİNİ TAMAMLIYORLAR

Kanuni bir gerek olarak 40,000 teknik elemanı örgütleyen 17 meslek odası Şubat ayı içinde kongrelerini tamamlamaktadırlar. Bu arada makina, mimarlık, kimya, inşaat, ve elektrik mühendisliği seçimleri yapılmıştır.

Genel olarak bu odalar birçok gerekli dayanışma çalışmasının merkezi olmakla beraber hem bu mesleki çalışmalarda hem de yurt sorunlarında bazı yetersiz ve ters tutumlarda olmaktadır.

Bazı meslek odaları bu odalara karşı sermaye çevrelerinde yaratılan tepki ile

yeteri kadar çaba yapamamaktadır. Bazı odalarda ise yıllar süren klik yönetimleri verimi düşürmektedir.

Makina mühendisleri odasında çalışmalarını yetersiz ve yurt sorunlarına ilgisiz bir grup yeniden yönetime gelmiştir. Bu grubun karşısına (hem meslek hem yurt sorunlarını iyi değerlendiren) Demokratik sol düşüncedeki kişilerin çıkması herhalde bu sonucun alınmasında etkili olmuştur. Makina mühendisleri bundan sonraki yıllarda artık yanlış bir devrim stratejisi içinde değil Demokratik Sol çizgide örgütlenerek daha etkili bir mücadele sürdürebileceklerdir ve böylece yönetimde söz sahibi olabileceklerdir. Mimarlar Odası yönetiminde etkili hale gelmesi ancak halkçı devrimci çizgide ve meslek sorunlarıyla yakından ilgili bir grubun yönetimi devralmasıyla daha da güçlenebilir. İnşaat ve Elektrik Mühendisleri Odalarında yönetime güçlü karolarla aday olan Sosyal Demokratlar teknik elemanların haklarını geri almak ve daha ilere haklar almak için çalışmaya hazırlanmaktadır.

TÖB-DER

Öğretmen sorunu geçtiğimiz ay içinde yine ön plana çıktı. Yetiştirdikleri öğrencileri tarafından senelerdir kıyım uğrayan öğretmenler, Ankara'da toplandılar, birliklerinden güç aldılar. Türkiye Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği Olağanüstü Genel Kurul Toplantısına katılan öğretmenler yıllardır kendilerine yapılan baskılar karşısında yılmayacaklarını bir kez daha dile getirdiler.

Aydınlık yarınlara Türkiye'sini kucaklayacak insanları yetiştirme görevini üstlenmiş olan öğretmenlerimiz, her türlü zor koşullar altında, ışık saçmaya devam ediyorlardı. Defne dalı nasıl barış güvercininin ağzında anlam kazanıyorsa, kitap da ancak öğretmenin elinde anlam kazanırdı. Elleri kelepçeli, sokaklarda

dolaştırılırken bile koltuğunun altındaki sosyoloji kitabı ile öğretmen gene birşeyler öğretmeye çalışıyordu. Sürerek döverek, işten atarak, bakanlık emrine aldırarak öğretmene zulmedecekleri yerde, çiçeğe boğmaları gerekmez miydi? Eski TÖS Genel Başkanı Fakir Baykurt da toplantıya gönderdiği çiçekle, yıllarca önderliğini yaptığı öğretmenlerin TÖB-DER çatısı altında toplanmalarına birşeyler anlattı.

Yeni Dernekler Kanunu, öğretmenlerin örgütlenmesini engelleyici bir araç olarak kullanılmaktaydı. TÖB-DER tüzüğünün yeni kanuna aykırı olduğunu bile ileri sürebilecek kaymakamlar çıkarıyor ve şube kuruluşunu geciktiriyorlardı. Genel Kurul'a bir mesaj gönderen CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit, gelişmenin ve çoğulcu toplum durumuna gelmenin sağlıklı bir sonucunun dernekleşme olduğunu, kişileri güçsüzlükten; yalnızlıktan ve toplumla yabancılaşmaktan kurtarmada, siyasete toplum yararına yön vermede dernekçiliğin büyük yararının olduğunu söyleyerek, mesajında «bu gerçekleri görmeyenlerin veya bireyleri yalnızlaştırarak, topluluklar çözüp güçsüzleştirerek demokrasiyi yozlaştırmak isteyenlerin dernek özgürlüğünü kısma yolundaki girişimlere karşı sonuna kadar mücadele etmeyi görev sayıyoruz» dedi. CHP, Dernekler Kanunu'nun iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştu ama, Ecevit öğretmenlere baskılara boyun eğmemenin, güçlü olmanın yollarını da öneriyordu; «Aydın Türk öğretmeni, demokrasiye sahip çıkarak ve halkla bütünleşerek üzerindeki baskılardan kurtulacaktır. Halk içinde, halk için ve yeni kuşakları halkçı ve demokratik bir anlayışla yetiştirmek için gösterdiği ve göstereceği çabalarda ülkücü Türk öğretmenlerine başarılar dilerim.» Öğretmenler, Ecevit'in mesajındaki anlamı biliyorlardı. Çoşkulu alkışlarıyla bunu belli ettiler. Genel Kurul da bitince öğretmenler, yine horlanacaklarını, sürüleceklerini, dövülebileceklerini bilerek aydınlık yarınlara umuduyla geldikleri yere, halkın içine döndüler.

Sermaye Çevrelerinin Bütçesi

Dünya, barışı gerçekleştirme yolunda önemli adımlar atarken, Türkiye demokrasiye dönüş mücadelesinin verildiği bir ay daha geçirdi. Parlamento çalışmalarında hızlandı.

CHP, Dernekler Kanunu'nun iptali için Anayasa Mahkemesine başvurdu. Basın, toplanma, öğrenme, öğretme özgürlüklerinin kısıtlandığı, tüzel kişilerin hayat haklarının yok edildiği inancında olan CHP, Dernekler Kanunu'nun Anayasa'ya aykırı ve antidemokratik olduğunu belirtti. İşçi, öğretmen, memur kuruluşları da Kanuna karşı olduklarını açıkladılar. Anayasanın değiştirilmesi ile ilgili görüşmeler sırasında, meslek odalarını dağıtmayı amaçlayan kanun Millet Meclisi'nden sessizce geçirildi ama, meslek odalarının genel kurulları olayı yakaladılar ve şiddetle kınayarak, Senato ve kamu oyunu uyardılar.

Türkiye'de çalışanlar kesiminde gün geçtikçe bir derleniş göze çarparken, Ecevit de, egemen güçlerin, Türkiye'de sol kanadı kesik bir demokrasi yaratma çabalarını açıklığa kavuşturuyor ve hükümette bulunanların çoğunun siyasi hayatlarının demokratik olmayan bu rejime bağlı olduğunu da ortaya koyuyordu. Demokrasinin asgari müsterekleri yoktu ve örgütlenmiş işçi kesimi demokrasiye vazgeçmiyecekti.

Başbakanın aradan çekilerek, Orduyla Parlamento, Orduyla Parlamento üyelerini ve partileri karşı karşıya bırakmaya kalkışmasını, sıkıyönetim oylamasından sonra gündem dışı bir konuşmayla eleştiren Ecevit, Başbakanın ve hükümetin yetki ve sorumluluklarını uzun uzun örnekleriyle anlattı. Sıkıyönetim, kanunla Başbakanı bağli idi ve doğrudan doğruya Başbakanın emri ve sorumluluğu altındaydı. Sıkıyönetimde yetki aktarması olurdu, ancak, Bakanlar kurulu ve Başbakanın yetkileri değil valilerin, zabıta kuvvetlerinin bazı yetkileri sıkıyönetim komutanlıklarına aktarıldı.

İlkel kapitalist yöntemle kalkınma

çabalarının başarısız olacağını, bütçe konuşmasında bir kez daha dile getiren Ecevit, Başbakanın ve Adalet Bakanının artık, kendi yozlaşmış demokrasi anlayışlarının, Anayasayı tahrir kasıtlarının sonuçları olan bazı istekleri gerçekleştirebilmek için Ordu gölgesine sığınmaktan vazgeçmelerini istedi. «Biz, CHP, yalnız bu hükümetin muhalifi değiliz. Biz, bu Meclis-teki tutucu çoğunluğun muhalifiyiz. Fakat milletin, tutucu olmayan bir Meclis çoğunluğu seçeceği günlerin uzak olmadığını göreceksiniz... Bizim muhalefetimizin Milletten aldığımız oylarla iktidara dönüşeceği günlerin uzak olmadığını göreceksiniz. Bizim iktidarımız, halkın iktidarı olacaktır.» diyen Ecevit, Bütçeye CHP'nin vereceği oyların kırmızı olduğunu belirterek, konuşmasını şu sözlerle bitirdi. «Ak oylarımızı, Türkiye'nin ak günlerine saklıyoruz.»

Bütçe kabul edildi, ama halkın iktidarında bütçe büyük sermaye çevrelerinin yararına değil, halk için kullanılmaktaydı.

DİSK Genel Kurulu

Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu IV. Genel Kurulu, 12-13 Şubat tarihlerinde İstanbul'da yapıldı.

Bilindiği gibi DİSK, büyük çoğunluğu İstanbul'da örgütlenmiş 100.000'e yakın bilinçli işçiyi bünyesinde bulundurmaktadır. DİSK'in Türkiye'deki işçi sendikaları arasındaki önemi, işçilerinin sayısının çokluğundan değil, bilinçliliğinden, genellikle özel sektör kesiminde örgütlenmesi bulunmasından ve militan-mücadeleci sendikacılık anlayışını benimsemesinden gelmektedir.

Hazırlanan Çalışma Raporu'nda 1970-1973 yılları arasında DİSK'in eylemleri anlatılmakta ve «Kitlelerin söz ve karar sahibi olması, temsil ettiğimiz sendikacılık anlayışını zafere götürmüştür. Demokrasi mutlaka her alanda başarıya ulaştırılacaktır. Devlet yönetiminin her organında ve her katında iktisaden başkalarına tabi,

ekonomik bakımdan zayıf durumdakiler ve dar gelirliyle hizmet erbabından söz ve karar sahibi olmaları gerçekleşince demokrasi en geniş anlamda güçlenecektir. Ulusça kalkınmamız böyle bir güç kazanacak olan demokratik yönetimin mümkün kılınmasıyla sağlanacaktır.» denmekte ve «demokratik sendikacılığın, Anayasal doğrultuda mücadeleci bir tavrın, politikayı yalnız sermayeci sınıfların tekeline bırakmaya razı olmayan bir anlayışın...» güç kazandığı belirtilmektedir.

CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit Genel Kurula yolladığı kutlama mesajında, özetle Türk işçisinin özlediği adaletli toplum düzeninin ancak özgürlükçü demokraside gerçekleşebileceğini ve işçilerin haklarının ancak demokraside ve demokrasi kuralları içinde korunabileceğinin işçilerce bilindiğini söylemiştir.

Daha sonra yapılan konuşmalarda basın özgürlüğü ve işçilerin demokratik hak ve özgürlükleri üzerinde durulmuş ve yapılan seçimler sonucu Gnl. Bşk. İ-ğa tekrar Kemal Türkler, Genel Sekreterliğe Kemal Sülker, Yürütme Kurulu üyeliklerine Maden - İş Genel Başkan Vekili Hilmi Güner, Kimya-İş Başkanı Dinçer Doğu, Turizm - İş Başkanı Turgut Gökdere seçilmişlerdir.

1967'de kurulan DİSK Türk işçi hareketine büyük katkılarda bulunmuştur

Ancak, zaman zaman, Demokratik Sol çizginin dışına çıkması ve TİP paralelinde bir sendikal kuruluş haline gelmesi sonucu kısmen TİP'in takındığı tavır ve kısmen de işçilerle bütünleşmeye çalışılırken benimsenen yanlış taktikler ve büyük baskılar nedeniyle DİSK, üye sayısı 100.000 i aşmayan ve dolayısıyla-Türkiye işçi sınıfının çoğunluğunun sesini duyuran bir örgüt değil-, işçi kitlesinin

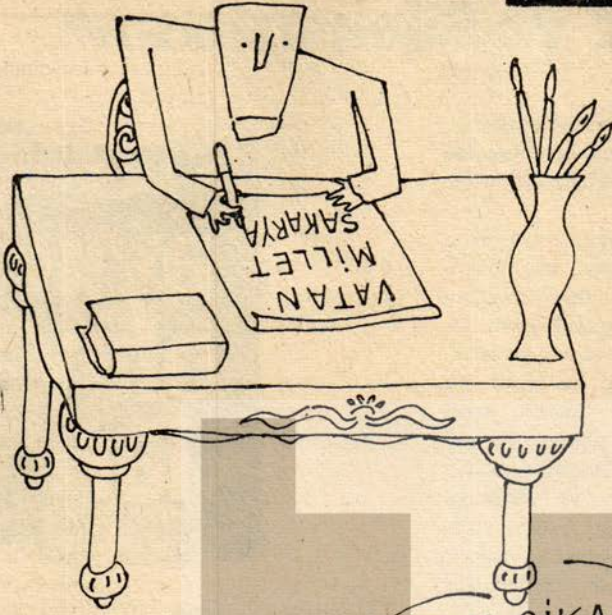
büyük bir çoğunluğundan tecrit olmuş bir kuruluş haline gelmişti.

Günümüzde herkes tarafından bilinen bir gerçek varsa o da artık Türkiye işçi hareketinin ağırlık merkezinin DEMOKRATİK SOL olduğudur. Bilinmesi gereken diğer bir gerçek ise, SENDİKA-PARTİ-KOOPERATİF ÖRGÜTLER kenetlenmesi olmadan Demokratik Sol'un başarıya ulaşamayacağıdır. Ekonomik mücadele ile siyasal mücadele bir zincirin iki halkasıdır. Bu nedenle ilerici-devrimci işçi kuruluşları, savundukları kitlelerin seslerini daha çok duyurabilmek ve toplumsal meşruiyet kazanabilmek için kendi görüşleri paralelindeki siyasal kuruluşları desteklemek; Demokratik Sol partiler de güçlü bir sol hareket olabilmeleri açısından işçi sendikalarına gereken önemi vermek zorundadırlar.

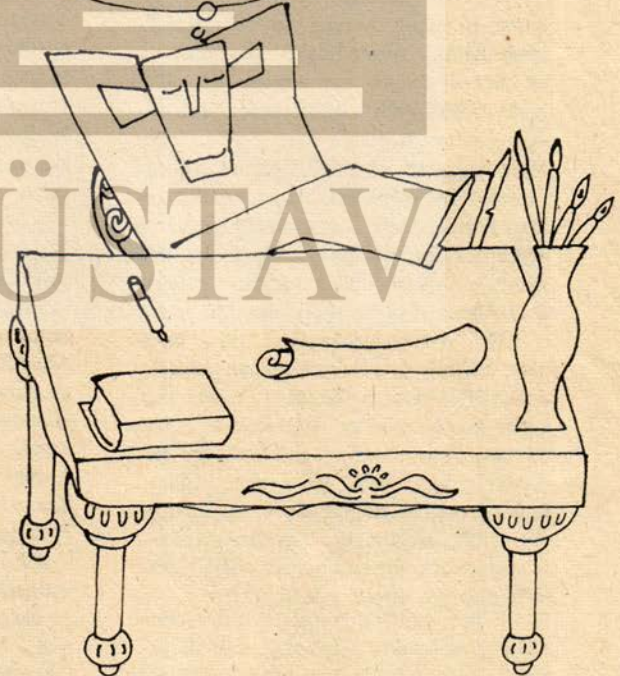
Tabanı büyük ölçüde Demokratik Sol fikre açık işçilerden oluşan DİSK'in bundan sonraki örgütlenme çabalarında alacağı sonuçlar, DİSK yöneticilerinin saptayacakları stratejinin tutarlılığı, Türkiye koşullarına uyarlılığı ve ideolojik olarak (halkçı-devrimci-demokratik) sol ile özdeşleşebilmesi ile yakından ilgili olacaktır.

DİSK son zamanlardaki olumlu çizgisini sağlamlaştırarak geliştirme yolundadır. Devrimci bir tutum yalnız sözlerle değil işçiyeye demokratik sol çizgide bilinç verilmesi demokratik sol siyasal örgütlerle dayanışma ve eleştirme ilişkileri içinde yürür... Türkiye İşçi Hareketi'nin yakın geleceği Türk-İş içinde faaliyette bulunan S.D. sendikaların Mayıs ayı içinde alacağı sonuçlara bağlı olduğu gibi DİSK'in tutumuna da bağlı kalmaktadır.

Demokratik Sol Cephe, DİSK'in bundan sonraki tutarlı davranışlarını dik-katle bekleyecek ve izleyecektir.

BELÇİKA
FELEMENK
HOLLANDA

TONGUÇ

Güvenlik ve Silahsızlanma

Önce güvenlik, sonra silahsızlanma mı? Yoksa, önce silahsızlanma, sonra güvenlik mi? Bu, XX. yüzyılın en çok tartışılan sorularından biridir.

Güvenlik ve silahsızlanma aynı masa çevresinde tartışıldığı zaman her iki konuda da hiçbir sonuç alınamamıştır. Doğu ve Batı blokları, şimdi, bu iki konuyu birbirinden ayırmışlardır ve şu sırada, birincisi Helsinki'de, ikincisini de Viyana'da tartışmaktadırlar. Daha doğrusu, nasıl tartışacaklarını tartışmaktadırlar.

Helsinki'de, Birleşik Amerika ve Kanada'nın yanısıra, İsviçre'ye varıncaya kadar bütün Batı ve Doğu Avrupa ülkelerinin tartıştığı konu, kelimenin gerçek anlamında güvenlik değildir. Üzerinde daha çok durulan, siyasal, ekonomik, kültürel ve toplumsal ilişkilerin nasıl güçlendirilebileceği ve güvenliğin bu yoldan nasıl sağlanabileceğidir.

Bir Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı toplanması önerisi, 1966 yılında, Sovyetlerden gelmişti. Moskova Avrupa Barışının yalnız Avrupa devletlerini ilgilendirdiğini, Avrupa'daki güvenlik ve işbirliği ilkelerinin saptanması için Birleşik Amerika'nın katılmayacağı bir konferansın toplanmasını öneriyordu. Eğer bunu başarırsa yalnız Birleşik Amerika'yı Avrupa dışına itmekle kalmayacak, aynı zamanda, Doğu Avrupa'daki sınırların değişmezliğini, bu arada da Doğu Almanya'nın varlığını Batılılara özellikle Batı Almanya'ya tanıtmış olacaktır.

Batı Avrupa'nın kuşkusu. Oysa Batılılar, başlangıçta, Sovyet önerisi Birleşik Amerika'yı dışarda bıraktığı, üstelik bu kadar genel konulara değinecek bir konferansın başarı şansı kendilerine az göründüğü için, buna pek yanaşmadılar. Batı Avrupa ülkelerinin derdi, bugün olduğu gibi o sıralarda da, Birleşik Amerika'yı Avrupa'nın dışına çıkarmak değil, burada tutmaya devam edebilmektir.

Gerçekten, Batı Avrupa'nın Sovyetler Birliği karşısındaki güvenliği, büyük ölçüde, Avrupa'daki Amerikan kuvvetlerine dayanıyor. Bunlar daha ne kadar bir süre Avrupa'da kalabileceklerdir? Gerçi Amerikan yöneticileri ortak güvenlik çı-

Dünyada

ayın olay ları

karları gerektirdikçe kuvvetlerini Avrupa'da tutacaklarını söylemektedirler ama, gerek Amerikan dış ödemeler dengesinin giderek büyüyen açığı ve bu nedenle doların durmadan değer yitirmesi, gerekse Kongre'deki demokrat çoğunluğun, hattâ bazı yalnızlık politikası taraflısı cumhuriyetçilerin devamlı baskısı, bu sözün ne kadar tutulabileceği konusunda kuşku yaratmaktadır. Bütün bunlara bir de Başkan Nixon'ın Birleşik Amerika'nın dış yüklemelerini en aza indirmek politikası eklenince, bu kuşku daha da çoğalmaktadır.

İşte geçen ayın başlarında Viyana'da başlayan **Karşılıklı ve Dengeli Güç İndirimi (MBFR) Konferansı** ön çalışmaları kaynağını, Batı Avrupa devletlerinin bu kuşkularından almaktadır. Avrupa'daki Amerikan kuvvetlerinin geri çekilmesini, en azından azaltılmasını uzun sürede kaçınılamaz, önlenemez olarak gören Batı Avrupalılar, buna karşılık hiç değilse Doğu Avrupa'daki Sovyet kuvvetlerinin bir bölümünün de azaltılmasını sağlamak için, 1968 yılından başlayarak, Sovyetler Birliğinin Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı önerisinin karşısına, Orta Avrupa'da karşılıklı ve dengeli güç indirimi yapılması önerisiyle çıkmışlardır. Sonunda Sovyetler, Avrupa Güvenlik Konferansı toplanması şartıyla, karşılıklı ve dengeli güç indiriminin konuşulmasına; Batılılar da, karşılıklı ve dengeli güç indiriminin konu-

şulması şartıyla, Avrupa Güvenlik Konferansının toplanmasına razı olmuşlardır. Bu arada Birleşik Amerika'nın Avrupa Güvenlik Konferansına katılması, ve karşılıklı ve dengeli güç indiriminin tartışılması sırasında da yalnız Orta Avrupa'daki yabancı kuvvetlerine değil, fakat bütün kuvvetlerin ele alınması kararlaştırılmıştır.

Değişen roller. Helsinki'deki Avrupa Güvenlik Konferansı ön-çalışmaları, iki buçuk aydır, hâlâ, gündemin saptanması döneminindedir. Tartışmaların düğümlendiği nokta, Avrupa ülkeleri arasında haber akışının serbestleştirilmesi, kültürel temasların çoğaltılması ve seyahat özgürlüğünün sağlanması konularının gündeme nasıl konulacağıdır. Batılı devletler bu konuların düzenlenmesini isterken, bunlara bazı sınırlamalar getirmek zorunluğunu duyar. Sovyetler Birliği, kuralların devletler düzeyinde konulmasından yanadır. Karşılıklı ve dengeli güç indirimi ön-çalışmalarında da hâlâ, buna ve asıl konferansa hangi devletlerin görüşmeci, hangi devletlerin de izleyici olarak katılacakları tartışılmaktadır. İlk kararlaştırılan biçimiyle, güç indirimi görüşmelerine NATO ülkelerinden Birleşik Amerika, Kanada, İngiltere, Batı Almanya ile Benelux ülkeleri görüşmeci; kuzey ve güney kanatlarıdaki Norveç, Danimarka, İtalya, Yunanistan ve Türkiye de, belli bir sırayla, gözlemci olarak katılacaklardı. Görüşmelere Varşova Paketi üyelerinden ise Sovyetler Birliği, Doğu Almanya, Çekoslovakya, Polonya ve Macaristan çağrılmışlardı. Oysa Viyana'da, Sovyetler Birliği, Bulgaristan ve Romanya'nın da katılmaları konusunda ısrar etmektedir.

İşin ilginç yanı, Sovyetler Birliğinin şimdi Helsinki görüşmelerinden çok Viyana'daki güç indirimi görüşmelerini önemsemeye başlaması, buna karşılık Batıların da Viyana görüşmelerinden çok Helsinki görüşmelerini benimsemiş olmalarıdır.

Bunun nedenini şurada aramak gerekir: Sovyetler Birliği, Avrupa Güvenlik Konferansı önerisini yaptığı günden buyana, bu konferanstan beklediği amaçlara zaten ulaşmıştır. Birleşik Amerika'nın Avrupa'dan kendi isteğiyle çekileceğini görmektedir, bir; Doğu Avrupa statüko-

sunu Batı Almanya'ya yapılan ikili anlaşmalarla zaten kabul ettirmiş bulunmaktadır, İki... Geriye «işbirliği» adı altında konuşulacak konular kalmıştır ki, bunu da genel bir sözleşmeden çok ikili anlaşmalarla yürütmek daha işine gelmektedir. Buna karşılık, öneri kendilerinden gelmiş olmakla beraber, karşılıklı ve dengeli güç indirimi konusunda Batılılar arasında görüş birliği olmadığını, hattâ, tam tersine ayrılıklar bulunduğunu; bu bakımdan, Viyana görüşmelerinin Batılıları bölmek konusunda kendisi için daha büyük olanaklar yarattığını anlamıştır.

Gerçekten, Avrupalılar, karşılıklı güç indirimi konferansını, Sovyetlerden duydukları korkudan çok, Birleşik Amerika'nın tek taraflı çekilmesini önlemek için önermişlerdir. Birleşik Amerika ise, buna, yararına inanarak değil, kuşkulu dostlarının ısrarı üzerine razı olmuştur. Güç indiriminin Avrupa'daki dengeyi bozmasından çekinen Fransa görüşmelere hiç katılmamak eğilimindedir. Başta Türkiye olmak üzere kanat ülkeler de, Orta Avrupa'da yapılacak bir indirimin kendileri için olumsuz sonuçlar yaratmasından korkmaktadırlar. İşte bütün bu nedenlerle, eğer Viyana görüşmelerinde, yapılacak indirimler konusunda bir anlaşmazlık çıkarsa, bunun coğrafi durumunun kendisine sağladığı üstünlükten yararlanarak böyle bir indirimi göze alabilecek durumda olan Sovyetler Birliğiyle Batılılar arasında değil, Batıların kendi aralarında çıkmak olasılığı daha büyük görünmektedir. Üstelik bu indirim için önerilecek sayılar da, Batı Avrupa'nın Birleşik Amerika'ya vereceği ekonomik ve mali tavizlere bağlıdır. Washington eğer Avrupa'daki Amerikan kuvvetlerinin üzerinde belli ölçülerin azaltılması istenmiyorsa, Batı Avrupalıların hem bu kuvvetlerin giderlerine katkılarını arttırmalarını; hem de, dış ticaret açığının azalması için, Amerikan mallarına uygulanan gümrük tarifelerini indirmelerini söyleyecektir. Bütün bu sorunlar bir çözüme bağlanmadan, Batıların Viyana'da ortak bir politika izlemeleri çok güçtür.

Onun içindir ki, Batı Avrupa devletleri şu sırada kendilerini Viyana'dan çok Helsinki'de rahat hissetmektedirler.

Neden ve Nasıl Barış?

Bu yılın ilk ayında Paris'te imzalanan anlaşmaya ve uluslararası denetleme komisyonunun göreve başlamış olmasına rağmen, Vietnam'da silâhlı çatışmalar, yer yer, hâlâ devam etmektedir.

Gerçi bunlar eskisine oranla çok sınırlı nitelikte olan, yani yalnızca Güney ve Vietkong birlikleri arasında ve belirli bölgelerde üstünlük kurmak amacıyla çıkan çatışmalardır. Buna karşılık, Birleşik Amerika, anlaşmaya uygun olarak, ülkede bulunan son askerini de önce tehlikeli kesimlerden, sonra da Vietnam'dan geri çekmek hazırlığı içindedir. Savaş sırasında Güney Vietnam'a girmiş bulunan ve anlaşma gereğince burada kalmak hakkını kazanan Kuzey Vietnam birlikleri ise, güneydeki iki taraf arasında çıkan çatışmalara katılmamaktadırlar.

Savaş esirlerinin karşılıklı değişimi de başlamıştır.

Barışın anlamı. Vietnam'da durum böyle iken, dış politika yorumcuları, bütün dünyada, Paris'te imzalanan barış anlaşmasının anlamını tartışmaya devam etmektedirler.

Bunların büyük çoğunluğu, anlaşmanın Hanoi ve Vietkong için büyük bir başarı olduğu; Birleşik Amerika'nın, o kadar yıldır uzlaşmazlığa ve savaşa ittikten sonra, Güney Vietnam'ı şimdi hem Vietkong, hem de Kuzey Vietnam karşısında kendi kaderiyle başbaşa bırakmış bulunduğu noktada birleşiyorlar.

Gerçekten, Paris anlaşmasını başka türlü yorumlamak bize de olanaksız görünüyor. Gerçi Vietkong'a ve Hanoi'ye verilen tavizler karşılığında Saygon rejiminin devamı sağlanmıştı ama, Birleşik Amerika'nın silâhlı desteği olmadan bunun ne kadar süreceğini kestirmek kolay değildir. Washington'un elinde, Saygon rejimini korumak bakımından başka kozlar bulunduğu söylenebilir. Bunların başında, Güney-Doğu Asya'nın başka bazı ülkelerindeki, özellikle Tayland'daki savaş uçakları geliyor. Eğer Vietkong ile Hanoi fazla aceleci davranırlarsa Birleşik Amerika bunları kullanmak olanağını hâlâ elinde tutmaktadır. Buna ek olarak, Washington,

hiç kuşkusuz, Çin Hindi ülkelerine yapmak sözünü verdiği 7.5 milyar dolar dolaylarındaki ekonomik yardımı da Hanoi'nin uysallığına bağlı tutacaktır.

Güney Vietnam'ın geleceği. Ancak, bize öyle geliyor ki, Saygon rejiminin geleceği bütün bunlardan çok, Washington ile Pekin arasındaki ilişkilerin alacağı yöne bağlıdır.

Birleşik Amerika, bir süredir, dünyanın polisliğini yapmanın kolay, hattâ mümkün olmadığını anlamış bulunmaktadır. Ne kadar çaba harcarsa harcasın yersel çatışmaları önleyememekte; bunlara karşısınca da ya Sovyetler Birliği, ya da Çin gibi büyük devletlerle karşı karşıya gelmek tehlikesinde bulunmaktadır. Üstelik, içeride giderek artan toplumsal huzursuzlukların ve doların devamlı sarsıntı içinde bulunmasının da gösterdiği gibi, dünyanın polisliğini yapmaya kalkışmak, Birleşik Amerika'ya, iç durumunu olumsuz yönde etkileyecek kadar pahalıya patlamaktadır. Bu nedenlerle, Başkan Nixon, dünyanın bir bölümünü Sovyetler Birliği, bir bölümünü de Çin Halk Cumhuriyetiyle paylaşıp sağlam bir kuvvet dengesi kurarak, Birleşik Amerika'nın dış yüklemelerini en aza indirmek istemektedir.

Başkanlık danışmanı Dr. Kissinger'in şu satırların yazıldığı sırada Pekin'de yapmakta olduğu temaslarda, Taiwan'la birlikte, iki Kore'nin durumu üzerinde de durulduğu ve Kore'nin birleştirilmesi konusunda ortak bir çözüm arandığı bildirilmektedir. İşte Güney Vietnam'ın Vietkong ve Hanoi'nin karşısında kendi kaderiyle başbaşa bırakılmasını da bu açıdan değerlendirmek gerekir.

Arkasındaki Amerikan desteği çekildikten sonra Saygon rejimi ne kadar ömürlü olabilecektir? Saygon rejiminin ömrü, Çin'in Birleşik Amerika ile iyi geçinip geçinmemesi konusunda vereceği karara ve Hanoi üzerine bu yolda yapacağı baskılara bağlıdır. Şimdiki görüntü, Çin'in de Birleşik Amerika ile bir **modus vivendi** aradığıdır. Sovyetler Birliği ile Asya'da amansız bir çekişme içinde olan Çin Halk Cumhuriyeti, Uzak ve Güney-doğu Asya'da Washington ile bir denge anlaşmasına varmayı kaçınılmaz görse gerektir.

Sanayileşmemiş Tüketim Toplumu

Cahit Kayra

Gerçek bir sanayi karabilmenin anlamı, ülkeye özgü bir teknolojiyi de içiriyor. Benzetme yapmak gerekirse, başka ülkelerin geliştirdikleri teknolojiyi benimseyerek sanayi değil ancak fabrikalar kurmak olanağı vardır, diyebiliriz. Böylesine fabrikalarda da ancak tüketim dönük mal imal edilebilir. Türkiye'de bilim adamlarının, plançıların ve aklı başında uygulayıcıların yıllardır anlatmak istedikleri konu budur. Gerçekte her şey böyledir. İktisat politikası da bir ülkenin gereklerine, koşullarına ve olanaklarına göre oluşturulmalıdır. İthal malı sanayi nasıl gerçekçi değilse ithal malı, taklit iktisat politikası da ülkenin gereksindiği sonuçları sağlayamaz.

Bunu söylerken Türkiye'nin kapitalist ve devletçi karma ekonomi sistemini eleştirdiğimi sanmıyorsunuz. Türkiye'de insanlar hürriyetçi demokrasi içinde bu modeli seçmişlerdir. Devletçilik, hiç olmazsa bir kısmımızın içinde din gibi yaşıyor. Özel teşebbüse, kimse karşı çıkmıyor. Biz bunları söz konusu etmiyoruz. Biz sanayileşmek için nasıl ülkeye özgü teknoloji geliştirilmek gerekiyor ise o biçimde ülkeye özgü iktisat teknolojisi geliştirmek gereğini açıklamaya çalışıyoruz.

«ÜLKEYE ÖZGÜ OLMAK»

Bu düşünceler savımızın bir bölüsüdür. Konuya başka açıdan bakarsak «ülkeye özgü olmak» ilkesinin ekonomi teknolojisi yönünden daha da çok önem kazandığı görülüyor. Gerçekte gerek teknik gerekse sosyal bilimlerin alanlarında başlıca iki öğe var. Malzeme ve yöntem... Teknik bilimlerin alanında malzeme hep aynı. Şekil verilen, şekli değiştirilen mal-

zeme özü bakımından değişmiyor. Sosyal bilimlerin alanında ise önce malzeme değişiyor. Toplum ve insanlar her yerde aynı değil. Buna göre batıda kullanılan yöntemi, iktisat teknolojisini Türkiye'de öncelikle kullanamayacaksınız.

Aslında bu oluşum Batıda da görülüyor. Batıda, iktisat biliminin özünü oluşturan kişinin niteliğinde sürgit ve hızlı bir değişim var. Bunun içindir ki ekonomi teknolojisi de değişiyor. Bu değişim içinde Batıda kişilerin sahip oldukları firmalar yerine sermayenin ve yönetimin birbirinden ayrıldığı büyük korporasyonlar doğmuştur. Batının sanayiini ve ticaretini artık sermaye sahipleri değil managerler yönetmektedirler. Bu hal giderek piyasa ekonomisini ve tüketicinin tercihi kavramlarını ortadan kaldırmış, yerine teknostrüktürün hazırladığı planları ve programları getirmiştir. Bu teknostrüktür, kendisinden önceki ilkel ve dar görüşlü sermayedar-müteşebbisin yerini alan güçlü ve toplumsal sorumluluk bilincine sahip bir aydınlar topluluğudur. Kapitalist ya da sosyalist ülkelerin ekonomi düzenlerindeki doktrin farklılıklarının bu yanı çağımızda ortadan kalkmıştır diyebiliriz. Modern kapitalist ve modern sosyalist toplumlar bu gelişmenin kendi içindeki kavgasını yaşıyorlar. İleriyi gören devlet adamları ve iktisatçılar bunu da belli bir zaman süresi sonunda yeni gelişmelere yol açacağını biliyorlar. Toplumlar güçleri arttıkça daha yetenekli teknostrüktürler yetiştirmekte ve mutlulukları için daha yararlı formülleri bu yoldan aramaktadırlar. Bu oluşum sosyal yaşamın dinamiğidir. Bir süre sonra Rhein suyu fabrika artıkları akmayabilir. Alman iktisat po-

litikası, sanırım, suları kirleten fabrikaları başka ülkelere gönderecektir. Güçlü ve yaratıcı topluluklar sanayi madde ve hacim biçimindeki yükünü, önce en kaba ve en kirlilerden başlayarak belki de az gelişmişlere aktaracaklar, yalnız, teknik ve mali planlar ve programlar üstünde yoğunlaşacaklardır.

TÜRKİYE VE İKTİSAT POLİTİKASI

Batıda bu oluşum sürüp giderken yakın geleceğin altmış-yetmiş milyonluk Türkiye'sinde iktisat politikası nasıl biçimleniyor. Bu politikayı kim biçimlendiriyor? Ve bu politika nasıl bir sanayileşmeyi öngörüyor? Bir kez de buna bakalım. Önce bir noktayı açığa çıkarmamız gerek. Cumhuriyet kurulduğundan bu yana hep sanayileşme özlemi ve gayreti içinde yaşamışızdır. Ancak, özellikle 1950 lerden bu yana bu bilincin, yalnız yöneticilerde değil toplumda da oluştuğunu görüyoruz. 1950 lerin demokratları bundan yararlanmak istemişler, fakat güçsüzlükleri yüzünden komşu ülkelerin bütün atılımları yaptıkları değerli 10 yılı döke saçma harca yıpa gitmişlerdir. Türk özel sanayii bu dönemde 1951 ve 1958 yıllarında iki kez başladığı noktaya itilmiştir. 1960-1965 arası bir hazırlık dönemidir. 1965 den sonra yeniden bir rast gele atılış ve kaynak israfı dönemi başlamıştır. 1970 bu dönemin sonucu gibi görünür, aslında böyle değildir. Bu tutumu başlatanlar ne yaptıklarını bilmektedirler. Türk ekonomisinin politikasını yapanların çok açık seçik ve kesin görüşleri vardır. Bu görüşlerinde ne tedirginlik ne de kararsızlık vardır. Bu görüşlere göre Türk sosyal yaşamını, Türkiye'nin toplumsal oluşumunu özel sektör yönetecek ve şekillendirecektir. Bu özel sektör aslında doruktaki bir kaç yüz firmanın sahibi, Türk sanayii ve ticaret oligarşisi demektir. Planlar ve programlar bu amaçla yönelik olursa uygulanabilirler, değilse uygulanmazlar.

Bu açıdan bakıldığı zaman geçen yakın yıllardaki uygulamaların kendiliğinden olmadığı kanısına varmak güç değildir. Böyle bir tutumun en iyi aracı bir tüketim politikası uygulamaktır. Bir

tüketim politikası ticaret ve sanayi oligarşisinin gücünü ve toplum üstündeki egemenliğini arttırabilmek için en etkili yöntemdir. Bu yöntem esas itibariyle parasal geliri ve onunla birlikte fiyatları arttırmayı gerektirir. Halkın parasal gelirin, satın alma gücünün Türkiye'de ilk önce yöneldiği kesit tüketim malıdır. Tüketim malı arzı sanayi ve ticaret oligarşisinin elindedir. Bu, sayı olarak küçük fakat devletin yönetiminde etkili bir oligarşidir. Parasal politikaya da kamu maliyesi politikasına da hakimdir. Teoride de kabul edildiği gibi enflasyon aslında bu oligarşinin isteği ve yönetimi altında oluşur. Enflasyonlar maliyetleri, fiyat yapısını sürgit değiştirirler, ve sürgit küçük gelirli tüketici ve üreticilerden büyük sanayiciye, büyük tüccara gelir ve servet aktarımını sağlarlar. Bu oluşum toplumu bunalımlar karşısında bıraktığı zaman bir süre için işlem durdurulur, sonra tekrar başlatılır. Bütün bu oluşumu sağlamak için bazen genişletici para politikalarından yararlanır. 1950-1958 döneminde olduğu gibi. Kredi enflasyonlarına, alabildiğine emisyonlara gidilir. Bazen kamu maliyesinden yararlanır. 1970 devalüasyonu sırasında devlet memurları kanunu operasyonu gibi. Bazen de 1971 ve 1972 de olduğu üzere işçi dövizleri ve kısa vadeli dış borçlanmalar gibi ekonomi dışı etkenlerin baskısı altında artan satın alma gücüne karşılık gerekli tedbirlere başvurmadan türünden pasif politikalar uygulanır. Daha sonra ancak bir kaç yüz büyük sermayedar müteşebbisin yararlanabileceği teşvik tedbirleri de bu politika serisine eklenir. Bütün bunların nedeni sanayi ve ticaret oligarşisinin ekonomi içindeki ağırlığını vermek isterler. Batıdaki refahı, bolluğu, tüketim genişliğini örnek gösterir ve insanların mutluluğu ile bu tür oluşumlar arasındaki ilişkiyi kanıtlamaya çalışırlar. Gerçekte durum ne olabilir!?

Gerçekte durumu Türkiye'nin koşulları ve zamanlama açısından inceleyebiliriz. Bunları Batıdakilerle de karşılaştırmak gerekir. Bu karşılaştırma çok geniş ve ayrıntılı bir şema içinde elealı-

nabilir. Ancak kaynak temininde ve arzında sonsuz esneklikleri olan batı ekonomileri ile kronik dar boğazlar içinde kıvranıp duran Türk ekonomisinin karşılıklı benzememezliklerini uzun uzadıya anlatmak gereği yoktur.

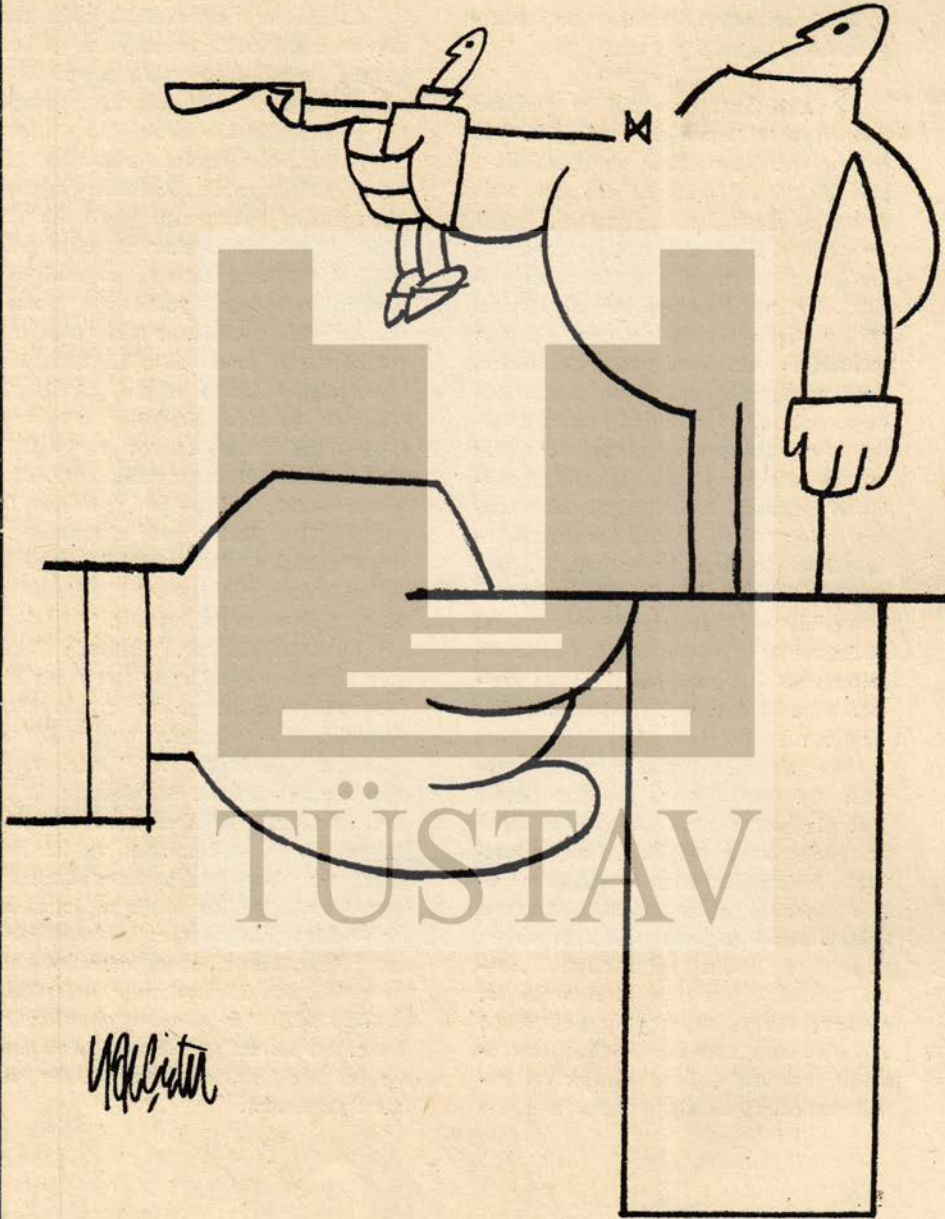
Aşlında her şeyde olduğu gibi bir tüketim politikasının da başta gelen iki koşulu var. Kaynakların ve yöneticilerin yeterlilikleri... Türkiye'de tüketim mali açısından kaynakların yeterliliği, başka bir deyimle tüketim mali üreten sanayi arz kapasitesi merak uyandıran bir durum.. Bir kez bu sanayi kurmak için gerekli tesislerin hemen tamamını dışardan getirmek gerek. Bunun dışında dikkati çeken göstergeler var. Fiyat endekslerinde en çok sanayi malları fiyatlarının artışı... planlamanın incelemelerine göre bu sanayide en yüksek talep konjonktürleri sırasında önemli sıyalacak kapasite artışı oluşu... ithal programlarında tüketim malına yer verilmeyişi, yani içerde tüketim mali üretiminin sonsuz teşvik edilmesi, ham madde olarak ithal edilen malların ise çok büyük ölçüde tüketim mali imaline dönük, yatırım mallarının ise tüketim mali imal edecek mallar oluşu...

Bu görünüm içinde tüketim şemasının asıl gerekli olan, topluma dönük olan alanlarının nasıl bir yana itildiğini açık ve seçik bir şekilde izlemiyor muyuz?.. Tüketimi artırma davranışının politik izahını «halkın yaşama düzeyinin yükseltilmesi» şeklinde yapmakta anlam ve haklılık olabilir. Halkın tümü ile, bütün sayısal kapsamı ile gereksindiği su, elektrik, eğitim, sağlık ve çeşitli ve en zorunlu ihtiyaçlarını karşılayamazken otomobil, buzdolabı, jarse gömlek ve pahalı kaliteli ayakkabı üretmenin hayat

düzeyini arttırma bakımından ciddi şekilde savunulabilme olanağı, hiç kuşkusuz, yoktur.

Sanayi ve ticaret oligarşisinin teknik ve entellektüel yeteneklerine gelince; burada önemli olan nokta şudur. Türk sanayi ve ticaret oligarşisinde sermayenin ve müteşebbisin birbirinden ayrılmamış olması, bu oligarşinin çağdaş bir ekonomi politikasının yönetimine egemen olma iddiası bakımından büyük bir eksiklik, büyük bir engeldir. Bu oligarşinin güçlü bir teknostrüktürü ve yeterli bir yöneticiler kadrosu yoktur ve olamaz da. Kurumlara böylesine sahip olan sermayedarların emri altında, toplumsal sorumluluk bilincine erişmiş, teknik gücü olan yetenekli kadrolar oluşamaz. Oluşan kadrolarda sermaye sahipliğinin niteliği ile bütünleşme zorundadırlar. Türkiye'de Batıda olduğu gibi, sermaye ile bağı çözülene kadar geniş ekonomik ve sosyal görüşleri olan yetenekli bir yöneticiler kadrosunun meydana gelmesi de bu süre boyunca gecikecektir.

Bu anlattıklarımız, Türkiye'de Çağın gerçeklerine ve gereklerine ters tüşen bir ekonomi politikasının, bir uygulamanın dramıdır. Kısa zamanda atmış milyona yükselme eğilimindeki bir ülkede, sanayi, gerçek sanayi kurulmasını istihdam sorununun çözülmesini, teknolojik gelişmenin sağlanmasını ve insanca yaşamının koşullarının hazırlanmasını, kaynakları böylesine barbarca harcıyan bir tüketim politikasından beklemek olanağı yoktur. Bize göre uygulanmakta olan bu politikanın sakıncalarının anlaşılmasına başlandığı bir döneme girmektediriz. Zaten, bu soruna gerekli çözüm yollarının bulunacağına inanmasaydık, bu şartları yalmazdık.

3. Beş Yıllık Plan'da Genel Görünüm- Kesit ve Sektörel Görünümler

Cem AREL

A. PLANLI KALKINMA SÜRECİNDE ÜÇÜNCÜ BEŞ YILLIK KALKINMA PLANININ YERİ:

1960 yılından bu yana Türkiye'nin giriştiği Planlama çabalarının kavramsal niteliği, 30'lu yıllardaki Plan kavramından çok daha ileri bir düzeyde bulunmaktadır. Bu düzeyin niteliğini, bir bütünlük içeren ekonomik, sosyal ve kültürel boyutların Plan kavramına eklenmesinin belirlediğini ileri sürmek yanlış olmayacaktır. Esasen 1961 Anayasa'sı da bireyin ekonomik, sosyal ve kültürel özgürlüğünü engelleyen her tür sınırlamanın kaldırılmasını öngörmekte ve bu amaçla Devlet'e görev vererek bunun Planla yapılmasını istemektedir. (Anayasa, Madde 10-42-53 ve diğer ilgili maddeler). Oysa ikisi uygulanmış üç Planın niteliğinden ortaya çıkan gerçek; planların, toplumun gene Anayasa'da yansımaları bulan özlemlerinin bir görüntüsü olan ekonomik, sosyal ve kültürel hedeflerine ulaşmasında çözümlü engelleyen sınırlamaları ortadan kaldıracak bir yaklaşımı seçemedikleridir. Her üç planda çözümlü engelleyen mevcut sınırlamalar bir veri kabul edilip hedefe ulaşmak için bu sınırlamalar çerçevesinde bir optimizasyon aranmıştır. Böylece Anayasa'nın öngörmüş olduğu engellerin ortadan kaldırılması belirsiz bir zamana ertelenmekte, bu arada, dolambaçlı yollar izlenerek toplumun gerçek özlemleri niteliğindeki kalkınma hedeflerine uzak düşen sapıtırm hedefler seçilmiş bulunmaktadır.

Bu yaklaşımı oldukça belirgin bir biçimde vurgulayan örnek Toprak Reformunun Birinci, İkinci, ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planlarında ele alınış biçimidir. Birinci plan, Toprak Reformu'nu formüle ederek bu alanda çözümlü en-

gelen sınırlamayı gerçekçi bir biçimde saptamış, bu sınırlamayı değiştirilemez bir veri olarak kabul etmemiş, böylece topraklılara ve az topraklılara toprak dağıtarak yeni sosyo-ekonomik statüler tanıyan bir reform önerisi getirmiştir. Oysa İkinci Plan Birinci Plan'ın getirmek istediği yeni üretim biçimiyle böyle bir sınırlandırmayı kaldırmak yerine, üretkenliği artırıcı fakat eski üretim biçimini sürdürecektir nitelikte bir tarım reformunu getirmektedir. Yükselcek üretkenliğin üretim düzeyini de yükselteceği düşünülerek elde edilecek artık ürünün sanayileşmeyi destekleyeceği düşünülmüş, ancak bu arada söz konusu fonların daha çok hizmetler ve kentsel emlak alanlarına yöneldiği unutulmuştur. Oysa ikinci planın, uygulamadan elde edilen bu dersten yararlanarak söz konusu yanlış oluşuma neden olan temel engelleri yenecek bir strateji getirmesi gerekirdi. Sonuç olarak ikinci Planın eski üretim ilişkilerine dayandırdığı tarım reformu, mevcut sınırlamayı veri kabul eden bir yaklaşımın ürünü olmaktadır.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda bu soruna nasıl yaklaşıldığını daha iyi kavrayabilmek için, bu planın tümü üzerinde fikir verebilecek kısa bir değerlendirme yapmak yararlı olacaktır. Üçüncü Plan ilk önce Ortak Pazar sorununu gerçekçi bir biçimde saptamakta ve bunun Türkiye'nin ulusal sanayileşme tercihleri ile olan çelişki ve sınırlamalarını belirtmektedir. Ancak Plan bu çelişki ve sınırlamaları çözümlenmeye yönelmemekte, Ortak Pazar gerçeğini değiştirilemez bir veri olarak ele almaktadır. Böylece başlıca sınırlama olan Katma Protokol çerçevesinde ne yapılabilir sorusuna bir cevap olarak optimizasyonlara gitmektedir. Bu yolu izlediğinde petro-kimya, makina, imalat ve

demir-çelik sektörlerinden belirli ölçüde ümitli görünmekte, ancak bu ümidini bile gene Katma Protokol'un uygulamasında yapılacak bazı değişikliklerin gerçekleşmesine bağlı kılmaktadır. Oysa Katma Protokol ile ilgili bu ufak değişiklikler bile gerçekleştirilemediğinden bu konudaki uygulamanın, zaten kısmen keyfi, kısmen de objektif bir optimizasyon yoluyla saptanmış ulusal hedeflerden de sapması olağan görülmelidir. Bu tür yaklaşımlarla optimum çözümler getirildiğinde, Birinci Plan'ın Toprak, ve İkinci Plan'ın Tarım Reformları, Üçüncü Plan'ıda Tarım ve Toprak Reformuna dönüşmüş oluyor. Sanayileşmeye ağırlık vererek sosyal ve kültürel sorunların çözümünü bu sürecin meyvalarına bırakma eğiliminde olan Üçüncü Plan aslında bu koşullar altında bir açıdan kendinden bekleneni vermektedir. Böylece toprak sorununun, ana niteliği olan bütünselliği içinde çözümlenmesi, sanayileşme sürecinden beklenenlere, daha da gerçekçi bir deyişle beklenmesi hayal edilenlere bırakılmış oluyor; çünkü Ortak Pazarın getirdiği ve getireceği sınırlamaları ve devlet kapitalizmini de içeren seçilmiş sanayileşme sürecinin nitelikleri bu bekleyişin amaçlarının gerçekleşmesini belirsiz bir zamana ertelemektedir; üstelik Ortak Pazarın rekabetçi kapitalizminin, Devlet kapitalizminin öngörülen ağırlığını da gerçek yerine oturtacağına da şüphe yoktur.

Sonuç olarak, belirli bir toplum yapısına ulaşmada ancak bir ana araç olabilecek uzun dönemli yapısal sanayileşmeyi bir ana hedef olarak vermekle zaten en önemli kavramsal hatasını yapmış olan Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, Türkiye'nin gerçek sorunlarını ortadan kaldıracak ve çözümünü engelleyen sınırlamaları bertaraf edecek bir politikalar, tedbirler ve öncelikler belgesi olmaktan uzak kalmıştır. Bu genel çerçeve dışında, Planın kendi öz çerçevesi içerisinde yapılacak değerlendirmeler ve sosyal nitelikteki sorunların görünüşü ve çözümlenme biçimlerinin karşılaştırılması bizi gene ister istemez yukarıda açıklamaya çalıştığımız «Üçüncü Plan Çıkması»na ya da bunun kesitsel yansımalarına götürülecektir.

B. ÜÇÜNCÜ BEŞ YILLIK KALKINMA PLANININ KENDİ ÇERÇEVESİ İÇİNDE GÖRÜNÜMÜ

Üçüncü Beş Yıllık Plandaki sosyal sektörlerin kapsamını ve hedefleri açıklayıp eleştirmeden önce sosyal planlama ile ilgili konuları, başka bir deyişle Üçüncü Plan'ın sosyal içeriğini ve bunun, Plan'ın tümü içerisindeki yerini ana çizgileriyle belirtmek yararlı olacaktır. Ancak bu arada şunu da unutmamak gerekir ki, Üçüncü Plan, özellikle uzun dönemli kalkınmanın temel hedefleri ve stratejisiyle birlikte düşünüldüğünden ve sunulduğundan, beş yıllık bir dönemin çerçevesini çok aşmakta ve Türk toplumunun 1995'lere kadar olan gelişmesini yönlendirme iddiasını da taşımakta ve bu özlemin çekirdeğini oluşturmaktadır. Bu nedenle, Plan'ın tutarlılığı veya tutarsızlığı, hedeflerin doğruluğu veya yanlışlığı, sorunlar karşısında getirilen politika ve tedbirlerin geçerliliği veya geçersizliği gibi hususlar üzerinde zaman faktörünün «çoğaltan» etkisi yapacağını da gözden kaçırmamak gerekir.

1. Üçüncü Plan «İktisadi» bir Plandır.

Üçüncü Beş Yıllık Plan bütünü açısından bir «iktisadi» plan olarak nitelenebilir. Başka bir deyişle, Planın hazırlanışında yapısal bir sanayileşme ana hedef olarak ele alınmış, diğer konular bu hedefin ağırlığı ile görelî olarak düşünülmüştür. «Üretime dönük» iktisadi plan, «dağılıma ve transfere dönük» sosyal plan üzerinde mutlak bir egemenlik kurmuştur. Bu, doğru veya yanlış, belki de belirli bir konjonktür ve zamanın çerçevesinde toplumsal dengede «yapılabilirlerin» içinde, Üçüncü planın en tutarlı tercihidir. Hattâ sosyal ve sosyo-ekonomik konuların bile bir iktisatçı gözlüğünden incelendiği veya süzgeçinden geçtiği açıkça belli olmaktadır.

2. Sosyal konular, Planın bütünlüğü dışında bırakılmıştır.

Ancak Anayasa, Devlete «iktisadi ve sosyal kalkınma planları» hazırlanması görevini yüklediğinden, sosyal konular da oldukça ayrıntılı ve sayfa adedi itibarıyla ayrılan yer açısından önemli olarak Plan-

da yer almıştır. Böyle bir zorunluluk karşısında Planda yer alabilen ve suni bir ağırlık kazanan sosyal konular biraz daha eleştirici gözle incelendiğinde, yeni bir elbiseye ehveni şer bir terzi tarafından eklenmiş gösterişli yamalar gibi görünmektedir. Başka bir anlatımla, sosyal konuların, Planın değil bir görünümü ya da bir kesiti olduğunu iddia etmek, herhangi bir bütünün parçası olduğunu söylemek bile olanaksızdır. Sanayileşme ile doğrudan ilişkili mesleki ve teknik eğitim ile doğal bir zorunluluğun gerektirdiği sağlık planlaması belirli ölçüde bu değerlendirmeye bir istisna teşkil etmektedir.

3. Sosyal konuların kendi aralarında da bir bütünlükleri yoktur.

Buraya kadar yaptığımız eleştiri ve vardığımız yargıları doğrulayan bir hususta, sosyal konuların kendi aralarındaki tutarlılık ve bütünlüğe düzeyleridir. Bu alanda da hemen hemen bütünüyle sektörel bir bakış egemen kılınmış, bu sektörel bakışın sakıncalarını giderebilecek bir ortak payda, yani Türk toplumunun yapısı, Planın tümü için olduğu gibi burada da bütünsel bir ana değişken olarak gözönünde bulundurulmamış, bu nedenle sosyal konular birbirlerinden bağımsız olarak ele alınmıştır. Durum tesbiti düzeyinde sektörel açıdan tutarlı analiz, yorum ve değerlendirmelere rastlanmakta ise de, hedefler ile politika ve tedbirler düzeyinde, sosyal ve sosyo-ekonomik konular arasında ilişki, kurulmamış, tutarlılık gözetilmemiştir. Geçerli bir sektörel değerlendirme yapabilmek için, sosyal konuların Planın tümü içerisindeki gerçek yerini ve sosyal konuların kendi aralarındaki bütünlük düzeyini zorunlu olarak dikkate almak gerekmektedir.

II. KESİT GÖRÜNÜMLER

A. KALKINMA PLANLARININ ANA SOSYAL FONKSİYONU OLAN DAĞILIM İLE İLGİLİ GÖRÜNÜMLER

1. Gelir Dağılımı

«Uzun Dönemli Kalkınmanın ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planının Temel Hedefleri ve Stratejisi (Yeni Strateji)nde

ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında gelir dağılımı sanayileşmeye, dolayısıyla kalkınmaya bağlı olarak ele alınmakta ve adil bir gelir dağılımını gerçekleştirmenin uzun dönemli stratejik ekonomik amaçların özellikle zaman aralığı türünden zedelenmesine yol açacağı açıkça belirtilmektedir. Oysa üçüncü Plan dönemine girerken Türkiye'deki gelir dağılımının önemli ölçüdeki dengesizliği inkar edilemez bir gerçek olarak belirginleşmiştir. Bu dengesizlik gerek yüzde yirmilik aile dilimlerinin, gerek çeşitli sosyo-ekonomik grupların üretim sürecinde buldukları mevkiler açısından toplam gelirden aldıkları paylar arasındaki aşırı farklılaşmada açıkça görülmektedir. Böyle bir dengesizlikten hareket ederek gelir dağılımının sanayileşmenin bir fonksiyonu olarak kabul edilmesi ve bu sanayileşmenin tekeli kamu ve özel kapitalizm niteliğinde olması, nominal gelir düzeylerinin yükselmesine rağmen dağılım dengesizliğinin aynı ölçekte kalacağını ya da giderek bozulacağını açıklamaya yetmektedir. Öte yandan gerek maddi tüketim, gerekse sosyal refah normlarının Yeni Strateji ve Üçüncü Plan metninde «asgari» düzeylerde tutulacağı konusundaki değişimler bu kanıyı doğrular niteliktedir. Ayrıca dağılımdaki dengesizliği veri kabul eden Strateji ve Planın, sorunun uzun vadede çözümü için getirdiği araçların fiili kullanıma biçimi mevcut dengesizliğin devam edeceğini kanıtlayan bir başka gösterge olmaktadır. Yukarıda niteliği belirlenen sanayileşme biçimi, dolaylı vergilerin toplam vergiler içindeki payının yüksekliğinin devam etmesi, gelişmiş Batı ülkelerinde terkedilmeye başlanan asgari ücret sisteminin en geçerli bir ücret politikası olarak önerilmesi ve hatta, bu haliyle bile asgari ücret politikasının ve örgütlenmiş işçi kesiminde uygulanan toplu pazarlık sisteminin üzerinde bir «Ücret Konseyinin» getirilmesi gibi araçlar, sadece o da niteliği saklı kalmak şartıyla Toprak Reformu hariç, bu alanda ilk bakışta göze çarpan örnekler olarak verilebilir.

Batılı kalkınma iktisatçılarının gelir dağılımını kalkınmanın ilk aşamalarında köstekleyici bir faktör olarak nitelendirme eğilimleri Üçüncü Plana da böylece aynen

yanmış olmaktadır. Oysa gelir dağılımındaki dengesizliğin giderilmesinde en önemli engellerden biri işgücünün üretim sürecindeki verimliliğinin arttırılamaması, arttırılsa bile, emeğin bu artış oranında bir pay alamamasıdır. Başka bir anlatımla ana engelin bu sonucu doğuran mevcut üretim ilişkilerinin yapısı olduğunu söylemek yanıltıcı olmayacaktır. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, konuyu bu açıklıkla saptayıp söz konusu engeli kaldırmak için bağımsız ve yapısal teknolojik gelişme, fonksiyonelliğe ve topluma dönük eğitim, biçimi ve niteliği eleştirilemeyecek sanayileşme v.b. açılardan işgücü verimliliğini arttırıcı ve artan verimliliğe orantılı bir ücret sistemini içeren bir üretim yapısı önermiş olsaydı, gelir dağılımındaki dengesizlik sorununun kökünden çözümlenmesi yolunda en önemli adımı atmış olacaktı.

Bu açıklamalarla yapılmak istenen, Batılı kalkınma iktisatçılarının belirttiklerinin aksine, kalkınma sürecinin niteliğini geliştirerek adil bir gelir dağılımı ve daha yüksek kalkınma hızlarına ulaşılabilceği gerçeğini vurgulamaktadır. Kalkınmanın meyvalarından yararlanılacak grupların başında, kalkınma yolunda gereken külfet ve fedakarlıklara en çok katlananların seçilmesi kalkınmayı hem sürekli kılacak, hem de büyük hızlara ulaştıracaktır... Üçüncü Planın başında yer alan Yeni Strateji «gerekli koşulları hazırlama ödevinin yerine getirilebilmesini ve bu alanda ortaya çıkacak fedakarlıkların millette benimsenmesini ve topluma yayılmasını» öngörmektedir. Oysa yukarıda ana çizgilerini ve niteliğini verdiğimiz planın böyle bir fedakarlığın toplum katlarına yayılması ilkesindeki içtenliği kuşku ile karşılanacak bir hüviyet taşımaktadır.

2. Bölgelerarası dengesizlikler

Birinci ve İkinci Planlarda oldukça geniş yer ayrılan, yöntemleri ve tedbirleri getirilen bölgelerarası dengesizlikler sorununa Üçüncü Planda yer verilmemiştir. Ulusal bütünlük gereğinin yanlış analiziyle gerekçelendirilen bu ihmal aslında kalkınma ürünlerinin toplumun bölgesel katlarına yaygınlaştırılmamasının bir baş-

ka kanıtlayıcı göstergesidir. Planın bu konuda getirdiği en önemli araçlar «Kalkınmada öncelikli yöreler» ve «İl planlaması» yaklaşımları olmaktadır.

Kalkınmada öncelikli yöreler yaklaşımı sorunları il ölçeğinde ele almakta ve bu ölçekte ekonomik ve sosyal planlar yapılmasını önermektedir. Oysa Türkiye'de bölgelerarası dengesizlikler gerçeği il ölçeğini aşmakta ve sorunun nitelikleri belirlenmiş bölgeler ölçeğinde ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Daha açık bir anlatımla, bölgelerarası dengesizliği ekonomik yaklaşımla çözebilmek için, ulusal ölçekteki büyük yatırım kararlarının bu farklılıklara göre demokratik bir biçimde alınması zorunluluğu vardır. Oysa «Kalkınmada öncelikli Yöreler»in ekonomik yaklaşımı il ölçeğine dayandırılmakla bu önemdeki ulusal kararların etkilene-memesi peşinen kabul edilmiş olmaktadır. Zaten ulusal ölçekteki büyük yatırımlarda bölgesel gerçeklerin, gereksinmelerin ve potansiyellerin dikkate alınması ve sosyal fayda analizlerinin yapılması kuşkusuz (dış ekonomilerden yararlanmayı tabiatı icabı ilke kabul eden gerek özel gerekse Devlet kapitalizmine dayalı) sanayileşme politikasına da ters düşecekti. Bu açıklamalardan ortaya çıkan sonuç, kalkınmada öncelikli yöreler yaklaşımının, il düzeyinde çok ufak ölçeklerde ekonomik ve sosyal faaliyetler yaratarak ancak «birşeyler yapıldığı izlenimini» vermesi olarak özetlenebilir.

İl Planlaması yaklaşımı ise yalnızca mahalli idare kaynakları ile sınırlı kalmakta ve bu kaynakların eskiye oranla biraz daha rasyonel kullanılmasını amaçlamaktadır. Bilindiği gibi, gelirleri zaten giderlerini karşılamayan birkaç büyük mahalli idare dışında genellikle mahalli idare kaynakları önemsenmeyecek bir düzeyde bulunmaktadır. Eğer il planlaması yaklaşımının bu kaynakları arttıracak ve mahalli idareleri gereken biçimde yeniden örgütleyecek yeni politika ve tedbirlerle birlikte eşgüdümlü olarak uygulanması önerilmiş bulunsaydı kuşkusuz bu yaklaşımın Toplum kalkınması yönteminden daha güçlü ve verimli olduğunu söylemek ola-nağı doğmuş olacaktı; ancak söz konusu

nitelikte politika ve tedbirler Plan'da yer almıştır.

3. İstihdam ve işsizlik :

Birinci ve İkinci Planlar gibi Üçüncü Plan da, gelir dağılımı ile çok yakından ilişkili olan istihdam sorununa gerçekçi bir açıdan yaklaşmamaktadır. Bu alanda dikkate alınması gereken iki noktadan biri Türkiye'de fiili istihdam rakamlarına bakıldığında işsizliğin görülmemesi ya da yok denecek kadar az olması, diğeri ise istihdam ve işsizlik tahminlerinin fiili istatistik verilere dayanmadığı sürece gerçeklerden uzaklaştırıcı bir nitelik taşımasıdır. Bu iki önemli hususu ihmal ederek istihdam düzeyini ve işsizliği saptamaya çalışan Üçüncü Plan Üretim ya da katma değer esnekliklerine dayanan tahminler yapmakta ve tarım kesiminde 800.000, tarım dışı kesimlerde de 800.000 kadar bir işgücü fazlası bulunduğunu ileri sürmektedir. Saptanan bu işgücü fazlası Üçüncü Planın da belirttiği gibi işsizleri değil, bir çeşit gizli işsizler grubunu ifade etmektedir. Ancak Plan geçerli olarak nitelenebilecek bu saptamadan sonra, bu tür işsizliğin süreceğini varsaymakta ve hızlı sanayileşme ile yaratmak istediği istihdam olanaklarını titizlikle sınırlı tutmaktadır. Böylece yeni Strateji'nin kapsadığı dönem sonu olan 1995'lere gelindiğinde gizli işsizliğin hizmetler kesiminde toplanmasını sağlayarak işsizlik sorununa zözümlerini getirdiğini sanmakta, ya da çözüm getirdiği izlenimini vermek istemektedir. Sözü edilen yıllarda toplam istihdamın yüzde 25'inin tarım, yüzde 53'ünün hizmetler ve sadece yüzde 22'sinin sanayi sektöründe oluşması öngörülmüştür. Bu yıllarda toplam istihdamdan yüzde 22 oranında bir pay olarak oldukça ileri bir teknolojik yapıya oturulmak istenen sanayi, yüzde 53 gibi çok yüksek bir istihdam payı ve çok düşük düzeydeki teknolojik yapısı ile hizmetler sektörünü karşılayacaktır. Başka bir anlatımla, 1995 yıllarında 3.5 oranında bir nisbi verimlilik ile sanayi sektörü, 2.0 oranında bir nisbi verimliliği olacak hizmetler sektörüyle bağlanışma zorunlu luğunda kalacaktır. Hizmetler sektöründe de sanayi sektöründe olduğu gibi modern

bir teknolojinin uygulanması engellenemeyecek ve Planın eldeki işgücü fazlasının hizmetlerde toplanacağı konusundaki ümidi gerçekleşmeyecektir. Böylece 1995'lerde Türkiye, o zamana kadar hiç görülmemiş nitelik ve ölçekte bir işsizlik sorunu ile karşı karşıya kalabilecektir.

Ayrıca, bugünkü işgücü fazlasını emen geleneksel sanayi ve ticari sektörler, ortak pazar rekabeti ve ileri teknoloji kullanan modern nitelikte bir sanayileşme süreci karşısında hayatîyetlerini kaybederek işsizler ordusunu genişletecekler, veya bu geleneksel ikili yapının aynı ölçekte süregelmesiyle Türkiye temel hedeflerine ulaşamayacaktır. Plan böyle bir tercihi yapmadığına göre, işgücü fazlasının umulduğu gibi hizmetlerde yoğunlaşmayacağı ve işsizlik sorunun çok daha ciddi bir nitelik alacağı sonucuna varmak kolaylaşmaktadır. Buna ek olarak, yapılan gözlemlerin Türkiye'de sektörel teknolojik düzeylerin Planda öngörülenin aksi yönde oluştuğunu ve sermaye-yoğun teknolojilerin bazı hizmet sektörlerinde daha hızlı geliştiğini saptamış olduğunu söylemek isteriz.

Plan'ın böyle bir çıkmaza girmesi, bugünkü istihdam dokusunun niteliği ve bunu oluşturan ikili yapı ile sonunda varmak istediği yapıyı iyi teşhis edememesinden ileri gelmektedir. Plan modern anlamda bütünleşmiş bir sanayi toplumu mu önermekte, yoksa kısmen sanayileşmiş olmakla birlikte ikili yapısını sürdüren bir toplumu mu amaçlamaktadır? Planın temel hedefleri perspektif istihdam tahminleri ile birlikte incelendiğinde bu soruya bilimsel olarak doyurucu bir cevap bulmak olanğı yoktur.

4. Sosyal Güvenlik

Sosyal güvenlik konusunun da gerek gelir dağılımı, gerekse istihdam sorunları ile çok yakından ilişkili olduğu bir gerçektir. Bu alanda, «Üçüncü Plan dönemi sonunda sosyal sigorta programlarının özellikle ücretlilerin tümünü kapsayacak bir biçimde gelişeceği ve yeni yaratılan istihdam olanakları ve bağımsız çalışanların sosyal güvenlik kapsamına alınması ile toplam sigortalı sayısının iktisaden faal nüfusun yüzde 38'ini bulacağı tahmin edil-

mekte» ve «topluma yaygınlaştırılmış bir sosyal güvenlik sistemi kurulması»nın çalışmak isteyen herkesin üretim sürecinde gerekli yeri almasına bağlı olduğu belirtilmektedir. Böylece üçüncü Plan sosyal güvenlik sisteminin özellikle ücretliler kesimine yönelmekte ve mevcut sistemin yaratılacak istihdam olanaklarıyla aynı standartlarda genişletilmesini öngörmektedir. Başka bir deyişle, sosyal güvenlik sistemindeki gelişmeler, istihdam alanında gerçekleştirilecek gelişmelere bağlanmaktadır. Oysa Üçüncü Planın yukarıda eleştirilen istihdam tahminleri ve öngördüğü nitelik, sosyal güvenlik konusunda da bu tür bir yaygınlaştırmanın gerçekleştirileceğini kanıtlamaktadır. Sosyal güvenlik sistemi, Planda da belirtildiği gibi istihdama bağlı bir konu olarak ele alındığından işçi ve işveren katkılarında dayandırılmakta, Devletin bu alandaki görev ve fonksiyonlarına değinilmemektedir.

Sosyal güvenlik açısından, bu sınıflarla kapsanmak istenen modern kesim yanında, tarım sektöründe çalışanlar bu alanda gerçekleştirilecek reformlara terk edilmektedir. Aslında planın önerdiği toplumun tümüne yaygınlaştırılmış bir sosyal güvenlik sistemi sadece «kendiliğinden oluşması beklenen» bir hedeften ibaret olmaktadır. Yukarıda sınırları belirtilen ve eleştirilen tarım kesiminde yapılacak reformlar bu haliyle uygulanırsa bile kişiye belirli düzeyde bir gelir güvenliği sağlamaktan öteye gidemeyecektir. Oysa Planın Sosyal Güvenlik ile ilgili bölümünün giriş kısmında da belirtildiği gibi Sosyal Güvenlik toplumdaki yapısal değişmelerin «ortaya çıkardığı ekonomik ve sosyal risklere karşı fertleri ve bu risklerden doğan zararları telafi etmek görevidir.»

Öte yandan sosyal güvenlik sisteminin Planda bir sigorta sistemi gibi ele alındığı, bu alandaki fonların adeta bir işletmecilik yöntemiyle değerlendirildiği ve bu genel yaklaşımın tedbirler düzeyinde önemli ölçüde yansıtıldığı açıkça görülmektedir. Bir başka önemli nokta da, ek sosyal güvenlik sistemlerinin son yıllarda gereksiz ve hatta olumsuz bir biçimde yaygınlaşması, bu tür bir yaygınlaşmanın yetkililer tarafından sosyal güvenlik alanında bir gelişme eğilimi

niteliğinde kamu oyuna yansıtılması ve nihayet bu oluşumun gerçek yönleriyle Planda saptanmış olmasıdır. Ancak bu gerçekçi saptamaya rağmen, alınması gerekli tedbirlerin kapsam ve niteliği hakkında Planın açık bir yaklaşım getirmediği de görülmektedir.

5. Köy ve Köylü sorunu

Türk toplumunun % 65'ini meydana getiren kırsal kitlelerin sorunlarının sosyal Plan'ın dağılım fonksiyonu ile çok yakından ilişkili olduğu bir gerçektir. Üçüncü Planda Köy ve köylü sorunları saptanırken oldukça geniş bir açıdan bakıldığı, fakat yine de bu sorunların İkinci Plandaki perspektif ve bütünlük içinde ele alınmadığı görülmektedir. Ayrıca köy ve köylü sorunlarının çözümünü amaçlamış Planın tedbirleri de tümüyle bir bütün teşkil etmekten uzak bulunmakta, yalnızca içme suyu, yol, elektrik v.b. alt yapı hizmetlerinin köye götürülmesini öngörmektedir. Ancak uygulamada nasıl bir hüviyet alacağı şimdiden bilinmemekle birlikte, yeni getirilen «merkez köy» yaklaşımı ile sözkonusu hizmetlerin kapsadığı alanların genişlemesi ve niteliklerinin iyileşmesi beklenmektedir.

Kuşkusuz kırsal yörelerdeki değişimin ilk görüleceği yerler yol, su, özellikle içme suyu gereksinimleri ve kamu hizmetleri (okul, sağlık ocağı, vb.) alanlarında olmaktadır. Ancak değişimler bunların ötesine geçemez ve ilerleyemez ise önemini kaybetmesi de kaçınılmaz olur. Oysa ilgililerin dikkati çoğu kez salt yol ve su gereksinimleri üzerinde yoğunlaşmış, kırsal yörelerin temel gereksinimlerinin daha iyi anlaşılması ve daha başka değişimlerin bu yörelere ulaştırılması için çaba sarfedilmesi böylece engellenmiştir.

Nitekim genel olarak az gelişmiş yörelere ve kırsal alanlara kamu eliyle yapılan transferler daha çok hizmet ve alt-yapı gibi alanlarda yoğunlaşmıştır. Ancak bu yatırımların doğrudan verimli olmayan alanlara yönelmesi nedeniyle bunların gelir düzeyini yükseltici etkisi sınırlı olmuştur. Aslında bu yörelerde objektif temel gereksinimlerin bilinçli bir düzeyde duyulması ve karşılanması, tüm kaynakların üretim sürecine sokularak bu yörelerde yaşayanların

ekonomik güçlerinin artırılması ile yakından ilişkilidir.

Alışlagelmiş hizmet türlerinin dışında kalan toprak dağılımı, tarım kredileri, tarımda çalışanların sorunları ve üretim sürecine katılım düzeyleri, destekleme alımları v.b. gibi fiat politikalarını içeren tebirler Plan'ın ilgili bölümlerine dağıtılmış bulunmaktadır. Böylece köy ve köylü sorunlarının çözümünü amaçlayan tebirlerin niteliğini saptamak güçleştirilmiş olmaktadır. Ancak bu değerlerdir hiç olmazsa tebirler düzeyinde, diğer iki Plan için de söz konusudur.

B. SEKTÖREL GÖRÜNÜMLER

1. Eğitim-İnsangücü :

Üçüncü Plan'da Millî Eğitimin gene amacı «bireyleri millî şuur ve ülküler etrafında, kaderde, kıvançta, tasada ortak bölünmez bir bütün halinde toplamak; millî, demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen, kişiliğe ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan, çağdaş bilim ve teknolojinin gereklerine uygun ve Türk toplumunun Planlı kalkınma hedeflerine cevap veren bir kişi olarak yetiştirmek» biçiminde nitelendirilmiştir. Bu temel amacın unsurları ayrı ayrı incelendiğinde kavramsal düzeyde önemli çelişkilerin ortaya çıktığı görülmektedir. Örneğin, yetiştirilmesi amaçlanan kişilerin bir yerde toplumcu, bir yerde kapitalist sürecin niteliğine uygun olarak müteşebbis ve bireyci olmaları, bir yerde laik, bir yerde millî değerler içerisinde ağırlığı inkar edilemeyecek olan İslâma dönük bulunmaları, bir yerde millî değer ve kültür unsurlarına sıkı sıkıya bağlı, bir yerde evrensel ekonomik, sosyal ve kültürel unsurlara açık kişiler özelliğini taşımalarıdır. Kanımızca bu tür çelişkiler özellikle milliyetçilik kavramının gerçek içeriğinin bilinmemesinden ya da çeşitli amaçlarla gizlenmesinden ileri gelmektedir. Bu nedenle eğitim sisteminin ilk bakışta dayandırıldığı sanılan sosyal ve ekonomik taleplerin gerçek bir dengesi kurulamamakta ve yalnızca kapitalist gelişme sürecinin oluşturduğu ekonomik ta-

lebin biçimlendirdiği bir eğitim sistemi çerçevesi verilmektedir. Ancak bu çerçeve de yakından incelendiğinde eğitim sisteminin, akılcı ve verimli nitelikte ekonomik taleplere yalnızca biçimsel alanda uyum sağlayan bir yapıda çizildiği anlaşılmaktadır. Oysa akılcı ve verimli taleplerin eğitim sistemi ile karşılanması için bile, eğitim içeriğinin planlanması ve programlanması gerekmektedir. Esasen her üç Plan'da da eğitim sisteminin dayandığı temel unsur ne olursa olsun eğitim içeriğinin planlanması hiçbir zaman gerçekleştirilememiştir. Üçüncü Planda eğitim sisteminin içeriği olarak sunulan «eğitim sisteminin iç yapısı» eğitim alt sistemlerinin toplumdaki diğer sistemlerle (istihdam, üretim v.b. sistemler) ilişkilerinin niteliksel bağlarının kurulmadığı bir şema olarak verilmiştir. Örneğin, üst eğitim olanaklarına kavuşamayan bireylerin istihdam sistemi ile ilişkisini kurmada yaygın eğitim alt sisteminin getirilmesi, buna karşılık bunun nasıl yapılacağına belirtilmemesi, üst eğitim kademelerine yükselme olanaklarının dolaylı olarak engellenmesi ve getirilen alt sistemin içerik niteliğinin verilmemesi gibi... Oysa bir eğitim sisteminin dayanması gerekli temel felsefe, bireylerin doğa ve çevresi ile ilişki düzeylerinin niteliğini geliştirecek, başka bir anlatımla toplumun doğa ve çevresi üzerindeki kontrolünün niteliğini değiştirecek ve giderek iyileştirecek, bilgi birikimi ve değerlendirme olanaklarını bireye verebilecek bir sistemin yaratılması olmalıdır. Bu tür yaklaşım içinde örgütlü bilgi üretiminden ve bu bilgilerin üretim süreci ile bütünleşmesinden, toplumun evriminden ekonomik, sosyal ve kültürel özgürlük, güvenlik ve katılma düzeylerini yükseltecek dinamikleri oluşturmaya değin tüm unsurlar yer almaktadır.

Her üç Plan'ın da böyle bir temel felsefeden yoksun olması aslında, Kalkınma Planlarının gerek kavramsal düzeyde, gerek sistemleri kavramada Anayasa'nın tanımladığı Plan kavramı ve niteliğinin yorum eksikliklerine dayanmaktadır. Oysa bu niteliği çizen 1961 Anayasasının bağımsız objektif bir yorumu Türkiye'de salt ekonomik büyüme modelleri yerine Kalkınma

Siyaseti Planlaması yorumunu yapmaya olanak vermektedir. Planların bu eksikliğinin en çok eğitim Planlamasında yansımaları doğal bir sonuçtur. Çünkü kalkınma, toplumu oluşturan bireylerin ekonomik, sosyal, Kültürel ve siyasal alanlardaki ortak çabalarının bütünsel bir özümlemesi ve buradan türeyecek meyvaların aynı düzey ve ölçekte paylaşılmasıdır. Bu katılma ve paylaşma aşamalarında katkıları nitel ve nicel olarak değiştirecek ve geliştirecek ve aynı zamanda paylaşmanın dengesini ve adaletini sağlayacak unsurların başında eğitim gelmektedir. Eğitim Planlaması ancak böyle bir kalkınma kavramından hareketle yapıldığında kendisinden beklenen amacı gerçekleştirebilecek, aksi halde Üçüncü Planın her satırında ağırlığını duyan kapitalist büyüme sürecinin bir ögesi niteliğinde kalacaktır. Esasen gelir dağılımına değinmeyen, eğitim bir toplumsal alışkanlık aracı olarak bile belirlemeyen Üçüncü Plan'ın getirdiği eğitim Planlaması, Plan'ın kendi yaklaşımı ile tutarlı olmasına rağmen, gerçek kalkınma kavramı ile bağdaşmayan niteliğini açıkça ortaya koymaktadır.

Bütün bu eksikliklerine rağmen Üçüncü Plan teknoloji transferini kontrol altına almak istemekte, uzun dönemde teknoloji üretimini hedef almakta ve eğitim sistemine bu yönde şekil vermektedir. Bu ilk bakışta gelişmiş ülke olma özlemini yansıtan içten bir yaklaşım niteliğini taşımaktadır. Gerek stratejide gerek Üçüncü Plan'ın çeşitli bölümlerinde yer alan teknoloji ile ilgili tedbirler incelendiğinde, bu alanda milliyetçi bir yaklaşımın, Türkiye'nin dışa bağımlılığının azaltılması ilkesinin gerçekleşmesinde araç olarak kullanılmak istendiği anlaşılmaktadır. Oysa Üçüncü Plan dışa bağımlılığın azaltılmasını açıkça tanımlamamaktadır. Bir yerde Ortak Pazara kapılarını açmakta ve böylece dünya ölçeğinde serbest rekabet koşullarını ve ihtisaslaşmayı kabul etmekte (ki bu ekonomik alanda uluslararası karşılıklı bağışlama demektir), öte yandan teknolojik alanda kendi örgütlü bilgisini üretmeyi hedef almaktadır. Bu çelişki ya Plancuların dikkatinden kaçmış bir teknik hata, ya da yukarıda belirtilen duygusal dav-

ranışın bir yansıması olarak değerlendirilmelidir. Oysa gelişmekte olan bir ülke için gerekli ve gerçekçi olan, dışa bağımlılığı azaltmak ilkesi de izlenerek, doğrudan bilgi üretmek yerine, yeni bilgiyi alıp ekonomik, toplumsal ve kültürel niteliklerine özümlemek ve benimsemektir. Bu amaçla eğitim sisteminde yapılacak düzenlemeler kaynak tahsislerinde tasarruf sağlarken Üçüncü Plan'ın ana yaklaşımına da daha uygun düşecektir. Böylece Ortak Pazar gerçeği karşısında Plan bu alanda en azından daha akılcı bir kaynak tahsisi yapmış olacaktır. Üçüncü Plan, Ortak Pazar sorununu teşhis ederken kullandığı yöntemi bu sorunun çözümünde de kullanabilmiş olsaydı teknoloji politikasında ve bunun gereği olan eğitim düzenlenmesinde tutarlı görülebilirdi.

Sonuç olarak, 1995'lere gelindiğinde, Ortak Pazar'ın getirdiği sınırlamalar nedeniyle sanayileşmenin gerçekleşmemesinin bir sonucu olarak bu alanda öngörülen hedeflere ulaşılmamış olduğu ve ister istemez batılı kapitalist sanayileşme sürecinin özelliklerine uygun olarak yetiştirilmiş insan gücünün ve belirli ölçüde biriktirilmiş bilginin çok ucuza yine batıya transfer edildiği görülecektir.

Bilgi üretimi konusunda karşılaşılabilecek bu sorun Üçüncü Planın diğer insan gücü hedefleri için de söz konusu olacaktır. Böyle bir süreç daha bugünden kendisini belli etmekte ve hızlanarak oluşmaktadır.

2. Sağlık

Üçüncü Plan'ın sağlık sektöründe karşımıza oldukça köklü tedbirlerle çıkmış olması ilk bakışta şaşırtıcı görünmektedir. Sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesinin ülke nüfusunun 1977 yılında üçte ikisini ve özellikle Ankara, İstanbul ve İzmir gibi üç büyük ili de kapsayacak biçimde genişletilmesi, sosyalleştirme programının uygulanmasında teknik insan gücü sağlanmasındaki engelleri önemli ölçüde kaldıran mecburi hizmet uygulamasının getirilmesi ve kaynak kayıplarını önleyecek ve sağlık hizmetlerindeki standartları yükseltecek tek elden yönetimin önerilmesi, bu tedbirlerin arasında en önemlileri olarak gö-

rılmektedir. Ancak radikal bir görüşle üç büyük kentin sosyalleştirme programına alınması, özellikle bu kentlerde yoğunlaşan özel tedavi sisteminin yurt düzeyine dağılımına dönük olmakla, Üçüncü Plan'ın kabul etmiş olduğu ana varsayımlara ters düşmektedir. Bu yaklaşımı gerektiren iki nedenden biri, sosyal içerik olarak Plan hedeflerinin hep asgari düzeylerde saptanmış olması ve hiç olmazsa, kelimenin tam anlamıyla hayati bir önem taşıyan böyle bir konuda hedeflerin asgari düzeyin üzerine çıkması zorunluluğunun anlaşıl-mış bulunmasıdır. Diğeri de dünya sağ-lık koşullarının oldukça ileri bir düzeye ulaşmış olduğu bir zamanda Türkiye'de sağlık hizmetlerinin en asgari bir ölçekte tutulması gerektiğinin dikkate alınmasıdır. Ancak bu köklü tedbirlerin uygulamada nasıl bir şekil alacağı şimdiden bilinemez.

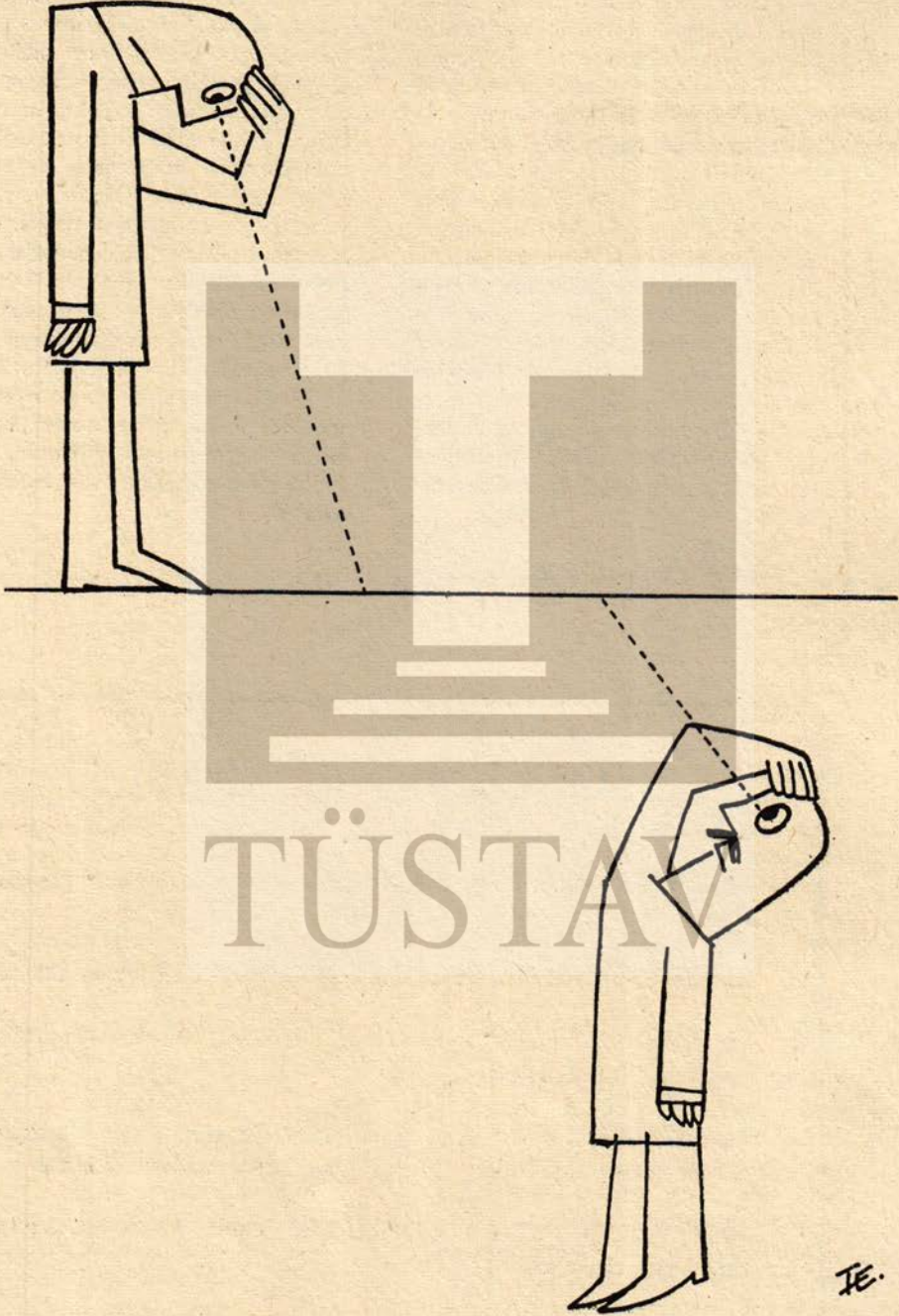
3. Konut

Üçüncü Plan konut alanında da ol-

dukca tutarlı bir politika izlemekte, ancak toplumun yapısal özellikleriyle bağ-dışma düzeyi açısından uygulama şansını da büyük ölçüde kaybetmiş olmaktadır. Kiralık ve mülk konut sahibi olmayacak gruplara arazi ve altyapı olanaklarının kamuca sağlanması, kiralık konut uygulamasına geçilmesi, toplu konut yapımının desteklenmesi ve bu alana ayrılacak kamu fonlarının tek elden ve sözü geçen amaçlara dönük olarak yönetilmesi izlenen politikanın ana tedbirleri olmaktadır. Bu tedbirlerin gerçekleşmesi özellikle büyük kentlerde yapısal değişmelerin gerçekleşmesine bağlı görülmektedir. Örneğin (Plan'ın da belirttiği gibi) yapısal bir sonuç olan arazi spekülasyonunun devam etmesi, bu tedbirlerin uygulamadaki başarısını, daha doğrusu başarısızlığını tayin etmeye yetecektir.

YÖNTEM YAYINLARI

- *EMPERYALİZM'İN YARDIMI* Teresa Hayter'in incelemesi, 12.5 lira.
- *MUHBİR* İrlandalı yazar Liam O'Flaherty'nin romanı, 12,5 lira
- *SORGU* Henri Alleg ve Pericles Korovessis işkencelerini anlatıyor-lar. 10 lira. (2. baskısı çıktı.)
- *SALUZ'UN MAVALI* Angola, Portekiz Gine'si ve Mozambik halklarının direnişleri. Peter Weiss ve Can Yücel yazdılar. 7.5 lira.
- *BAY JULIUS CAESAR'IN İŞLERİ* Bertolt Brecht'in Türkiye'-de yayımlanan ilk romanı 12.5 lira.
- *YÖNTEM YAYINLARI* - P.K. 1196 — İSTANBUL

TARİHİN ÖĞRETTİKLERİ

Bir «Partilerüstü Hükümet» ve Sonu

Prof. Halûk ÜLMAN

-II-

Geçen sayımızda yayınlanan birinci yazısında, 12 Marttan buyana Türkiye'de uygulanmakta olan «partilerüstü hükümet» biçiminin, Batıda, yalnızca Weimar Almanya'sında görüldüğünü, Alman Parlamentosunda ufak ve sağcı bir partinin lideri olan Brüning tarafından 1930 Martında kurulan bu hükümetin iktidarı Devlet Başkanı Hindenburg ile iki generalin, Gröner ve Schleicher'in, yani ordunun desteğiyle yürütmeye çalıştığını anlatan arkadaşımız A. Halûk Ülman, bunun Almanya'daki iki aşırı ucu, yani komünistlerle nasyonal sosyalistleri güçlendirmekten başka bir işe yaramadığını, 1930 Eylülünde yapılan seçimlerde bu iki ucun büyük ilerlemeler kaydettiğini, fakat bundan gerekli derisi almayan Hindenburg ile ordunun aynı hükümeti sürdürmekte ısrar ettiklerini söylemişti.

Aşağıdaki yazıda, Brüning denemesinin acı sonunu okuyacaksınız.

Eylül 1930 seçimlerinden sonra Parlamentoda bir çalışma yapmanın çok zorlaştığını, bunun zaten ülkeyi parlamento-dışı güçlere dayanarak yöneten Brüning'in de işine geldiğini geçen yazımızda söylemiştik.

Bu durumun Parlatentonun itibarı bakımından ne kadar zararlı, demokratik rejim için ne kadar yıkıcı olduğunu Brüning farkedip de yaptığı yanlış düzeltmek istediği zaman, çoktan iş işten geçmişti.

Bu konuda Brüning'i uyarın olay, 1932 yılında yapılan Devlet Başkanlığı seçimidir.

1925 yılında başkan olan Mareşal Hindenburg'un yedi yılı, 1932 ilkbaharında doluyordu. Weimar Anayasası, Devlet Başkanının, halk tarafından yedi yıllık bir süre için seçilmesini öngörmektedir. Yeni başkan kim olacaktı? Bu konu Almanya'da daha bir yıl öncesinden tartışılmaya başlanmıştı. Brüning, zaten bin dertle uğraştığı bir sırada başına bir de Devlet Başkanı seçiminin çıkmaması için, Anayasada değişiklik yapılarak Hindenburg'un hizmet süresinin uzatılmasını istiyordu. Bu konuda kendisi gibi

düşünen biri daha vardı: General Kurt-von Schleicher..

Aslında, von Schleicher'in amacı Brüning'inkinden değışikti. Politik alanda büyük bir iddiası olan von Schleicher Hindenburg işbaşında kaldıkça kendi iktidarının devam edeceğini düşünüyor ve Hindenburg'u bunun için destekliyordu. Von Schleicher, ihtiyar devlet başkanı üzerindeki egemenliğini Hindenburg'un oğlu Oskar'ın aracılığıyla kurmuştu Oskar Hindenburg, bu sıralarda, bütün Almanya'da çok iyi tanınan bir kişiydi ve babasının bir yandan iş çevreleriyle, öteyandan da ordu ile olan ilişkilerini yürütüyordu.

Ancak hem Başbakan Brüning'in hem de von Schleicher'in, Hindenburg'un görev süresini uzatmak konusunda karşılaştıkları bir güçlük vardı. Anayasanın bu konudaki hükmünü değıştirmek için, üçte iki çoğunluk gerekiyordu. Gerçi Sosyal demokratlar Hitler belâsından kurtulmak için Anayasayı bile değıştirmeye razı olabiliyorlardı ama, onların oyu üçte iki çoğunluğu sağlamaya yetmiyordu. Bu çoğunluğu sağlamak için, mutlaka nasyonal sosyalistlerle

rin de desteğini kazanmak gerekiyordu. «Partilerüstü hükümet» ile nasyonal sosyalistler arasında ilk temaslar işte bu nedenle başlamıştır.

* *

Doğrusunu söylemek gerekirse, bu temasları kuran ve yürüten Dr. Brüning değildir. Başbakan, ne kadar büyük bir yanlış yaptığını bilmeden, bu görevi von Schleicher'e vermiştir. Komünistlerle nasyonal sosyalistler arasında çıkan sokak kavgaları sırasında, ordunun bunların her ikisini de aynı gözle göremeyeceğini, «kahverengi gömlekleri içinde muhteşem bir görüntüleri olan bu babayığit geçler» (yani nasyonal sosyalistlere) kurşun sıkmanın günâh sayılması gerektiğini alıkça etrafına söylemekten çekinmeyen, onları «milliyetçi vatan evlâtları» olarak niteleyen von Schleicher için bu görev tam biçilmiş kaftandı. Üstelik, bu fırsattan yararlanarak, yalnız Hindenburg'un bir süre daha yerinde kalmasını değil, ileride kendi başbakanlığı için nazilerin desteğini de sağlayabileceğini düşünüyordu.

Von Schleicher kendisine yaklaşır da Anayasa değişikliği konusunda Dr. Brüning'in desteklenmesini istediği zaman, Hitler bir süre kararsızlık geçirmiştir. Çevresindeki danışmanları, bu önerinin benimsenmesi, tam tersine Hitler'in bizzat Devlet Başkanlığına adaylığını koymasına gereğini savunuyorlardı. Hitler ise, adaylığını koyarsa sonucun fiyasko olacağından korkuyordu. Onun için, başlangıçta, von Schleicher'e «hayır» demedi. Fakat bir süre sonra, çevresinin baskısı üzerine, Anayasanın değişmesine razı olmayacağını, çünkü kendi adaylığını koyacağını bildirdi.

1932 baharında yapılan seçimlere dört aday katılmıştır: Birincisi, Hitler karşısında başka çare göremedikleri için sosyalistlerin de desteklediği Hindenburg; ikincisi, nasyonal sosyalist aday Hitler; üçüncüsü, orta-sağın adayı Duestberg; dördüncüsü ise komünistlerin adayı Thaelmann. İlk turda hiçbir aday gerekli çoğunluğu kazanamayınca, ikinci turda Duestberg, Hindenburg'un lehine yarıştan çekilmiş ve eski başkan ancak bu sayede yüzde 53 oy alarak koltuğunu koruyabilmiştir. Ama Hitler'in topladığı

oy da hiç de küçümsenecek türden değildir: yüzde 37..

Nasyonal sosyalistlerin başkanlık seçimlerinde aldığı bu beklenmedik kadar büyük oy, Dr. Brüning'in gözünü açmıştır. Fakat, biraz önce de söylediği-miz gibi, artık çok geçti..

* *

Başkanlık seçimlerinden sonra Dr. Brüning, Hitler'in giderek artan gücünü kırmak için iki çareye başvurmuştur. Bunların birincisi, bu sırada hâlâ en güçlü parti olan sosyal demokratların istediği türden bir ekonomik ve toplumsal politika izleyerek daha çok parlamentoya dayanmak; ikincisi de, nihayet, Hitler'in gemi aziya almış olan S.A. ve S.S.lerine karşı harekete geçmek.

Bu iki çare de derde deva olamamıştır. Çünkü, Başbakanın izlediği «partilerüstü» ve «parlamento-dışı» politika iki yıldır hem demokrasinin, hem de parlamentonun itibarını o kadar azaltmıştı ki, şimdi yeniden demokratik usullere ve Parlamente'ye dönüş ne Dr. Brüning'e, ne de rejime güç kazandırabilmiştir. S.A. ve S.S.lere karşı girişilen hareket ise, von Schleicher'in ihaneti nedeniyle, tam bir fiyasko ile sonuçlanmıştır.

Dr. Brüning, Hitlerin kabadayılarını ancak ordunun yardımıyla bastırabilirdi ve bu yardımı kendisine ancak general von Schleicher sağlayabilirdi. Oysa von Schleicher önce nasyonal sosyalist gençlerin «milliyetçi vatan evlâtları» olduklarını düşündüğü, ondan sonra da artık siyasal gücün Hindenburg ve Brüning'ten Hitler'e doğru kaydığını, iktidar için ona yaklaşmak gerektiğini anladığı için, S.A. ve S.S. örgütlerinin yasaklanması kararına karşı çıkmıştır. Bunu yaparken söylediği şey şuydu: Dr. Brüning, Parlamente'ye dayanmak gerekçesiyle, sosyal demokratların istediği türden bir politika izlemeye başlamış, yani sola satılmıştır. S.A. ve S.S. lerin gerçek niteliği konusunda da Devlet Başkanına yanlış bilgi vermiştir. Bunlara karşı aldığı tedbirlerle orduyu gücendirmiştir. İşte bu nedenlerle artık yerinde kalmaz.

Hindenburg başlangıçta Dr. Brü-

ning'i bırakmak istemedi. Fakat bu kez de işin içine Hindenburg'un oğlu Oskar'ın karıştığını görüyoruz. Oskar Hindenburg bir yandan Dr. Brüning'in yeni politikasından ürken iş çevrelerinin, öteyandan yakın dostu von Schleicher'in, yani ordunun sözcüsü olarak babasının karşısına dikilmiş ve sonunda, onu, Başbakanı desteklemekten vazgeçmek gereğine inandırmıştır.

Hindenburg'un desteğini yetirdikten sonra da, Dr. Brüning'e istifa etmekten başka çare kalmıyordu.

Böylece, Batıdaki ilk «partilerüstü hükümet» denemesi, 1932 Mayısında tam bir fiyasko ile sonuçlanmıştır.

Hatırlanacağı gibi, Dr. Brüning hükümeti, 1930 Martında, ekonomik ve toplumsal çalkantı içindeki Almanya'yı düzlüğe erdirmek amacıyla kurulmuştu. Ancak kuruluşundan iki yılı aşkın bir süre sonra, ülkeyi daha büyük bir çalkantının içine düşürmüş olarak işbaşından ayrılmıştır.

Bu durum Almanya'nın siyasal kaderini elinde tutanların gözünü açmış mıdır? Ne gezer.. Dr. Brüning'in istifasından sonra Hindenburg, gene oğlunun ve von Schleicher'in etkisi altında, Dr. Brüning'in partisinden olan Baron Franz von Papen'i yeni bir «partilerüstü hükümet» kurmakla görevlendirmiştir. Von Papen'in kurduğu hükümete, tarihte, **Baronlar hükümeti** adı verilir. İçinde, çoğu Alman sanayi ve toprak aristokrasisinin temsilcisi olan 12 tane baron vardır. İşe başlar başlamaz yaptığı ilk şey de, naziler Schleicher'in aracılığıyla verilen S.S. ve S.A. kuruluşlarının yeniden çalışmalarına izin tavizi karşılığında Hitler'in desteğini aramak ve, sosyal demokratların gücünü kırmak amacıyla, bazı eyaletlerdeki sosyal demokrat yönetimlere işten el çekirtmek olmuştur.

Fakat S.A. ve S.S.ler yeniden çalışmaya başladıktan sonra Hitler von Papen hükümetinin arkasındaki desteğini çekivermiştir. Sosyal demokratlar da doğrudan doğruya kendilerine yönelen bir hükümetle karşılaşınca, Hitler korkusunu bile unutarak, açıktan von Papen'

le uğraşmaya başlamışlardır. Bu durumda, tıpkı Dr. Brüning'in 1930 Eylülünde yaptığı gibi von Papen de, Parlamento dağıtarak, 1932 Temmuzunda yeni seçimlere gitmekten başka çare görememiştir. Ancak nasyonal sosyalist parti bu seçimlerde 230 sandalye kazanmış ve Parlamentodaki en büyük parti durumuna geçivermiştir. Von Papen'in 1932 Kasımında seçimleri bir kez daha yenilemesi de duruma büyük bir değişiklik getirmeyecek ve sonunda o da istifa etmek zorunda kalacaktır.

Von Papen'in istifasından sonra, eğer iktidar Hitler'e verilmek istenmiyorsa, ortada tek bir aday kalıyordu: Von Schleicher.. Nitekim Hindenburg bu kez onu seçmiştir.

Von Papen hükümetinin kurulmasına önyak olurken Schleicher bu hükümet sayesinde solu ezmeyi tasarlıyordu. Bunun için de Hitler'in işbirliğini kaçınılmaz buluyordu ve o nedenle von Papen ile nazi lideri arasında aracılık yapmıştı. Üstelik, sol bir kez ezildikten sonra Hitler'in daha uysal ve uyşur bir tutum içine gireceğini sanıyordu. Fakat o kadar uzun süredir çevresinde dolaştığı Başbakanlık koltuğuna kendisi oturur oturmaz, şeytanla işbirliği yapmanın güçlüğünü anlamıştır. Gerçi Hitler'le iyi ilişkiler kuran, ona söz geçiren adam diye tanınmış olmak von Schleicher'in başbakanlığa gelmesine çok yardımcı olmuştur ama, onun bu koltuğa oturduğu günden başlayarak Hitler de, Schleicher'in umduğu ve beklediği işbirliğini yapacağına, artık bileğinin hakkını, yani iktidarı istemeye başlamıştır.

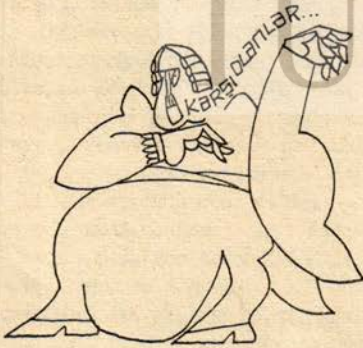
Talihin cilvesine bakınız ki, solu ezme sevdası peşinde koşan bu «partilerüstü hükümet» mucidi, o zaman, Temmuz 1932 seçimlerinden sonra Parlamentodaki ikinci büyük parti durumuna düşen sosyal demokratların desteğini aramaktan başka çare görememiş, hattâ bunu sağlamak için toprak reformuna bile herkesten çok sahip çıkıvermiştir. Ama bu sırada Hitler zaten gücünün zirvesine erişmiş bulunuyordu. Üstelik, sosyal demokratlar da 1930'dan buyana açıkça

kendileriyle uğraşan bir adama güvenemezlerdi. Bu durum karşısında, von Schleicher'e tek şey düşüyordu: O kadar uzun çabalardan sonra ulaştığı Başbakanlık koltuğundan en kısa zamanda ayrılmak..

Hem de, yerini Hitler'e bırakmak üzere..

Not: Schleicher'in sonunu merak ediyor musunuz? Hitler iktidara geçtikten ve Parlamento-yu bir daha toplanmamak üzere dağıttıktan sonra, bir nazi kurşunuyla öldürülmüş olarak, Berlin'in ara sokaklarından birinde bulundu.

Nezih Danyal

ne

Türkiye'de Geleneksel Köylülüğün Çöküşü

Ahmet N. YÜCEKÖK

Türkiye son yirmi yıldır, hepimizin gözleri önünde büyük bir değişim geçiyor. Bu değişim sanayileşme ve makinalı tarım gelişme hızıyla eş orantılı olan kendi kendine yeterli bir köylülük düzeyinden kopuş olayıdır.

ÇÖKÜŞÜN NEDENLERİ

Traktörün tarım yaşamımıza girmesi toprakların daha az iş gücü ve daha hızlı bir biçimde sürülebilmesini sağlamıştır. Gerçekten de 1945 yılında Türkiye'de traktör sayısı 1156 iken bu sayının 1950'de 16585'e 1960'da 42136'ya, 1969'da da 96407'ye ulaştığını görmekteyiz. Traktör sayısındaki artışla birlikte traktörle işlenen toprak alanında da büyük artışlar olmuş, 1945'te traktörle işlenebilen 87 bin hektar, 1965'te 410000 ve 1969'da da 7231000 hektara ulaşmıştır. Bu gelişmelerin sonucu olarak ihracat değeri olan ve gelişen sanayimiz tarafından talep edilen ürünlerin alımı da gelişmiştir. Örneğin sanayi ve ihracat bitkilerinin ekim alanı 1927'de 280500 hektardan bu alanın 1964'de 2600000'e ve 1970'de ise 5000000 hektarı aştığını görmekteyiz, Modern pazar ekonomisinin taleplerinin yanı sıra devletin uyguladığı yük-

sek fiyat politikasının tarımda yoğun üretime geçişi zorlaması ve makinalı üretim gücü topraktan kopma sürecini oluşturan başlıca etkenlerdir. Makinalı tarıma geçen kapital sahibi çiftçi sanayi ve ihracat geliri büyük ürünleri daha büyük alanlarda üretme olanağına sahip olduğu için genişleme gereğini duymuştur. Modern tarım giderlerinin masraflarını ve pazar ekonomisinin taleplerini karşılamadığı için ezilen ve bu nedenle, topraklarını elinden çıkaran küçük çiftçinin topraklarını alarak genişlemeğe başlamıştır. Bunun sonucu olarak da tarımsal düzen büyük bir sarsıntı geçirmiştir, makinalı tarımın egemen olduğu bölgelerimizde topraklar belirli ellerde toplanırken, köylülükten kopan yüzbinlerce aile büyük kentlere göç etmeğe başlamıştır. Bu nedenle, Türkiye'de köylülüğün geleneksel maddi tabanını çözen makinalı ziraat ve onun yanı sıra gelişen sanayileşme ve ihracatın talep ettiği yoğun üretim, artık topraktan geçimini sağlayamaz duruma düşen milyonlarca insanın yaşama ve üretim biçimlerinde de etkili olmuştur. Milyonlarca köylüyü kapsayan ve geleneksel köylülüğün

değişimi ve başka bir sosyal kalıba dökülüşü olan bu yeni yaşama ve üretim biçimini başlıca iki kategoride toplamak mümkündür.

a) Topraklarından kopan bu milyonlar ya büyük kentlerin hizmet alanlarında istihdam edilmişler ya da, bu kentlerin her geçen gün gelişen sanayi kuruluşlarını kurmuşlardır. Bu büyük kentlerin çevrelerinde kümeleşen uçsuz bucaksız gecekondu semtleri bu oluşumun en büyük kanıtıdır. Gerçekten de 1970 yılında Türkiye'de onbin nüfusun üstündeki yerleşim birimlerinde oturan nüfusumuzun bütün nüfusa oranı yüzde 38,7 dir. 1927 yılında bu oran yüzde 24,2 iken 1950 yılında ancak yüzde 25 e ulaşmış bulunmakta idi. 23 yıl içindeki bu yüzde 0,8 lik kentleşme oranı 1950 yi izleyen son yirmi yıllık yüzde 13,7 artış oranı ile kıyasarsak kırsal bünyemizi sarsan gelişmenin nedeninin köklü olduğu ortaya çıkar.

Bu gelişmeyi bir başka örnekle belirtmek istersek, Türkiye'de tarımda istihdam edilen nüfustaki azalmayı gösterebiliriz. Artan genel nüfusa rağmen 1960 da tarımda faal olan nüfus 1950 de tarımda faal olan nüfustan yüzde 4,1 daha az görülmektedir. Yine artan nüfusa rağmen 1970 de tarımdaki faal nüfusun mutlak sayısında 1960 a kıyasla yüzde 6 bir düşüş bulunmaktadır. Gerçi tarımdaki bu nüfus düşüşüne sanayileşen kentlerimizin büyük etkisi olmaktadır ama Türkiyede nüfusu bir kabtan diğer kaba boşaltmağa başlamış olan sürecin asıl etkeni Muzaffer Sencer'in de «Türkiye'de köylülüğün maddi temelleri» nde belirttiği gibi Modern tarıma açılan kırsal bölgelerin tarımsal üretime artık bir katkıda bulunmaz duruma getirdiği kitelleri itimidir.

b) Topraklarını elden çıkardığı halde topraktan kopamayanlar ise Türkiye'nin değişen üretim yapısı içinde başka bir rolü benimsemişler ve ücretli tarım işçilerine dönüşmüşlerdir. Örneğin 1955'te 2.756.368 köylü ailesinden yalnız 228.868'i ücretli tarım işçiliği yaparken, 1960'da 3.752.650 köylü ailesinden 651.

800'ü ücretli işçi statüsüne dönüşmüş bulunmaktadır. Buna göre ücretli tarım işçisi ailelerin Türk köylü toplumu içindeki oranı 1955'teki %8,6'dan 1960'daki %17,2'ye çıkmış bulunmaktadır. Ayrıca, Köy İşleri Bakanlığı tarafından 1964'den bu yana yayınlanmakta olan Köy Envanter Etüderinden elde edilen ve yalnızca 43 ili kapsayan araştırma, tarımda ücretli işçi ailelerinin sayısının baş döndüren bir hızla arttığını kanıtlamaktadır. Buna göre 43 ildeki 2.391.547 köylü ailenin 679.959'u ücretli tarım işçisi durumuna dönüşmüş bulunmaktadır. Bu durumda ücretli tarım işçisi olan ailelerin tüm köylü ailelerin içindeki oranı %28'i aşmaktadır.

Türk kırsal kesimindeki bu gelişmeler sonucu topraklar belirli ellerde toplanıp yoğun üretime geçildikçe, Türk köylülüğünün sosyal tabakalaşmasındaki değişim yalnızca ücretli tarım işçiliğine dönen yeni tarım «proletaryasının» oranının artışıyla kalmamaktadır. Buna paralel olarak Türk köylü toplumunda orta sınıf köylü oranı hızla düşerken yoksul ve küçük köylü aileleri oranlarında da büyük artışlar izlenmektedir. Bu da bize önümüzdeki yıllarda, daha çok köylü ailesinin topraktan kopup ya sanayide ya da tarımda ücretli emeğe dönüşeceklerini göstermektedir.

GELİŞME HANGİ DOĞRULTUDADIR

Türkiye'de köylülüğün geçirdiği bu büyük sarsıntı kuşkusuz acılı olmaktadır. Bütün sosyal değişimler gibi, tarımsal bünyemizde yer alan bu değişim de gecekondu dramlarını, yeni bir yaşama biçimine tepkileri, göç huzursuzluklarını, sanayileşen ve farklılaşan bir topluma uyumsuzlukları taşımaktadır. Ama bu sanayileşmesini tamamlayabilmiş bütün toplumların geçirmek zorunda kaldıkları bir acılı ve bunalımlı bir dönem olmuştur. Hem sanayi toplumu olabilmiş hem de geniş köylü yığınlarını geleneksel kalıplar ve üretim ilişkileri içinde

tutabilmiş tek bir toplum yoktur yeryüzünde.

Sanayileşme bu anlamda geleneksel tarım üretiminin tasfiye sürecinin tamamlanmasıdır. Sahayileşme ve modernleşme ile birlikte kapalı köy ekonomileri yıkılmakta, tarım, sanayinin ve büyüyen kentlerin taleplerini karşılayacak rasyonel ve yoğun üretime geçmeğe zorlanmakta ve bu gelişim süreci içerisinde topraklarından kopmak zorunda kalan büyük köylü kesimi ya kentleşerek sanayi proleteryasına dönüşmekte, ya da yoğunlaşan tarım üretimine ücret karşılığı emeklerini satarak katkıda bulunmaktadır.

Türkiye'de son yirmi yıldır izlediğimiz bu sanayileşme ve tarımda makineleşme ile açıklamaya çalıştığımız bu gelişim, Türk toplumunun sanayileşme ve modernleşme doğrultusunda yol almaya başlamış olduğunun açık göstergesidir.

KIRSAL YAŞANTIMIZDA FARKLILAŞAN ÖZLEMLER

Türk toplumsal yapısındaki bu değişim sonucunda kırsal nüfusumuzun taleplerinde ve özlemlerinde büyük farklılaşmalar başlamıştır.

Topraktan kopuş ne kadar bunalımlı olursa olsun Türk köylüsüne dünyaya açılma olanağını sağlamıştır. Yoğunlaşan üretim, pazar ekonomisine gidiş, kentleşme ve sanayileşme sonucu toplumda ulaşım ve haberleşme şebekesi hızla büyümüş kentlerle kırsal bölgeler arasında daha yoğun ve çok yönlü ilişkiler kurulmuştur. Modern dünyaya ve üretim ilişkilerine açılma hem Türk köylüsünün görme, sezme ve özlem ufkunu genişletmiş hem de onlara geleneksel toplumdaki modern topluma geçiş bilincini, bunalımlarını hafifletebilecek özlemleri kazandırmıştır.

Bugün köyüne elektrik getirilmesini her Türk köylüsü arzu etmektedir. Ama uzun vadede bir özlem olarak kendisinin elektrikli bir büyük kente gitmek istediğini söylersek gerçekleri fazla abartmış sayılmayız. Aynı biçimde tütünün taban fiyatındaki artışı köylü mutlaka takdirle kar-

şılacaktır. Ama bugünkü ana özlem tütünden bütünüyle vazgeçmek ve kentlerde fabrikalarda çalışan bir toplum biçiminden diğerine olan geçiş sürecini tamamlamış yurttaşlarına benzemek onlar gibi yaşamaktır.

İşte kırsal yaşantımızdaki farklılaşma ile birlikte gelen bu yeni özlemler, hem geleneksel köylü tabanının değişim sürecini hızlandırmakta hem de değişimin yarattığı bunalımları hafifletecek umut kapılarını aralamaktadırlar.

FARKLI BİR KIRSAL IDEOLOJİ GEREĞİ

Cumhuriyetin ilk yıllarında, yok denilebilecek kadar zayıf bir sanayi alanı, yetersiz ulaşım ve haberleşme örgütleri nedeniyle geleneksel köylülüğü çözecek herhangi bir olanağı toplum bünyesinde taşımamaktaydı. Bu nedenle köylüyü köy çerçevesi içinde tatmin etmenin yolları aranmaktaydı. Bu amaçla 1945 tarihli çiftçiyi topraklandırma kanunu da dahil olmak üzere çeşitli tarihlerde toprak dağıtımı yapılmış ama iyi çalışmama ve karşı direnişler nedeni ile bir kısım hazine toprağı dışında hiçbir dağıtım yapılamamıştır. Öte yandan bir çiftçi ailesinin bir yıllık geçimi demek olan 10 ton buğdaylık gelir getirme esasına dayanılarak yapılan dağıtım, köylüyü köye kitleyen ve kendi yanında kavulmasını isteyen bir gizli amaç da taşımaktadır. Sonuç olarak zaten fakir olan Türk köylü kesimine az topraklı birçok yeni çiftçi ailesi yaratılarak katılmıştır.

Köylüyü köy çerçevesi içinde tatmin etme çabalarının bir başka biçimi olarak tek parti döneminde kurulan köy enstitüleri de köylüyü kendi yetenekleri ile kalkındırmayı amaçlamış, geleneksellik çemberini kıramamış bir köylü toplumunda Türk köylüsüne «iyi köylü» olmanın koşulları öğretilmeye çalışılmıştır.

Tek parti döneminin egemen sınıf bürokratların statik siyasal anlayışlarına da hizmet eden Köy Enstitüleri, köylerde, «devletin gören gözü ve duyan kulağı olmuşlar», köy kalkınmasının bürokrasinin denetiminde ve izin verdiği ölçüde gerçekleşmesine yardım etmişlerdir.

Belki de o günkü toplum yapısında olanaklar o kadar elverdiği için kurulan Köy Enstitüleri, yanlış bir siyasal amaç ve değerlendirme üzerine oturtulmalarına rağmen köye ve köylüye yine de büyük yarar sağlamış, binlerce köy enstitüsü çıkışlı aydın köylü, yurdun dört bir köşesine hizmet taşımıştır.

Fakat köy enstitüleri farklılaşmaya başlayan bir toplum yapısında barınamamış egemen güçlerin direnişinin yanısıra kendi kendine yeterli bir köy düzeninde «iyi köylü» olmaktan başka özlemleri olan Türk köylüsü de Enstitülere pek rağbet etmemiştir.

1950'lerden sonra başlayan toplumsal hareketlilik ve gelişme ile birlikte kırsal ekonomiye katılan modern girdiler, büyüyen bir sanayi ve ticaret ortamında geleneksel köylü toplumunu parçalamış, değişim ve büyüme köylü yetenekleri ile değil tam tersine geleneksel köy toplumunun dışından ve hattâ zaman zaman köylüye rağmen olmuştur.

Günümüzde toplumun modernleşme sürecine ayak uydurmaya çalışan ve her geçen gün kendini yenileyen kırsal kesimimiz için artık farklı bir ideoloji benimsenmesi gerekmektedir. Kendi yağında kavru lan, kendi kendine yeterli kırsal modeller zamanımızda geçerliliklerini tümünden yitirmişlerdir. Günümüzde artık kimse kendi kendisi için yeterli değildir. Sanayileşen ve kentleşen bir toplumun kırsal iş gücüne, bol ve ucuz tarım üretimine gereği vardır. Böylesine gelişen bir toplumda da tarımın bu gerekleri karşılayabilmesi için makinalara, aletlere, kimyevî maddelere-modern teknolojiye ve örgütlenmeye gereği bulunmaktadır.

Bu karşılıklı dayanışmayı mümkün kılabilmek için geleneksel yapısını kırıp modern yapıya geçmekte olan türk tarım kesimini güçlendirmek ve sanayileşen

bir toplumun gereklerine cevap verebilir bir yeteneğe kavuşturmak gerekmektedir. Bu nedenle tarım kesitindeki küçük üreticilerin büyüyen talep ve baskılara karşı, kooperatifler eliyle cevap verme olanakları yaratmak, kooperatiflere vergilemede, kredilerde araç ve gereç temininde bütün kolaylıklar sağlanmalıdır.

Bu anlayışla yaratılacak bir üretici tipi hem sanayileşen bir toplumun tarımdan beklediklerini sağlayabilecek, hem de özel girişimci çiftçinin yanı sıra modernleşen bir topluma ayak uydurmuş bir kırsal üretici tipi yaratılacaktır.

Kendi kendine yeterli ya da ancak geçinebilecek düzeyde köylü tipi yaratma çabası gelişme süreci ile tamamen karşıt ve çözümleri güç bunalımlarla yüklü bir girişimdir. Yapılması beklenen toprak reformu kapsamındaki toprak dağıtımına korkarız ki böyle bir anlayışla eğilmek isteyenler bulunmaktadır. Bu anlayışa göre topraklar topraksız köylülere beş kişilik bir aileye yılda 15.000 lira kazandırma esasına göre dağıtılmak istenmektedir.

Böylesine dar bir görüş ve köylüyü kendi kendine yeterli kılan özlemi yalnızca siyasal gericilik olarak köylüyü köyüne hapsedmekle kalmayacak, Türk kırsal kesitini, sanayii beslemekten aciz, fakir bir köylü toplumu haline de dönüştürecektir.

Tarım kesitimiz için izleyeceğimiz siyaset artık 1930'ların toplum anlayışından farklı olmalıdır.

Son yirmi yıllık gelişme süreci içerisinde parçalanan geleneksel köylü toplumumuzu yeniden yaratma çabalarından uzak kalmak ve çağdaş koşullara kendini uydurmakta olan köylü kesitimizin boyuna gelenekselliğin kendi ürettiğini kendi tüketen ilkel çemberini tekrar geçirmeye çalışmamalıyız.

Yüksek Öğretim Reformu ve Üniversiteler Kanun Tasarısı

Bozkurt GÜVENÇ

Toplu öğrenci hareketlerini izleyen anarşik olay ve eylemlerden sonra, özellikle 12 Mart Muhtırası'ndan bu yana, «Yüksek Öğretim» sorunu, kamuoyunu ilgilendiren reform konularının başında yer aldı. Çeşitli tasarılar hazırlandı; Üniversitelerin görüşleri istendi, bunlar kısmen açıklandı; farklı görüşleri birleştirip uzlaştırmak üzere komisyonlar kuruldu; bildiriler yayımlandı. Hükümetçe hazırlanan son tasarının TBMM Eğitim Komisyonu'ndan geçmesi üzerine -yıllardır ortak bir teklif üzerinde anlaşamıyan- bazı Üniversite senatoları, Tasarı'da yer alan kimi hüküm ve maddelerin özerkliğe ve dolaylı yoldan Anayasa'ya aykırı olduğu görüşünde birleştiler ve bu görüşlerini kamuoyuna açıkladılar. TBMM Bütçe-Plan Karma Komisyonu'nda incelenmesine başlanan Tasarı'ya karşı yöneltilen eleştirilerin ağırlık merkezinde, özerkliğin elden gideceği endişesi bulunuyor.

Anayasa değişikliklerinin konuşulduğu ve fiilen yapıldığı bir «geçiş» döneminde, Tasarı'daki bazı hükümlerin Anayasa'ya aykırı görülmesi ne derece geçerli bir güvencedir? Anayasa'nın 120 Maddesi 1971'de tadil edilmişti, neden yeniden değişmesin?

Bu satırların yazarı, «yüksek öğretim reformu» sorununun yalnız Anayasa veya idare hukuku açısından ele alınmasının yetersiz olacağı, ve böyle bir yaklaşımdan olumlu sonuç alınmayacağı kanısındadır. Bundan dolayı, özerklik sorunuyla ilgili sonu gelmez tartışmalara katılmak yerine üniversitenin kuruluş, işleyiş ve yönetimine ilişkin sorunları «görevler ve ilişkiler» açısından ortaya koymakla dâvaya hizmet edileceğine inanmaktadır: Yüksek öğretim nedir? Hangi beşeri, fiziki ve gövsel unsurlardan oluşur? Görevlerini nasıl yapar? Yürürlükteki Kanun ve yeni Tasarı bu sorulara nasıl bir cevap getirmektedir? gibi sorulara geçerli cevapların daha gerçekçi ve Tasarı'nın geliştirilmesi yönünden daha yapıcı olduğu inancını da paylaştıran yazar, konuyu bu yönlerden ele olmaksın, üniversitenin-yalnız kuruluşunda değil fakat-ışletilmesine uygun ilke ve önerileri açıklamaya çalışmaktadır,

ÜNİVERSİTE YA DA YÜKSEK OKUL DEYİNCE...

Üniversite veya yüksek okul deyince çoğumuzun aklına gelen ilk sahne «modern ve güzel bir takım binalar, buralarda çalışan genç-yaşlı bir insanlar topluluğu»dur. Giriş kapısının ya da bahçedeki «Devrim Anıtı»nın kaidesi üzerinde, Atatürk'ün şu sözü okunur: «Hayatta En Hakiki Mürsit (yol gösterici) İlimdir.» Bir yüksek öğretim kurumunun, belki de, en kısa tanımlaması budur. Çünkü yüksek okul, bilimsel disiplinlerin öğrenildiği, öğretildiği; kısaca, yapıldığı bir bilim merkezi veya «bilimevi»dir. Ancak bilimevinin sorunları, orada ne yapıldığından çok, şlerin nasıl yapıldığı, yani bilimevinin

nasil işlediği veya neden işlemediği? gibi konular üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu sorulara cevap vermeye çalışmadan önce, bilimevinin içine girmek ve onu oluşturan yapısal ve gövsel unsurları daha yakından ve ayrıntılarıyla tanımak gerekmektedir.

YAPI TAŞLARI

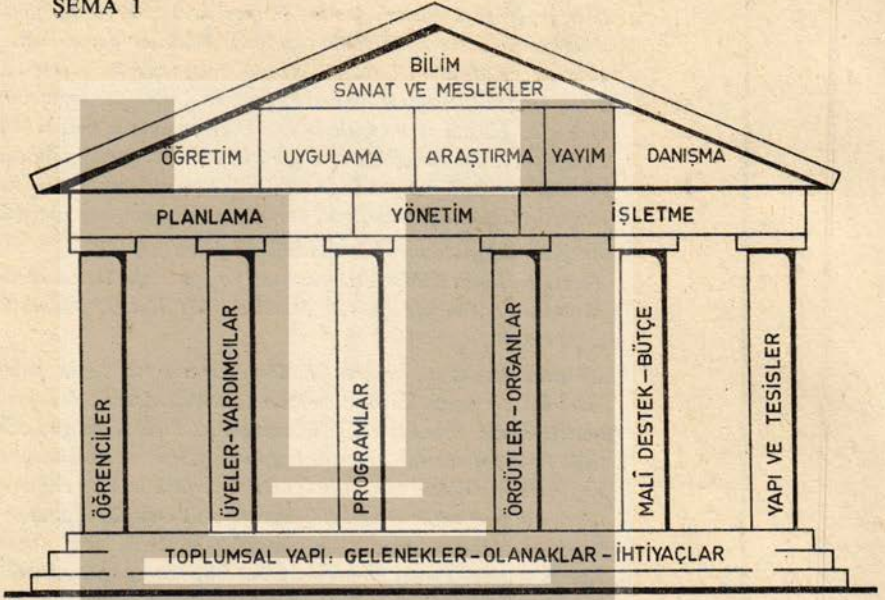
Zihinlerimizdeki çeşitli üniversite ve yüksek okul imgelerini bir yana bırakarak bilimevine biraz daha yaklaştığımızda, yapıyı oluşturan, onu taşıyan veya ayakta tutan gövsel (fonksiyonel) unsurları farketmeye başlarız (Şema 1). Toplumun geleneklerine, olanak ve ihtiyaçlarına dayalı her bilimevinde şu ana unsurlarla karşılaşılar:

- Öğrenciler
- Öğretim üye ve yardımcıları
- Öğretim programları
- Yapı ve tesisler
- Örgüt ve organlar
- Malî kaynak(lar)

Bilim, sanat ve meslek dallarından bir kıs-

mını —veya en az birini— programına almış bulunan bir bilimevinde, çeşitli öğretim, uygulama, araştırma yayım ve danışma hizmetlerine yer verilir; bu amaçla, oldukça karmaşık bir yönetim sistemi altında, birbirinden ayrı eğitim programları yürütülür, yapı ve tesisler işletilir (Şema 1).

ŞEMA 1

KORİDORLARDA...

Bilimevi'nin uzayıp giden koridorlarında, kürsü profesörlerinin kişilikleri; profesörler kurulunun kararları; Senato'nun değiştirdiği yönetmelikler; başarılı veya başarısız geçen sınavlar; Hoca'nın en son kitabının telif mi yoksa tercüme mi olduğu; Rektör'ün en son açıklaması; Dekan'ın beğenilen bir davranışı: Bütçe-Plân'ın verdiği, Maliye'nin kısıtçı ödenekler v.s. konular konuşulur, tartışılır —çoğu zaman kesin bir sonuca varılmadan.

Bütün bu olaylar ve olayların değerlendirilmesi öylesine hareketli ve karmaşık bir ortamda geçer ki, bilimevinde çalışanlar bile olup bitenlerin doğrusunu bilmezler; birbirlerine sorarak öğrenmeye çalışırlar. Bundan dolayı, sorup soruşturarak öğrenilmesi mümkün olmıyan bazı olay ve olguları daha yakından gözlemek zorunluğuna ortaya çıkar.

GÖREVLER, PROGRAMLAR VE BEŞERİ UNSURLAR

Yapı ve tesisleri, bütçesi ve beşeri unsurlarıyla bürokratik bir devlet örgütünü hatırlatan yüksek öğretim kurumlarındaki görevler ve faaliyet programları, bir yandan, Devlet'in planlama, yasa, yürütme ve yargı organlarıyla toplumsal kurum ve kuruluşların hedef ve ihtiyaçlarına; öte yandan, öğretim üye ve yardımcılarıyla öğrencilerin istek ve beklentilerine cevap vermek zorundadır (Şema 2).

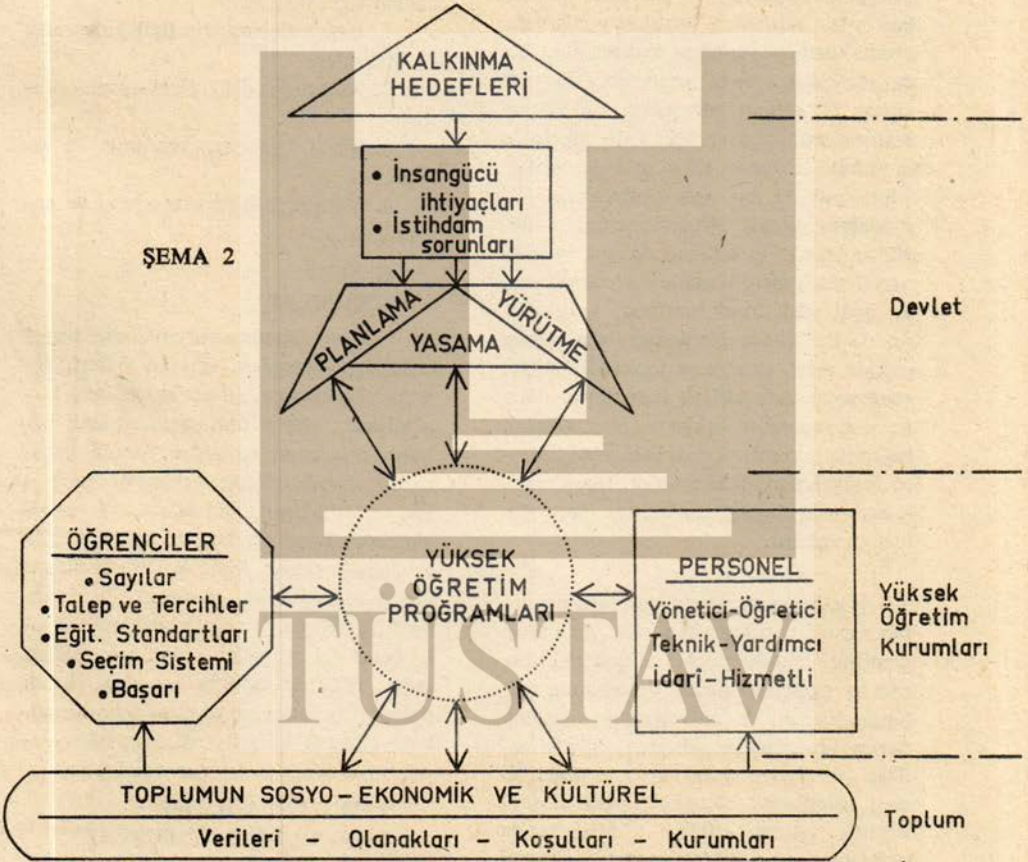
Bilim, bilim için değil, beşeri (toplumsal ve bireysel) ihtiyaçlara, ülkülere göre planlanan, yürütülen, değerlendirilen ve geliştirilen bir görev olarak yapılır. Özellikle hızlı bir kalkınma süreci içinde bulunan ülkelerdeki insangücü ihtiyaçları, istihdam olanakları, bunlarla ilgili projeksiyonlar (geleceğe ait tahminler)

öylesine çabuk değişir ki, yüksek öğretim programlarının sık sık gözden geçirilmesi, arz ile talebin dengelenmesi, yani kısaca, bilimevinin, toplumsal değişmeye ayak uydurması gereği duyulur. Söz gelişi:

- Yeni bir öğretim kurumu açılması,
- İki örgütün birleştirilmesi, veya bir örgütün ikiye ayrılması.
- Öğrenci kontenjanlarının azaltılması veya çoğaltılması,

- Yeni kuruluşlara öğretim üyesi gönderilmesi veya onlar için öğretim yardımcılarını yetiştirilmesi,
- Mezunlarda görülen eksik ve kursurların giderilmesi,
- Öğrencilerden, ailelerden, başından, endüstriden, MEB'den, DPT'den, TBMM'den gelen dilek ve isteklerin yerine getirilmesi, vs. vs. gibi.

ŞEMA 2

Başka bir deyişle bilimevi, öteki kurum ve kuruluşlar gibi, toplumsal ihtiyaçlarla milli ülküler arasında, bilimsel veri ve standartları korumaya, çeşitli sosyal (meşru) baskı gruplarının birbiriyle çelişen ve süratle değişen isteklerini uzlaştırmaya çalışan; sürekli olarak, kendisini yenilemek, yeniden planlamak ve düzenleyip geliştirmek durumunda kalan dinamik bir kuruluştur.

Yüksek öğrenim lisansını (bir meslek ruhsatnamesini) almış gençler iş bulmak için sırada beklerken, dış ülkelerden yüksek ücretli uzmanlar getirildiği biliniyorsa; bir yüksek okulda yetiştirilen teknik öğretmenler iş-hayatında mühendis olarak kapışılırken, üniversitede yetiştirilmiş mühendisler arşiv memurluğu gibi işlerde istihdam ediliyorsa, yüksek öğretimde önemli bazı aksamalar olduğunu kabul

etmek, aksayan tarafların düzeltilmesine çalışmak bir mecburiyet haline gelir. Ne var ki, uygulamada günlük, mevsimlik ve hattâ yıllık verilere göre yapılan ayarlama ve düzeltmeler, uzun vâdede yeterli görülmeyebilir. Alındığı gün son derece «doğru» gibi görünen bir kararın, bir sonraki ders yılında yanlış veya yetersiz olduğu anlaşılabilir. Gelecek on yılda şu kadar 1000 mühendis ve hekime ihtiyaç olacağını hesaplayan bir planlama örgütü, beş yıla varmadan, projeksiyonlarında önemli hatâlar yaptığını farkedebilir. Ya da, söz gelişi, öyle bir «personel reformu» yapılır ki, eğitimi milyonlara mal olmuş binlerce mühendis ve hekim dış ülkelerde iş aramak zorunda kalır ve bulan gider. Şüphe yok ki, bu çeşit aksamaların tek sorumlusu yüksek öğretim kurumları değildir; ancak, iş bölümünde çok şerefli, sosyal statü merdiveninde ise yüksek yerler işgal eden özerk (muhtar) kuruluşların da bu işlerde bir sorumluluğu olması gerekir. Akıl, mantık ve toplumsal bilinç, «bağımsız» olan kişi ve kurumların daha az hatâ yapmasını bekler ve ister. Çünkü, bağımsız kurumlar kendi hatâlarını kolayca başkalarına yükleyemezler. İdare teorisi açısından da bağımsızlık, tam sorumluluğu gerektirir.

İşte bu gerekçelerle, bir bilimevinin, bürokratik kuruluşlardan çok, malını ve hizmetini beğendirmek, müşterisini her zaman memnun etmek durumunda bulunan, hizmet ve amaçlarının niteliğine uygun bir esneklik gösteren, büyük endüstri ve hizmet kurumları gibi örgütlenmesi, işletilmesi; sürekli «piyasa araştırmaları» yapması gerekir — ne durumda olduğunu, ne yaptığını, nereye gittiğini bilmek için.

Böylesine bir örgütlenme ve işletme, «bilimsel-meslekî» programları ve faaliyetleri belirleyen veya etkileyen beşerî, görevsel ve fizikî unsurların ayrıntılı ve sistematik bir dökümünü (envanterini) zorunlu hale getirir. Batılı eğitimciler ve yöneticiler, programcı, işletmeci ve iktisatçılar, bu türden envanter denemeleri üzerinde çalışmışlardır (Şema 3).

YAPISAL-FONKSİYONEL UNSURLARIN ANALİZİ VE GRUPLAŞTIRILMASI

Bir yüksek öğretim kurumunu oluşturan beşerî, görevsel, fizikî ve yönetimle ilgili unsurların sistemli bir analizi sonunda, aşağı yukarı, Şema 3'teki örneğe benzeyen liste veya tablolar elde edilir. Şema 3'te yer alan unsurlar, dört ana grupta toplanmıştır (yukardan aşağı, ve soldan sağa doğru):

1. Beşerî elemanlarla ilgili kavramlar ve hizmetler,
2. Kuruluşla ilgili (fonksiyonel) konular,
3. Fizikî unsurlar, yapı-tesis ve işletmeler,
4. Yönetimle ilgili görev-yetki ve sorumluluklar.

BEŞERİ UNSURLAR

Yüksek öğretim kurumlarının beşerî unsurları: öğrenciler, öğretim üyeleri, öğretim yardımcıları, memurlar ve öteki hizmetlilerdir. Beşerî unsurların, yüksek öğretim kurumuna girmeleri, orada yetişmeleri, kendilerinden beklenen yapımaları ve aradıklarının bulmaları için gerekli görülen hizmet alanları iki kutu altında ve ana-başlıklar halinde gösterilmiştir (Şema 3, soldan ilk iki sütun). Bu sütunlarda, öğretim üye ve yardımcılarıyla ilgili konu ve hizmetlerin çokluğu dikkati çeker. Yüksek öğretim yuvaları, kendi öğretim üyelerini ve yardımcılarını kendileri yetiştiren ve geliştiren kurumlar olarak böyle örgütlenmek zorundadırlar.

KURULUŞLA İLGİLİ FONKSİYONEL UNSURLAR

Örgütler ve Organlar: Üniversitelerde, çeşitli görev ve hizmetlerin yapılmasını, uzmanlık ve meslek dallarının gelişmesini, yani öğrenenlerle öğrenenlerin özgül eğitim ve öğretim programlarının çatısı altında bir araya gelmelerini, birlikte çalışmalarını sağlamak için gerekli olan örgütler (bölümler, okullar, fakülteler) kurulur; bu örgütleri yönetecek organlar (başkanlar, müdürler ve dekanlar) seçilir veya tayin edilir; bu örgüt ve organların

YÜKSEK ÖĞRETİM KURUMLARINDA
YÖNETİCİ VE KURUMSAL GÖREVLERLE İLGİLİ BEŞERİ VE FİZİKİ UNSURLARIN DÖKÜMÜ

Yetkili Organlar:

TBMM, Üniversite Senatosu
Üniversitelerarası Kurul (?)
Yök, ÜDT(?) Rektörler

YÖNETİMLE İLGİLİ
GÖREV-YETKİ VE
SORUMLULUKLAR

Yasama Kurumsal Görev ve Hedefler, İlkeler (Kanun, Tüzük ve Yönetmelikler)
Yürütme: Plan, Program ve Finansman; Görevlendirme, Koordinasyon, Denetleme
Değerlendirme: Araştırma-Geliştirme, Çevresel İlişkiler, "Yeniden" Yasama

BEŞERİ UNSURLAR

GÖREVLERLE İLGİLİ (FONKSİYONEL) UNSURLAR

FİZİKİ UNSURLAR

ÖĞRENCİLER

ÖĞRETİM ÜYELERİ
VE YARDIMCILARIÖRGÜTLER VE
YÖNETİM ORGANLARI

PROGRAMLAR

PLANLAMA-ARAŞTIRMA
GELİŞTİRMEYAPI-TEŞİS
İŞLETMELER

- Seçim - sınav
- Nakil
- Kayıt - kabul
- Harçlar
- Yöneltilme:
 - . Kuruma
 - . Mesleğe
 - . Hayata
- Disiplin işleri
- Değerlendirme:
 - . Başarı ve
 - . Başarısızlık
- Hizmetler:
 - . Barınma
 - . Beslenme
 - . Sağlık
 - . İş bulma
 - . Rekreasyon
 - . Danışma:
 - Psikolojik
 - Meslekî
 - Akademik
- Yardımlar:
 - . Sosyal
 - . Malî

- Aday Seçimi
- Yetiştirme
- Geliştirme
- Tayin - terfi
- Disiplin
- Değerlendirme
- Özerklik
- Oto - kontrol
- Dış - denet
- Görevlendirme
- Rotasyon
- Emeklilik
- Sınıflama:
 - 1) Üyeler
 - 2) Yardımcılar:
 - . Asistanlar
 - . Görevliler
 - . Araştırmacılar
 - . Uzmanlar
 - . Çeviriciler
 - . Okutmanlar

- ÖRGÜTLER:
 - . Kürsüler
 - . Bölümler
 - . Enstitüler
 - . Y. Okullar
 - . Fakülteler
 - . Üniversiteler
- ORGANLAR:
 - . Danışmanlar
 - . Başkanlar
 - . Müdürler
 - . Dekanlar
 - . Rektörler
 - . Genel Kurullar
 - . Yönetim Kurulları
 - . Öğretim Kurulları
 - . Senatolar
 - . Ü'lerarası Kurul
- DEVLET DENETİ:
 - . Y.Ö. Kurulu (YÖK)
 - . Ü.D. Kurulu (ÜDK)

- Öğretim
- Araştırma
- Uygulama
- Yayınlar
- Kamusal Hizmet:
 - . Devlete
 - . Tarıma
 - . Endüstriye
 - . Hizmet kesimine
- Spor ve Sportif
- Kültürel
- Toplantılar:
 - . Ulusal
 - . Bölgesel
 - . Uluslararası
- Eğitim Programları:
 - . Koordinasyon
 - . Değerlendirme
 - . Geliştirme

- . Dokümantasyon
- . Bilgi-iletim
- . Arşivler
- . Akademik Planlama
- . Halkla ilişkiler
- . Devletle ilişkiler:
 - . TBMM
 - . Maliye B.
 - . MEB
 - . DPT
 - . TÜBİTAK
 - . TRT
 - . DANİŞTAY
 - . SAYIŞTAY
 - . Y. EĞİTİM KURUMLARI
- . Dünya'daki Gelişmeler

- Yapı ve Tesisler:
 - . Binalar
 - . Bakım
 - . Ev-İdaresi
 - . Koruma
 - . Proje ve İnşaat
- İşletmeler:
 - . Yurtlar
 - . Kantin-yemek
 - . Kütüphane
 - . Hastane
 - . Basımevi
 - . Yayinevi
 - . Satış-kooperatifi
 - . Spor Salonu ve Sahaları
 - . Teknik Tesisat
 - . Atelyeler
- Saymanlıklar:
 - . Maliye-Bütçe
 - . Stok-kontrol
 - . Satın alma
- Personel Hizmetleri:
 - . Yönetim v.s.

0 Bugünkü Kanunun veya Yeni Tasarının maddeleştirdiği konu ve kavramlar

çalışmalarına yön verecek çeşitli kurullar (genel kurullar, yönetim ve öğretim kurulları, senatolar) teşkil edilir. Çeşitli yüksek öğretim kurumları arasındaki ortak sorunları çözmek, karara bağlamak için üniversiteler ve akademilerarası kurullar; Devlet'in gözetim ve denetimini sağlamak kurumlarüstü bir koordinasyon görevini yapmak üzere de yüksek öğretim ve denetleme kurulları kurulur. Geleneğe göre, her türlü işler ve kararlar en az bir kuruldan geçer, geçmelidir.

Programlar: Çağdaş yüksek öğretim kurumunun, geleneksel ders ve sınav programları yanında, uygulama, araştırma, yayım, danışma, kamusal hizmet ve deneme niteliğinde sportif, kültürel, törensel, akademik veya halka açık, bilimsel veya mesleki «toplantı» programları (kongre, konferans, seminer, sempozyum gibi) vardır. Bütün bu çalışma ve faaliyetlere kısaca «program» adı verilebilir.

Çalışma programını sadece «ders ve sınav programı» olarak alan ve anlayan kurumlar yanında, yukarıda saydıklarımızın tümünü yapan veya yapmaya çalışan kurumlar da vardır. «Program»ın, topluma, kuruma ve bilime hizmet edebilmesi ve gerçekten yararlı olabilmesi için, çeşitli faaliyetlerin son derece iyi bir şekilde koordine edilmesi, uygulamanın değerlendirilmesi ve geliştirilmesi gerekir. Yaygın bir örnek olarak, kütüphane yalnız ders saatlerinde açık bulunduruluyorsa, öğrenci kitlesine hizmet edemiyor demektir. Böyle bir program hatasının bilinmesi ve düzeltilmesi şarttır.

Planlama-Araştırma-Geliştirme: Kısaca, «PARGE» adıyla anılan hizmet birimlerine işte bu amaçla ihtiyaç duyulur. Sayısal ve istatistik veriler ve bilgiler toplanır; arşivler, dokümantasyon ve bilgi işlem (elektronik hesap) merkezleri kurulur. Bu merkezlerde görevlendirilen dokümantasyoncu, programcı ve analizciler, teknik uzmanların da yardımıyla, kurumun faaliyet programlarını ve işleyişini, bunları doğrudan doğruya ya da dolaylı yoldan etkileyen dış faktörleri, görüşleri, sorunları ve ülke çapındaki gelişmeleri izler, değerlendirir; yönetimden sorumlu organların gerekli gördüğü özgül araştırmaları yapar,

çözüm yollarını arar, görevlerle ilgili plan ve programları hazırlar.

FİZİKİ VE MADDİ UNSURLAR

Yapı-tesis ve işletmeler: Yüksek öğretim kurumlarından istenen görevlerin yerine getirilmesi için, görevlerin niteliğine uygun, faaliyet programlarına elverişli yapı ve tesislerin planlanması, inşa edilmesi, işletilmesi ve bakımı (muhafaza edilmesi, işler-çalışır durumda tutulması) gereklidir. Geleneksel öğretim -ders anlatma not tutma ve sözlü sınav- sisteminin kurtulmaya çalışan çağdaş eğitim kurumları, eğitim psikolojisinin bulgu ve gereklerine uygun programlar geliştirirler. Bunun bir sonucu olarak, her türlü teknik araç ve gereçlerle donatılmış, danışman uzmanlarla desteklenmiş öğrenim istasyonları, görme -işitme yoluyla eğitim yapan merkezler kurulur. Öğrencilerin geçimi, konut, beslenme, beden ve ruh sağlığı sorunları, bir sosyal yardım programı olmaktan çıkarılıp, kurumun asıl işletme görevleri içine alınır. Bu maksatla, yüksek öğretim kurumları, yurtlar, kafeteryalar, sağlık merkezleri, yüzme havuzları, spor tesisleri, satış ve hizmet kooperatifleri kurar ve işletir. Kütüphaneler, elektronik hesap merkezleri çalışma, dinlenme ve eğlenme yerleri günün hemen üçte-iki saatlerinde öğrenci hizmetlerine açık tutulur. Kısaca modern eğitim kurumları öğretmen ve öğrenciler için, günün 24 saatini, yılın 365 gününü planlamaya ve değerlendirmeye çalışırlar. Olimpiyatlardaki madalyalar, Nobel bilim ödülleri, daha çok, böyle bir ortamda yetişmiş gençler tarafından paylaşılır. Böyle tesislerin projelendirilmesinde ve yapımında, bakım ve işletilmesinde en ileri teknikler kullanılır, en üstün nitelikte uzmanlara görev verilir ve bilir kişilere danışılır.

GÖREVLER, YETKİLER, SORUMLULUKLAR

Yukarıdanberi üzerinde durulan beşeri unsurların, örgüt ve organların yönetimi; programların, yapı ve tesislerin işletilmesi, çeşitli idarî görevlerin (fonksiyonların) gereği gibi yerine getirilmesi şartına bağlı bulunmaktadır. Bunlar, sırasıyla (1) yasama, (2) yürütme ve (3) değerlendirme görev-yet-

kileri ve sorumluluğu olarak özetlenebilir (Şema 3, üst kutu). Yönetim teorisine göre, her görev ve yetkinin bir sorumluluğu vardır - ya da olmalıdır: **Yasama** : yasama organları, kurumlara verilen görev ve hedeflerle ilgili hukukî mevzuatı (kanun, tüzük ve yönetmelikleri) yapar; genellikle görevin gerektirdiği mali destek ve kaynakları sağlar. **Yürütme** : yürütme organları, yasama organının kuruma verdiği görevlerle ilgili planlama, programlama hazırlıklarını yapar - yaptırır; kişi ve örgütleri görevlendirir, onlara yetki devreder, görevlileri koordine eder, yapı-tesis ve işletmelerin hizmet programlarını ve standartlarını denetler ve değerlendirir.

Değerlendirme : Değerlendirme organları, yürütme ile birlikte veya ondan bağımsız olarak çalışma programlarını izler, raporları değerlendirir, eleştirici ve geliştirici görevler yapar. Yeni yasama ihtiyaçlarını tesbit eder, bunları kısmen kendisi hazırlar ve gerçekleştirir.

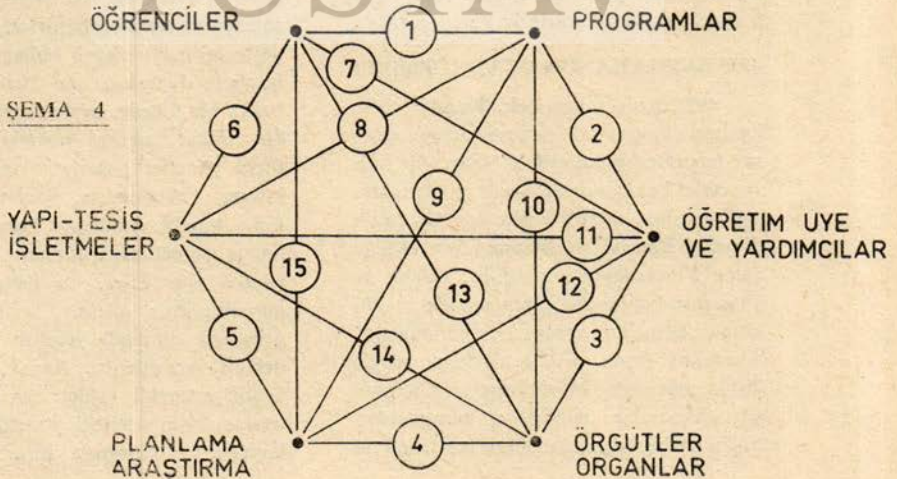
Kurum içi, kurumlararası ve kurumlar üstü planlama araştırma-geliştirme birimleri, yönetimle ilgili bütün görev ve yetkilerin kullanılmasında, yönetici organlara danışmanlık yapar, yardım eder, yol ve yön gösterir. Öyle ki her önemli değişiklik ve reform önerisinin arkasında, kişisel görüşler ve onları destekleyen ham (işlenmemiş) istatistik veriler yerine, güvenilir araştırma raporlarına dayalı nesnel gerekçeler bulunur. Yüksek öğrenim refor-

mu yapan demokratik ülkelerde, dış-deneti sınırlamak amacıyla, iç-denete ağırlık verilmekte ve öğrencilerin Yönetime katılarak, değerlendirmeye yardım etmeleri sağlanmaktadır.

İşte çok kısaca ve şematik olarak, **idealleştirilmiş bir yüksek öğretim kurumu**, sayılan bu unsurlardan oluşur, böyle örgütlenir, işletilir ve yönetilir. Ancak, hemen ekleyelim ki, Şema 3'deki döküme ve anlatılanlara tam uyan-ya da hiç uymayan-tek bir yüksek öğretim kurumu yoktur, Dünya'da. Burada Weber'in deyimiyile, «ideal bir tip» üzerinde durulmuştur. Yeryüzündeki kurumlar, ideale yakın olanlardan uzak olanlara doğru oldukça geniş bir dağılım gösterirler. Türkiye'deki örnekler de bir istisna değildir. Dağılım içinde onların da bir yeri vardır.

KANUNDA BULUNMASI GEREKEN ANA UNSURLAR

Buraya kadar anlatılan, tartışılan konuların ve varılan sonuçların ışığı altında, bir yüksek öğretim kanununda bulunması gereken 6 ana bölüm ve bunlar arasındaki 15 adet karşılıklı ilişki, Şema 4'te toplu halde görülmektedir. Bu Şema'ya göre her yüksek öğretim kurumunda en az 7 tip sürekli ve yetkili yönetim birimine, aynı sayıda yöneticiye ihtiyaç olacaktır. Yönetim birimleriyle yöneticiler ve bunların koordine etmekle yükümlü oldukları ilişkiler Tablo 1'de gösterilmiştir.

TABLO I

Ana Yönetim Birimleri ve Yöneticileri	Yürütme ve Koordinasyon Görevleri ve ilişkileri (Şema 4'teki sayılarla)
1) Öğrenci İşleri/Yöneticisi	1 6, 7 13 . 15
2) Program İşleri/Yöneticisi	1, 2 8, 9, 10
3) Öğretim Üye ve Yrd./Yöneticisi	. 2, 3 7 11, 12
4) Örgütler ve Organlar (Dekan)	. . 3, 4 10 13, 14
5) «PARGE»/YÖNETİCİSİ	. . . 4, 5 9 12 15
6) Yapı ve Tesisler/Yöneticisi 5, 6 . 8 11 14
7) Baş Yönetici ve Yürütücü (Rektör)	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15

Not : Tablo'daki Sayıların Temsil ettiği ilişkiler için Şema 4'e bkz.

Yönetim birimlerine, «müdürlük, fakülte ve üniversite»; yöneticilere, genel sekreter, dekan, rektör ve rektör yardımcısı gibi ünvanlar verilmesi, geleneksel ise de, şart değildir. Önemli olan husus, bu birimlerin kanunla tanımlanmış; her birine, görevlendirici, koordine edici ve değerlendirci yetkilerin verilmiş bulunmasıdır.

Bu 7 tip yöneticinin bir araya gelmesinden oluşan kurul, gerçek bir yönetim (koordinasyon) kurulu olur. Kurum içinden seçilecek elemanlarla, bu düzeyin altında, danışma ve denetleme kurulları; kurum dışından seçilecek elemanların katılmasıyla bu düzeyin üzerinde, değerlendirme ve yasama kurulları (senato gibi) teşkil edilir. Bundan sonrası artık bir kanun konusu olmaktan çıkar, tüzük ve yönetmelikler (by-laws) ile yani kanundan yetki alan hukuki ve idari kararlarla karşılanır.

4936 SAYILI KANUN VE YENİ TASARI

4936 sayılı Üniversiteler Kanunu ve bu kanunun kavramsal çerçevesi örnek alına rak hazırlandığı anlaşılan Tasarı, bir üniversiteler kanunu değil, örgüt ve organlara yani kuruluşa ağırlık veren bir Akademik Personel Kanunudur. Bunun böyle olduğu Şema 3'te kolayca görülebilir. Kanun ve Tasarının kapsamına giren madde ve hükümler, Şema'da, çember içine alınmıştır. Akademik örgüt ve organlarla personele ilişkin mevzuata «Üniversiteler Kanunu» adı verilince, bir maaş-ücret kanunundan başka özelliği olmayan kanun tasarısına da

«Akademik Personel Kanunu» demek gerekmiştir. (4936 Sayılı Kanunun tarihi, felsefi ve hukuki kaynaklarıyla işleyiş yönünden genel bir eleştirisi için Bkz : Güvenç, B. «Türkiye'de Üniversite-Devlet İlişkileri,» Hacettepe Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi, 1970, II, 2, ss. 57 - 70).

Faraziyeler : Adı geçen kanunun ve eldeki yeni Tasarı'nın dayandığı üç temel faraziye (ipotez, sayıltı) vardır. Öğretim üyeleri ve onlardan oluşan kurullar (gruplar): (1) üniversite yönetimiyle ilgili her türlü iş ve hizmetleri yürütebilecek bilgi, görgü, tecrübe ve yeteneğe sahiptirler; (2) ülkenin ve kurumun tüm eğitim, insangücü ve istihdam sorunlarını yeterince bilmekte-dirler, ve (3) planlama, programlarına, araştırma, geliştirme gibi uzmanlık (teknik bilgi ve yetenek isteyen işleri yapacak güce zamana ve isteğe sahiptirler. Oysa özerkliğin dayanağı olarak kullanılan bu faraziyelerin doğruluğu, ne Türkiye'de ne de başka bir ülkede, henüz ispatlanmış değildir. Fakat hareket noktası bu olunca, öteki yönetici görevlerin tanımına artık ihtiyaç kalmamakta, Üniversiteler Kanunu, tam bir Akademik Personel Kanunu haline gelmektedir. Şüphesiz ki üstün yetenekli yöneticiler, bu kanuna rağmen, görevlendirme, işletme, koordinasyon ve geliştirme alanında başarılı liderlik örnekleri vermişlerdir. Ancak, kanunların üstün yetenekli kişiler için yapılmadığı; tersine, üstün yetenekli yöneticilerin kanun koyucu ya danışman durumuna geldiği

çoğu zaman, unutulmaktadır. Öğretim üyelerinin kurulların ve yöneticilerin çoğunluğu kendilerinden beklenen çok sayıda ve çeşitli görevlerin yükü altında ezilirler ve başarılı olamazlar. Özetle belirtelim ki, Kanun'un ve Tasarı'nın kapsamına alınmamış hizmetler ve hususlar öğretim üleriyle kurulların takdirine ve birazda lütfuna bırakılmış olmaktadır. Görevlendirici, koordine edici ve denetleyici yetkiler 4936 Sayılı Kanun'da bulunmuyordu. Yeni Tasarı, Rektör ve Dekanların bazı yetkilerini genişletmekle birlikte, bu alandaki boşluğu dolduramıyor.

TASARININ GETİRDİĞİ YENİLİKLER

Bu noktada şu soru akla gelebilir : «Tasarı, hiç bir yenilik getirmiyor mu?» Şüphesiz ki Tasarı, küçük-büyük bir sürü yenilik getirmeye bazı boşlukları doldurmaya çalışıyor. Fakat, 4936 sayılı Kanunun çerçevesinden çıkmadığı için Tasarı'nın gerekçesinde son derece kısa ve güzel bir biçimde ifade edilen sorunlar ihtiyaçlar, çözüm yolları ve çağdaş kavramlar sözde ve biçimde kalıyor esasa ve muhtevaya giremiyor. **Örnekler : 1 Tasarı, «yüksek öğretim bir bütündür»** diyor ve orada duruyor. Hattâ «Üniversiteler bu kanuna tâbidir» hükmüyle üniversite statüsüne sahip olmayan bütün kurumların kanun kapsamı dışında tutuyor. (2) **Devlet Denetimi ve Gözetimi : Tasarı, Devlet'in denetim ve gözetim görevini yapmak üzere, Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) ve Üniversite Denetleme Kurulu (ÜDK) gibi iki yeni organ getiriyor.**

YÖK : Yukardanberi yokluğuna veya eksikliğine işaret edilen, **programlama, planlama, kurumsal araştırma-geliştirme, görevlendirme, koordinasyon ve değerlendirme** gibi görev-yetki ve sorumlulukların Yüksek Öğretim Kurulu'na verilmesi gerekir ve beklenirken, Kurul'un görevleri ve yetkileri arasında bu çeşit sorumluluklardan çoğu YOK'tur. Onlar yerine, YÖK'e şu «görevler ve yetkiler» verilmektedir :

- Kısa ve uzun vâdeli **planlar (?) hazırlamak.**
- **Senatolarca hazırlanan ideal kadroları düzenlemek.**

- Tasarılar üzerinde **görüş bildirmek.**
- Eğitim soruları üzerinde **önerilerde bulunmak.**
- Yüksek Okullardaki gözetim **sonuçlarını izlemek.**
- Yıllık bir çalışma raporu **yayınlanmak.**
- Araştırma fonlarının dağıtımında **Üniversitelerle işbirliği yapmak.**
- Öğrencilerden alınacak **harç ve ücretleri tesbit etmek.**
- Milli Bilim Komitelerine **mali destek sağlamak.**

Görevlerin incelenmesinden anlaşılacaktır ki, YÖK'ün, harç ve ücret tesbitinden başka hiç bir, yürütme (icra) yetkisi yoktur. Sayılan dokuz görevden sekizi uzlaştırıcı ve dengeleyici **danışma** görevleridir. Bunun gerçekten de böyle düşünüldüğü, aşağıda Üniversitelerarası Kurul'un genişletilen görevler ve yetkiler tablosu'nda açıkça görülmektedir :

Madde 9 : «Üniversitelerarası Kurul'un görev ve yetkileri, **yüksek öğretim** planlaması içinde, (a) akademik koordinasyon yapmak, (b) öğretim üyesi ihtiyacını karşılayacak tedbirleri almak, (c) Üniversitelerin tümünü ilgilendiren kanun, tüzük ve yönetmelikleri (tasarıları) hazırlamaktır.»

Madde 52 : «Üniversitelere giriş, insangücü planlaması, öğrenci yetenekleri, ve YÖK'ün **önerileri dikkate alınmak suretiyle, Üniversitelerarası kurulca düzenlenir.**»

Sayın M. E. Bakanımızın Komisyonunda açıkladığı gibi, YÖK Bakanlıklar ve Üniversitelerarası bir **danışma** kuruludur. Başka bir yetkisi yoktur.

Üniversiteler Denetleme Kurulu (ÜDK) : Devlet'in denetim ve gözetim görevleriyle yetkileri aslında, sadece ÜDK'ya verilmiştir. ÜDK, «Üniversite ve fakülte organlarından veya buralarda görevli kişilerden ve sözlü bilgi, bunlar hakkında disiplin ve ceza kovuşturması istemek; Üniversite'nin kararlarına itiraz etmek; idareye el koymayı gerektiren hallerden Hükümeti haberdar etmek; üniversitelerin işle-

yişi hakkında Başbakanlığa rapor vermek» gibi görev ve yetkilerle donatılmıştır. Ayrıca, âcil hallerde, M.E. Bakanının da aynı yetkileri res'en kullanmasına izin verilmiştir. Böyle bir göreve ihtiyaç vardır. Ancak kurula verilen bazı yetkilerin «özerklik» ilkesi açısından etraflı bir eleştirisi bkz: A. Ü. Senatosu'nun... Üniversiteler Kanunu Tasarısı üzerindeki Görüşleri, Ank. 1973

İdareye El koyma: Tasarı, hükümete, gerekli görülecek hallerde, Üniversite yönetimine el koyma ve üniversite'de «Sıkı-yönetim» usul ve ilkelerini uygulama yetkisine de vermektedir. Yakın geçmişteki yaşantularımızdan sonra, buna ihtiyaç olmadığı tezi kolayca savunulamaz. Kanunun üstünlüğü fikri bu hallerde de devam eder gibi gözükmemektedir. Ancak, «gerekli görülenlere» uygulanabilecek bir hüküm olarak önerilen «kovuşturma sonuçlanıncaya veya kesin sonuç alınıncaya kadar görevlerinden uzaklaştırma» yetkisi, kanunî olmaktan çok takdiri bir yetki gibi görünmektedir.

DEĞERLENDİRME VE ELEŞTİRİLER

1. **Tasarı**, yakın geçmişteki toplu öğrenci eylemlerine ve anarşik olaylara bir tepki olarak hazırlanmıştır; Üniversiteyi bu türlü olay ve eylemlerden korumayı hedef alan idarî bazı tedbirlerle, çok ayrıntılı disiplin kovuşturma ve ceza hükümleri getirmektedir.

2. **Tasarı**, araştırma görevliliği ve lisans üstü öğrencilerine asistan kadrosu tahsis gibi, mevcut kanuna göre ileri bazı hükümlere yer vermektedir

3. **Tasarı**, büyük ve geniş kurulların yetkilerini daha küçük kurullara vermekle, Rektör ve Dekanların temsili görevlerini güçlendirmekle, Parkinson'un yönetim kanunları açısından, ileri adımlar atmaktadır.

4. **Tasarı**, sık sık «üniversite ve yüksek okul planlaması içinde» deyimini kullanmakta ise de, genel veya son planlamayı kimin yapacağı, kimin uygulayacağı, bu konuda hangi organın yetkili olacağı sorunlarına açıklık getirmiyor.

5. Planlamaya ve koordinasyona çok önem veren tasarı' üniversitelerde veya onların üstünde bir PARGE örgütü kurmamaktadır. Kurumlararası kurullara bırakılan

planlamanın ne ölçüde yapılabileceğini, ne derece etkili olacağını zaman gösterecektir.

6. Öğretim üyelerinin görevlendirilmesi konusunda oldukça ihtiyatlı davranan tasarı, asistanların görevlendirilmesi konusunda, ölçüyü kaçırmaktadır. Kürsü Başkanından Kektöre kadar, Üniversitenin ve Fakültenin bütün organları ve kurulları, her asistana her türlü görevi verebilecektir. Reoriye sığmayan ve uygulamaya elverişli olmayan bu hükmün değiştirilmesinde yarar vardır. Sevk ve idare ilkelerine göre, her görevli, bir tek üst'e karşı sorumlu olmalıdır.

7. **Tasarı**, üniversite yönetiminde gerekli olan, yasama, yürütme ve değerlendirme görev ve yetkilerini, mümkün olduğu ölçüde ayırmak ve organlara özgün hale getirmek yerine, mümkün olduğu kadar yayıp dağıtarak, 4936 Sayılı Kanunun «sorumsuzluk» derecesine vardığı yönetim geleneğini devam ettirmektedir. Çoğu hallerde, herhangi bir tayin kararıyla ilgili, «aday gösterme, teklif, uygun bulma, onaylama, gerekli olduğunu tasdik etme ve tayin» yetkileri ayrı organlara dağıtılmıştır.

8. **Tasarı**, yönetim teorisinin ve uygulamasının temel unsurları olan **planlama, görevlendirme, yetkilendirme, koordinasyon, denetleme ve değerlendirme** ilkelerini dikkate almamakta, bu tür görev ve sorumlulukları âdeta geliş güzel dağıtmakta ve yaymaktadır.

9. **Tasarı'nın** üniversitelere verdiği «görevler» (Madde 3), aslında genel bir «millî ülküler veya hedefler» sistemidir. Özgül görevler belli olmayınca besbelli, müeyyidelere (yaptırımlara) de ihtiyaç kalmamaktadır.

10. **Tasarı**, «Yabancı dilde öğretim yapan üniversiteler»den söz etmekle, ODTÜ ve Boğaziçi Üniversiteleri gibi İngilizce öğretim yapan kurumların kanun kapsamına alınmasına imkân vermektedir. Şüphesiz ki bilimin milliyeti yoktur. Fakat Devletlerin resmî dilleri vardır. Anayasa'mıza göre **bu dil Türkçe'dir**. Devlet Üniversitesinde yabancı bilim dillerinin öğretimi elbette yapılır, fakat yabancı dille öğretim yapılmaz. Eğer yapılabilir idiyse, medreseleri neden kapattık? Fiilen başa

rılı bir yüksek öğretim görevi yapan Robert Koleji'nin «üniversite» adını almasına neden izin vermedik? «Robert» adını Boğaziçi'ne çevirip kurumu Üniversiteler Kanunu kapsamına almak, Lozan'da savunulan «Misak-ı Millî» ruhuna, reform hükümetimizin Atatürkçülük ilkelerine uygun mudur? Bazı yüksek eğitim Enstitülerimizin Arapça öğretim yapan bir Üniversite haline getirilmesi yolunda yapılacak bir teklif, kanuna uygun olmaz mı?

1. Tasarı'nın öngördüğü, «paralı yüksek öğretim» ilkesi üzerindeki görüş ve eleştiriler için Bkz: Güvenç, B, Aynı başlıklı yazı, *Özgür İnsan*, Şubat 1973, sayı 9, ss. 32 - 40.

12. Yürürlükteki kanun işlemeyen (dolayısıyla yeni Tasarı'nın da işlemeyecek gibi görünen) hüküm ve maddelerinin daha etraflı bir tartışması ve eleştirisi için Bkz: *Üniversitelerimizin Yönetim Sorunları*, Türk Devrim Ocakları Yayını, 1968.

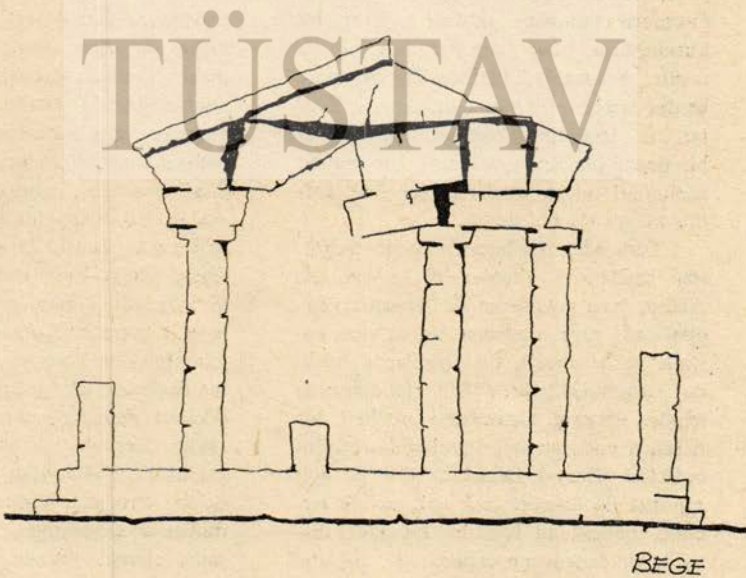
SONUÇLAR

Tasarı kanunlaştığı takdirde, Üniversite'nin istenen ve özlenen sükuneti getireceği beklenmektedir. Ancak bu inzibatî bir sessizlik olacaktır. Yüksek öğretim re-

formu konuşulmuş fakat yapılamamıştır.

Daha iyi, köklü ve reformcu bir tasarı hazırlanamıyorsa, buradaki sorunluluğun büyük payı «özerk» olduğunu ileri süren üniversitelere ve öğretim üyelerine aittir. Üniversitelerimiz çok ciddi bir sınav geçirmiş ve şimdilik daha özgür bir rejime layık olmadıklarını göstermişlerdir. Bu sonuç, daha önce olacağını haber verdiğimiz (Güvenç, *Özgür İnsan*, sayı, 7, ss. 39 - 47) «Önce huzur sonra reform» ilkesine uygundur. Öyle ki, huzur bir kez sağlandıktan sonra, mümkünse, reformun unutulmamasını dilemekten ya da ümit etmekten başka yapacak bir şey kalmıyor. Mevcut şartlar altında, daha iyisini istemek gerçek-dışı bir ülkücülük olurdu.

Ancak denememizde kullandığımız ilk şemalara dönerek hatırlıyalım ve unutmıyalım ki, Üniversitelerin temelinde bir sosyal yapı (Şema 1), üstünde Devlet kurumları (Şema 2) olduğu sürece (ki başka türlü düşünülemez), üniversite ancak bu ikisiyle birlikte yükselecektir. Bu ilkeyi bütün millî kuruluşlara genellemek çok yanlış olmasa gerektir.

Ekonomik Üçüncü Sektör: Çalışanların Teşebbüsü

M. Şükrü KOÇ

Klâsik ekonomi kitapları, genellikle, iki üretim biçiminin öğretisini anlatır. Bunların ilki ve daha yaşlısı, Liberal-Kapitalist üretim modeli, diğeri de ona karşıt olarak gelişen sosyalist biçimdir. Her ikisinin önceden yazılmış ve de kutsallaştırılmış kitapları, teorisyenleri, uygulayıcıları vardır. Bunların zamanla yumuşatılmış, ülkelerin özel koşullarına uydurulmuş, çağın ihtiyaçlarına göre intibakları yapılmıştır. Bunlara paralel olarak, geliştirilmeye çalışılan başka modellerle ilgili deneyler de olmuştur. Çalışanların, ekonomide üçüncü bir kesim olarak ortaya çıkması fikri de oldukça eskidir. Bununla ilgili pek çok denemeler yapılmış, Batı'da bir çok sendika, kendi fonlarını, sınıf ve tarımsal üretime yönelme çabasında bulunmuştur. Almanya'da bazı sendikalar, Hava Yolları ile Otomotiv sanayiine yatırım yapmış, bu kuruluşların hisse senedlerini satın almıştır.. Fransa'da, İngiltere'de de buna benzer teşebbüsler olmuştur. Ancak, bunlar, o ülkelerin ekonomisinde önemli bir unsur olmaktan ve belirli bir oranda toplumsal hayatı etkilemekten uzak kalmış küçük teşebbüslerdir.

Türkçede, bazılarının «Halk Sektörü» bazılarının «kooperatif kesim» dedikleri, bazı çevrelerce de «Sendika Kapitalizmi» diye nitelenen bu üçüncü kesimle ilgili başarılı bir uygulama İsrail'de yürütülmektedir. Türk Sendikacılığı içinde, «Sosyal Demokrat» nitelikli bir hareketi başlatan işçi liderlerinin benimsedikleri «Sosyal Demokrat Düzen» adlı raporda da önerilen pek çok politik tercihler bulunduğu için, bu konudaki başarılı bir denemenin çatısını ve çalışma tarzını anlamakta yarar vardır.

Sosyal Demokrat siyasal partilerin de destekledikleri ve ÜÇLÜ-ÜRETİM TARZI olarak açıkladıkları ekonomik faaliyetler bakımından, konunun ciddi biçimde incelenmeye ihtiyacı vardır.

İSRAİL EKONOMİSİNDE ÜÇÜNCÜ SEKTÖR

İsrail'de, ülke ekonomisinin hemen hemen dörtte birini elinde bulunduran ÜÇÜNCÜ SEKTÖR, tarımsal Kooperatiflerle işçi sendikalarının birlikte, sanayi, tarım ve hizmetler kesiminde yatırımcılık ve işletmecilik yapması ilkesine dayanmaktadır. Marksist teoride işçi, bir ücret karşılığında emeğini satan kişi olarak nitelendiği ve üretimden, sadece ücret yoluyla pay almaya razı bir unsur olarak kabul edildiği için, Sosyalist teori ile, bu deneme arasında yakınlık bulunmayabilir. Ancak, şu kadarını belirtmekte de yarar vardır ki, Üçüncü Sektör'de, üretim araçları, devletin de, özel teşebbüsün de elinde değil, doğrudan doğruya, o iş yerinde çalışanların mülkiyeti veya sahipliği altındadır. Bir bakıma, İsrail denemesi, teoriden çok pragmatik açıdan balatılmış bir teşebbüştür. Bilindiği üzere, İsrail, 25 yıllık bir devlettir. Oysa, bugün İsrail ekonomisinde önemli bir söz sahibi bulunan HİSTADRUT (çalışan insanların federasyonu) yarım yüz yılı aşan bir geçmişe sahiptir. Bağımsız bir devlet ortada yok iken bile İşçi Sendikaları Federasyonu vardı. Kutsal topraklar üzerinde bir Musevî devleti kurma ideali, 75-80 yıllık bir politika mücadelesi vermiştir. Osmanlı Padişahı Abdülhamit zamanında, Filistin'de toprak satın alarak, burada yerleşme üniteleri kurmak, bu idealin gerçekleştirilmesinin

ilk adımını teşkil etmiştir. Satın alınan her karış toprak parçası üzerinde Kibbutz (kollektif köy) ve Moşav (koopera-tif köy)ler kurarak göçmen yerleştiren Yahudi Ajansı, daha sonra, başta Hayfa olmak üzere, bazı ticaret ve sanayi merkezlerinde çalışan işçilere güvenlik ve iş imkânı sağlamak üzere örgütlenmeyi önermiştir. Bunun sonucu olarak HİSTADRUT ortaya çıkmıştır. Bağımsız bir devlet olmayınca, ülkede DEVLET TEŞÜBBÜSÜ de bulunamazdı. Gene millî bir devletin şemsiyesi olmadığı için ÖZEL TEŞEBBÜS de güvenlik ve çalışma olanaklarından yoksun bulunacaktı. İşte bu boşluğu doldurmak görevi Histadrut'a düşmüştür. Dünyanın dört köşesinden gelen, dilleri, kültür ve sosyal seviyeleri değişik insanları önce yeni bir vatan kurma idealine bağlamak, sonra da, onlara iş imkânı ve güvenliği sağlamak oldukça zor bir işti.

EKONOMİK SEKTÖRLERİN FAALİYET ALANLARI

Bugün, 25 yıllık bağımsızlık sonunda, İsrail'de güçlü bir SOL vardır. Bunlar, kendilerine Sosyalist demektirler. Ancak, uygulamaları bakımından, sosyal demokrat bir düzen içinde bulunmaktadırlar. İsrail sosyalistleri Sermaye-Emek çatışmasından gıdalanmakla birlikte, Özgürlük ve Eşitlik ilkelerine, sıkı sıkıya bağlı bulunmaktadır. Devletin kuruluşundan bu yana geçen süre içinde, Devlet Sektörü'nün payı gittikçe büyümektedir. Halen, ekonominin sektörler

arasındaki paylaşım durumu şu oranlardadır:

Devlet teşebbüsleri	%35
Özel teşebbüs	%42
Çalışanlar Sektörü	%23

Bu kesimler arasında, teşebbüsün nitelikleri de belirli bir sınıra içine alınmış gibidir. Çok katı olmamakla birlikte, sektörlerin ekonomik faaliyet alanları şu şekilde dağıtılmıştır:

Devlet Teşebbüsü: Toprak ve Su kaynaklarının geliştirilmesi, Maden, enerji, yakıt, demir ve deniz-yolları, savaş sanayii,

Özel teşebbüs: Tüketim malı üreten sanayi ile ticaret kesimi,

Çalışanlar Kesimi: Tarımsal üretim, ağır sanayi (petro kimya, demir-çelik, motor, seramik, çimento vs) Karayolu taşımacılığı ve sağlık hizmetleri.

Son yıllarda, Devlet ve Sendikal kesim arasında ortak yatırımların oranı artmaktadır. Sendikal kesimdeki hizmetlerle ilgili bazı işletmelerdeki paylar devlete devredilmektedir.

Sendikalar Federasyonu Histadrut adına ekonomik teşebbüsleri yönetmek üzere bir üst-kuruluş vardır: HEVRAT OVDİM. Bunun anlamı ÇALIŞANLARIN KOOPERATİF ORTAKLIĞI'dır. Halen, bu ortaklığın yönetimi altında bulunan ekonomik faaliyetlerle, çalışan (faal) insan gücü istihdamında ve o kesimin millî gelire katkısındaki oranlar da şöyledir:

Faaliyet alanı	Çalışan insangücü	Kesimin Millî Gelire katkı oranı
Tarım	%75	%77
Sanayi	%15.5	%17.5
İnşaat	%25	%41
Ulaştırma ve hizmetler	%36	%36
Ticaret ve mâli teşebbüs	%44	%24

Tablodan da anlaşılacağı üzere, tarım kesiminde çalışan her dört kişiden birisi hariç, üçü, Sendikal sektörde is-

tihdam edilmekte, tarım millî gelirinin %77 si Üçüncü sektörçe sağlanmaktadır.

İşçi sendikaları Federasyonuna üye olan her çalışan kimse, Hevrat Ovdim' in (Kooperatif ortaklığı) ortağıdır. Sendikalar Federasyonu'nun Genel kurulu, Yönetim Kurulu, aynı zamanda Ortaklığın, ÜÇÜNCÜ SEKTÖR'ün de genel ve yönetim kuruludur. Sendikalar Federasyonu Genel Sekreteri (Genel başkanlık yoktur), ortaklığın tabii Başkanıdır.

Kooperatif Ortaklığının üyeleri, Tarım kesiminde Kooperatifler, Sanayi kesiminde Şirketler ve yatırım fonlarının sahibidirler. Hevrat Ovdim'e bağlı kuruluşlar şunlardır:

Sayı	Niteliği
233	KİBBUTZ (Kollektif köy)
324	MOŞAV (Kooperatif köy)
219	Merkez Kooperatifi (Tarımsal sanayi ve pazarlama amaçlı)
189	Dağıtım ve Ulaştırma Kooperatifi
40	Tüketim Kooperatifi
103	Yapı Kooperatifi
141	Arap Kooperatifi
162	Biriktirme Sandığı
500	Sınai işletme şirketi

Tarımsal üretim kooperatifleri, normal kanunlara göre kurulup işletilmekte, üst seviyede de Hevrat Ovdim'e (Kooperatif Birliği) bağlı bulunmaktadır. Bizdeki, Tariş, Çukobirlik, Fiskobirlik, Antbirlik gibi.. Bu birlikler Hevrat Ovdim içinde bir seksiyondur. Kendilerine bağlı üreticilerin hem ihtiyaçları olan girdileri sağlamak, hem de ürettiklerinin pazarlamasını yapmakla görevlidirler. Örneğin, bir Moşav ortaklarının hangisinin ne çeşit mahsulden ne miktar yetiştireceğini tespit ve bunların satın alınarak tüketime sunulacağını bu Birlikler belli eder. Buna bağlı olarak, bu miktar tarımsal üretim için ne kadar kredi ve girdiye ihtiyacı olduğu hesaplanır ve toptan satın alınarak, ortağa verilir. Tarım dışı hizmetler ve sanai teşebbüsler Holding biçimindeki işletme kuruluşları tarafından yönetilir. Bunlar çeşitli ve faaliyet konularına göre şu şekilde gruplanmışlardır:

1. Ağır Sanayi İşletmeleri (Koor) Demir-çelik, döküm, cam, petro-kimya, cam, seramik, boya, plâstik elektronik vb. alanlarında üretim yapan 36 kuruluş bu Holding'te toplanmıştır
2. Solel-Boneh: İnşaat şirketlerini toplamaktadır. Milletlerarası ihalelere girmektedir. Kendisine bağlı 12 kuruluş vardır. (Türkiye'de 1960 larda kurulan Bahçeli evler sitesini de bu şirket üzerine almıştır)
3. KONUT-YAPIM Şirketi: Yılda 5000 daire yapan bir şirkettir.
4. İşçi Bankası (Hapo-Alım) İşçi tasarruflarını toplayıp, sanayie aktaran bir bankadır.
5. Sanayi Kalkınma Bankası: Ülkede, devlet, özel ve sendikal teşebbüslere gerekli yatırım ve işletme kredisi veren bir sendika finansman teşebbüsüdür.
6. Sigorta Şirketi: Sendikal fonların bir kısmını, sigortacılık kesiminde kullanmayı öngören bir teşebbüstür. Genellikle de, Histadrut'un sanayi yatırımlarını finanse eder.

KAYNAKLAR

Kooperatif Ortaklığı (Hevrat Ovdim) kendi teşebbüslerinin dışında, gerekli gördükçe, Devlet ve Özel teşebbüs yatırımlarına da katılmakta, hisse senedi almaktadır. Fakat, bu karma-işletme türünden gittikçe uzaklaşmaktadır. Nitekim, devlet kuruluşlarından birisi olan İsrail Hava Yolları (ELAL) da, önceleri %20 oranında payı olan Sendikalar, bu paylarını elden çıkarmaktadır.

Önemli sorunlardan birisi, yatırım için gerekli kaynakların nasıl sağlanacağıdır. İsrail denemesinde de bu konu uzun zaman tartışılmıştır. Ancak, yarım asırlık bir birikimin sonucu olması ve «kârın dağıtılmaması» ilkesinin sıkı sıkıya uygulanmasından ötürü, bugün böyle bir sıkıntılı sorun kalmamıştır. Genel olarak, yatırımlar için, sendika aidatların dan pay ayrılmamaktadır. Buna ihtiyaç

kalmamıştır. Bunun dışında, mâli kaynaklar şu şekilde oluşmuştur:

1. **Kâr birikimleri:** Hiç bir kooperative ve sanai işletme elde ettiği kârı, ortaklarına dağıtmamıştır. Bu kârlar, yeni yatırımların finansman kaynağı sayılmıştır.

2. **İşçi Tasarrufları:** İşçi ve köylülerin gönüllü olarak bankalarda topladıkları mevduat hesaplarındaki paraları, sendikal yatırımlar için kredi olarak kullanılmıştır.

3. **Sosyal Sigorta Fonları:** Mevcut kanuna göre, sosyal güvenlik amacıyla, işçi ve işverenden, toplu sözleşme ile kesilen primlerin %80'ni yatırımlara ayrılmaktadır. Bunun yarısı devlet, yarısı da sendikal yatırımlar için kullanılabilir.

4. **Devlet Bankaları:** Devletçe teşvik edilen alanlara yatırım yapılırken, özel teşebbüs ve devlet kuruluşlarıyla birlikte Histadrut'a bağlı kuruluşlar da uzun vadeli, düşük faizli kamu fonlarından yararlanmaktadır.

Bu dört kanaldan sağlanan imkânlar, 1963 de kabul edilen bir kararla kurulan YATIRIM FONU adı altında toplanmakta ve bu yolla kullanılmaktadır. Bu fon, ayrıca tahvil çıkarma hakkını da kullanabilir.

İSTİHDAM VE YÖNETİM

Çalışan köylü ve işçilerin Federasyonu, ülkenin en büyük işverenidir. Kendisine bağlı sendikali üyelerden ücretli olanların (işçilerin) 1/3 nün işvereni Federasyonudur. Halen 250 bine yakın işçi, ÜÇÜNCÜ SEKTÖR'de geçimini sağlamaktadır.

Sık sık tartışma konusu yapılabilecek bir sorun burada kendini göstermektedir. O da şudur: Ücretlinin hakkını savunmak üzere kurulan sendikacılık ile işverenlik bağdaşabilir mi? Bu teorik olarak doğrudur. Ancak, İsrail sosyalizminin teorik çizgiden çok, pragmatik noktalardan hareket ettiğini düşünün-

ce, kendilerinin cevaplarını kabul etmek doğru olur. Derler ki bu soruya karşılık:

«Devlet, nasıl vatandaşlarının hak ve menfaatlarını korumakla görevli bir kuruluş olduğu halde, artık, istihdam ve ekonomik zaruretleler git-tikçe artan oranda, yatırımcılık ve işletmecilik yapıyorsa, Sendikalar da aynı şeyi yapmaktadır.»

İşçi Sendikalarına bağlı işyerlerinde çalışan işçiler normal olarak sendikalar kurmakta ve kendi çıkarlarını savunmaktadır. Kanunen grev haklarını da kullanabilir. Fakat, genellikle, Sendika, kendi işyerlerindeki ihtilâfları, kendi üst kuruluşlarının hakemliği ile çözümler ve greve gerek kalmaz. Öte yandan, Devlet ve Özel teşebbüs işyerlerindeki işçiler için Toplu Sözleşme esasları Sendikalar Federasyonunca hazırlandığı için, aynı iş koluna giren kendi işyerlerinde kabul edebileceği hükümleri önceden kendisi tespit etmiş olur. Ayrıca, Sendika işyerlerinde çalışanlara fazladan bazı hak ve menfaat eklemeleri yapılır. Burada, Hevrat Ovdim ile Histadrut ayrı tüzel kişiler olarak görev yapar. Yani Kooperatif Ortaklığı ile Sendikalar Federasyonu arasında toplu sözleşme müzakereleri yürütülür.

Bugün ÜÇÜNCÜ SETÖR'ü en çok meşgul eden sorun, işçilere ait teşebbüslerin başına geçen yöneticilerin bürokratlama eğilimlerini asgariye indirmektir. Bunun için Ortak Produktivite Komitesi, İşçinin Yönetime Katılması gibi bazı etkili tedbirler alınmaktadır. Sanai ve Tarımsal işletmelerin üst kuruluşlarında (Birlik ve Holding) işçi temsilcileri icra yetkilerini kullanan birer unsurdur.

Bu tür teşebbüsün yeni karşılaşmaya başladığı bir başka sorun da, ortaklarına kâr dağıtma işidir. Bu konu henüz çözülmemiştir. Bazıları, dağıtılan kârların hisse payı biçiminde, ferdi iştiraka bağlanmasını önermekte, bazıları da, sendika tüzelkişilerine bu kârların verilmesini istemektedir.

Bu konular önümüzdeki yıllarda kesin biçime kavuşturulacaktır.

Alt ve Üst Yapı Çözümlemesi ve Türkiye Gerçeklerine Uygulanması

H. Faruk ERGİNSOY

Tarihsel süreç içinde Türk toplumunu sosyal açıdan karakterize eden özellik kamu'cu niteliğidir. Değişik çıkış noktalarına ve bakış açılarına sahip sosyologlar bile bu gerçek üzerinde genellikle birleşmektedirler.

Kamu'cu toplumların siyasal davranışlarda kolayca etkinliğe ulaşabilecekleri bir başka sosyolojik yargıdır. Çünkü siyasal eylem, genellikle, «örgütlenmiş insan topluluğunun davranışı» biçiminde tanımlanır. Bireyci toplumlarda da örgütlenme olasılığı gerçektir. Ne varki bu olanak doğal bir oluşum biçiminde belirmez. Onun için bireyci toplumların örgütlenme yöntemi toplumsal çıkarlara dönük olmamakta, genellikle insansal bir öz taşımamakta, giderek toplum'u belli kişi yada grupların hizmetine sokan bir yönelişe sahip bulunmaktadır. Bireyci batı uygarlığı içinde yer alan örgütlenme çabası, bu nedenle, bir sömürü organizasyonu niteliği taşımıştır.

Bu değerlendirme, çağımızın teknolojik gelişim ile somutlaşan uygarlığı karşısında bazı sorunların çözümünü gerektirecektir. Denebilir ki, bireyci toplumlar ve onlara özgü örgütlenme yöntemi teknolojik gelişimi kolaylaştırmıştır. O halde çağdaş uygarlığın istediği sistem ve yapı budur. Çünkü çağımızda uygarlık ile teknoloji artık eş anlamlı kavramlardır.

Gerek bu yargıyı değerlendirmek, gerekse konuyu Türkiye tarihi açısından somutlaştırmak için bazı sosyoloji kavramlarını öncelikle ele almak ve Türkiye'de geriliği yaratan etkenleri yine bu kavramların ışığında araştırmak zorundayız. Bizim bu yazıdaki amacımız, alt ve üst

yapı kavramlarını yerli yerinde kullanarak, batı uygarlığını yaratan koşullarla Türkiye gerçekleri arasındaki uyumsuzluğu belirlemektedir.

TEKNOLOJİK KÜLTÜR

Teknoloji bir kültürdür, çağımızın kültürü. Çoğunlukla bu gerçek yanlış yorumlanmakta ve teknoloji denince toplumsal süreç içinde yer alan bir sıra mekanik gelişim hatırlanmaktadır. Oysa bilgisayarlar (kompüter) dahi sosyolojik açıdan belirli özelliklere sahip bir kültürün açığa çıkışını örgütlemekten başka şey yapmazlar.

Bu nedenle, bir ülkenin uygarlık düzeyinde geri kalışını araştırmak gerçekte onu bağlayan kültürel geriliği araştırmaktır. Geçmişte ileri bir toplumsal yaşantıyı gerçekleştirmiş ülkeler için sorun daha da öznelleşir. Ve şu biçimi alır: Nasıl olmuştur da bu düzen, bu ileri toplumsal düzen, kendini değişen zamanlara uyarlayacak kültürü yaratamamıştır?

Türkiye tarihi açısından somutlaştırıldığında sorun belirginleşecektir. Çünkü Türkiye bir tarihsel dönemde çağının en ileri ve uygar ülkesi iken, değişim hızına ayak uyduramadığından geriye düşmüştür. Demek ki Türkiye tarihinde onun temel karakterini bir kültür haline getiremeyen noksanlıklar vardır. İşte bu noksanlıkların açıklanması veya hiç değilse araştırılması, bizi, geriliği yaratan etkenlerin saptanmasında en doğru sonuçlara götürecektir.

KÜLTÜR NOKSANI NASIL DOĞAR?

Toplumsal düzeni çağdaş gelişimlere

ayak uydurabilmek olanağına eriştiiren kültür toplumsal alt ve üst yapılar arasındaki uyum'la oluşur. Bu nedenle, Türkiye için alt ve üst yapı sorunlarının kendine özgü bir anlamı ve büyük önemi vardır. Bu önem bir cümlede şöylece söylenebilir: Bu gün geri kalmışlıktan kurtuluşun simgesi olan sosyal demokrat devrim hareketini karakterize edecek nitelikler değinilen konu içinde yer alırlar.

GENEL OLARAK YAPI

Bir bütün yaratan, birbirleriyle ilişkili ve birbirine bağlı ve etkili parçalara bilim dilinde yapı deniyor. Kavram, biyolojik-psikoloji gibi dallarda dokusal yada düşünsel varlığın ortaya çıkışı, işleyişi ve etkinliği açısından oldukça somut karakter taşır. Örneğin insan bütünü yani yapısı içinde bu bütün'ü yaratan yapılar küçük parçalar) genellikle tartışılması gereksiz bir oluşum içindedirler.

Sosyal alanda konu hayli yoğunluk kazanır. Çünkü sosyal bütünü yaratan yapıları gözlemek, karşılıklı ilişki ve uyumları değerlendirmek örneğin biyoloji ya da psikoloji alanındaki kadar kolay değildir. Buna rağmen sosyolojide de bir ortak temele ulaşılabilmiş ve toplumsal bütün alt ve üst yapı diye deyimlenen iki önemli parça'ya bölünmüştür. Burada bir parantez açarak söyleyelim ki alt-üst yapı ayrımı bir Marxist bulgu değildir. Marx'ın yaptığı bu ayrımı görüşlerine uygun biçimde kendi sistemine uyarlamak olmuştur.

ALT YAPI

Alt yapı toplumların maddesel temelini ifade eder. İlk çağlarda bu temel karakterini genellikle doğal ve özellikle coğrafi etkenlerden almıştır. Örneğin iklim, bitki örtüsü, yer altı yer üstü zenginlikleri ekonomik ve stratejik konum ülkenin alt yapısını oluşturmuştur. Çağdaş teknikler coğrafya ve doğa'ya bağımlılığı azaltıkları oranda alt yapı oluşumunda rol alan faktörler arasına girmişlerdir. Teknikteki ve özellikle ulaşım olanaklarındaki gelişim, alt yapı'yı alan olarak da genişletmiş ve ilkel-küçük toplumların yerini daha büyük ve geniş üniteler almaya başlamıştır. Bu değişim aşağıda değinilen

özellikler içinde üst yapı'nın da başkalaşmasına yol açmıştır.

ÜST YAPI

Yukarda kısaca değinilen alt yapı'nın kişisel yaşantı üzerindeki yansımaları üst yapı denir. Üst yapı genel olarak bir kavramlar dizisidir. İnsan bu kavramlar dizisi ile içinde yaşadığı toplumu yorumlar, değerlendirir ve giderek tutucu ya da değiştirici etkiler alır. Toplumların, kişilerin bağnaz, tutucu ya da devrimci olmaları değinilen etkilerin ağırlığına ve yönüne göre belirlenir. Üst yapı öznel kavramlarla düşüncüyü, nesnel kavramlarla kurumları meydana getirir. Bir üst yapı yansımaları olan düşünce beraberliği insanların bir arada yaşamasını sağlayan temel olanaktır. Eğer bu beraberlik olmazsa kişiler toplumsal bir bütün meydana getiremez ya da toplum bütünü içinde ayrışır. Böylesi bir olasılık toplum'u ayakta tutan düşünce beraberliğinin somutlaştırdığı uygarlıkların yok olması anlamına gelir. Ahlak'ı yaratan kurallar, inançlar, değer ve görenekler ile kişinin gerek toplum gerekse evren içindeki yerine ilişkin fikirler, üst yapı'nın öznel bölümü içinde yer alırlar.

Öznel üst yapı'nın yani düşüncenin nesnel biçim alması ile kurumlar doğar. Kurumlar bir yönleriyle düşünce'nin yaptırımı (müeyyidesi) diğer yönleriyle organlarıdır. Bu açıdan alınırsa kurumların temel özelliğinin zorlayıcı bir karaktere sahip bulunmaları olduğu görülecektir. Toplumları yönetenler genellikle üst yapı kurumlarını toplumsal yaşantıya uygularlar. Tersinden şöyle de söylenebilir: toplumu yöneten güçlere duyulan saygı ve boyun eğme (itaat) duygusu, bu kurumlarla-düşünce beraberliğinin uyumundan doğan iradenin ta kendisidir.

ÇATIŞMA-DEVİRİM-TUTUCULUK-KÜLTÜR

Yukardaki açıklama, bize, toplumsal süreç içinde yer alan çatışma, tutuculuk ve devrimcilik gibi olguları yerli yerinde değerlendirmek olanağını verir.

Kültür alt yapı özelliklerinin kişisel yaşantıya en doğru biçimde yansımaları

için kullanılan tekniğin adıdır. Karşılıklı ilişkilerin ve giderek üst yapıda beliren yeni özlemlerle alt yapı gerçekleri üzerinde girilecek uyarlamaların niteliğini yine kültürel bir çaba ile anlayabiliriz. Bu olmayınca ya da yapay biçimde üst yapı düzenlemelerine girilince bir alt-üst yapı dengesizliği belirir. Bundan toplumsal çatışma doğar. Toplumsal çatışma gerek tarihsel süreç içinde gerekse yaşanan günde değişik çelişkiler yaratır ve bu çelişkilerle somutlaşır. Çelişkileri eski'ye bağlı kalarak çözümleme isteğinden tutucu eylemler, çağdaş tekniklerle ileriye dönük biçimde çözümlemek isteğinden ise devrimci eylemler doğar.

TÜRKİYE TARİHİ AÇISINDAN

Yazı'ya girerken de söylediğimiz gibi Türk'ler tarihsel süreç içinde kamu'cu bir toplum yapı'sına sahip olmuşlardır. İlk çağlarda bu özellik o günlerde alt yapıyı belirleyen en güçlü kaynak olan coğrafya etkenlerinden doğmuştur. Bireysel yaşantıyı güçleştiren koşullar zorunlu bir örgütlenme ve dayanışma yeteneği yaratmıştır. Daha sonra ve özellikle Anadolu'da yaşanan yerleşik dönemde, bu ilk özelliğe denk bir teknikle anılan alt yapı karakteri daha da sağlamlaşmıştır. Toprak ve ticaret gibi iki ana sektörde teknik çağdaş gelişim sürekli olarak toplumcu bir nitelik taşımıştır. Ticarete devlet denetimi toprakta miri arazi rejimi, çalışma hayatında lonca sistemi değinilen tekniğin yarattığı kurumlardır.

Ne var ki bu alt-üst yapı uyumunu sürdüreceği ve değişen koşullara uyarlayacak olan kültür yaratılamayınca, yani pratik (deneysel) Türk toplum yaşantısı kendine özgü kültür'ü yaratamayınca zamanla bir boşluk belirmiştir. Bizim bu güne kadar üzerinde yeterince durulmamış ve çözümlenmemiş tarihsel sorunlarımızın başında bu boşluk yer alır.

Neden Toplumcu Türk çekirdeği kendine özgü kültür'ü yaratamamıştır? Bir ölçüde Bizans etkisinde içten içe değişen saray ve çevresi ile onlara bağlı bilim ve yönetim kadroları, bir ölçüde İslam dininin yozlaştırılması ve özünden sapıtılarak bireyci, tutucu karakter alması ne-

den olarak gösterilebilir. Ve fakat bu olumsuzluğun mutlaka daha güçlü daha belirgin başka nedenleri de olmalıdır (Burada içtenlikle söyleyelim ki, bu soru kafamızdaki sorunlar gündeminde cevabını halâ bulamadığımız bir konudur).

Bazı düşünürler, Türkiye'nin toplumcu özü ile batılılaşma akımının getirdiği özenti kurumlar arasında beliren boşluğu değindiğimiz kültür yoksunluğunun nedeni sayarlar. Bize göre de böyle bir uyumsuzluk vardır ama bu bir neden değil sonuçtur. Yani toplumcu bir kültür yaratamadığımız için batılılaşma bir teknolojik yaklaşım olmaktan çıkmış ve batı'nın bireyci kurumları içimize sızmaya başlamıştır. Askerlik alanında yenilmezliği yaratan asıl güç, yani halkın toplumcu gücü, yine bu sızmalar sonunda etkinliğini yitirmiştir.

Orta Asya Türk'lerinin getirdiği asıl karakteri bilimsel bir inceliğe ulaştıran Anadolu uygarlığı Türk Kültürünün ege men unsuru olamadığı için, Osmanlı devlet'i, zamanla batılılaşma karakterlerini de içeren bir alt-üst yapı çelişkisine sürüklendiği. Bir ölçüde Anadolu İyon uygarlığına kapalı kalışımızın sonucudur bu. Öyle ki, Hellen (Yunan) uygarlığı temelden benzemez ve ayrı olduğu İyon uygarlığını özümsemeye çalışır hiç olmazsa Avrupa'ya karşı böyle bir görünümle kendine destek sağlarken, biz, bizim olan bu uygarlığa ters düşmenin yollarını aramışızdır. Dinsel dogmaların bu olumsuz yönde elbet büyük etkinliği vardır. Ama asıl suç, Türk kültürü için kaynak ararken bakışlarını ege kıyılarından inatla ve sürekli olarak kaçırma çalısan Türk aydınlarındadır.

CUMHURİYET DÖNEMİ

Bu durum, dinsel görünüm taşımayan bir oluşum içinde cumhuriyet döneminde de süregelir. İki yüzyıl öncesinin batılılaşma yanılısı, batsal bireyci kurumlara açılış, bu dönemde de devam etmiştir. Teknolojinin bir kültür olduğu unutulmuş ve alt yapısı yani toplumcu özü ile üst yapısı yani bireyci batı kurumları arasındaki çelişkiyi sürdüren Türkiye'de bu çelişmeye dokunmadan temel sorun-

ların çözümlenebileceği unutulmuştur. Bu elbette büyük bir yanılğı olmuştur.

Bu büyük yanılğı iki yönden toplumu-
muz etkisi altında tutar. Önce, bağımlılık yaratır. Çünkü alt yapı yansımaları olmayan, çelişik bir toplum düzenini ortaya çıkaran teknolojik gelişmeler, çağımızda ulusal bağımsızlığı yok eden en güçlü etkenlerdir. Sonra, öykünmeden ileri gitmeyen bu türde bir teknolojik gelişimin toplum bütününe kavramasına olanak yoktur. Bunun için Türkiye, küçük bir azınlık kesiminde en ileri batı toplumları düzeyinde görünürken, büyük bir çoğunluğu ile en ilkel ülkeler ve uluslar arasında yer alır. Toplumsal gelişimin sağlıklı olabilmesini engelleyen asıl nedenlerden biri budur. Çünkü azınlığın lüks aşamasına varan gereksinmelerini karşılayabilmek için çoğunluğun insanca yaşayabilme olanaklarını sömürmek zorunluluğu doğmuştur. Ülkemizi kıskaç içinde tutan ekonomik sorunların açıklanabilmesi için bu gerçekler ilk ipuçlarını verir.

Görülüyor ki Türkiyede alt-üst yapı uyumsuzluğundan doğan bir temel sorun vardır. Ne var ki bu sorun, Marxist analizde yer alan alt-üst yapı sorununa benze-

memekte ve özgül bir karakter taşımaktadır. Çünkü çıkış noktasında onu belirleyen etkenler salt ekonomik koşullar değil daha çok sosyolojik nitelik taşıyan uyumsuzluklardır. Ki ekonomik sorunların kaynağını da bu uyumsuzluk içinde aramak gerekmektedir.

İşte toplumu Anayasa'ya direnen güçler, işte onların yandaşları ve işte Türk halk çoğunluğunun sezgiye dayanan bir davranış türü içinde Anayasa'nın toplumu karakterine sahip çıkışı...

Bu olay değinmeye çalıştığımız temel sorunu somutlaştırmıştır. O temel sorun toplumcu Türk çekirdeği ile bireyci batısal kurumlar ve onları yansıtan yasal düzen arasındaki çelişmedir.

Bu çelişme çözümlenirse, özgürlük ve demokrasi ilkeleri ışığında, geride kalan despotik sol çözümleri değerden düşüren bir gelişim, bir çağdaş devrim gerçekleşecektir. Türkiye sosyal demokratları için gün, tarihsel bir örnek değeri taşıyacak olan bu çözümün yol ve olanaklarının aranması gereken gündür.

Türk halkı böyle bir gelişimin desteği olmaya hazırdır. Bütün tarihi boyunca olduğu gibi...

Gülten Akın

ÖZGÜR İNSAN bu sayısından başlayarak her sayı bir şairi kendi kaleminden tanıtacak ve son yıllarda yazdığı şiirlerden seçmeler koyacaktır. İlk olarak kendi kaleminden, Gülten Akın ve şiirlerini yayınlıyoruz.

Yozgat'lı bir devlet görevlisinin dört kızından en büyüğüyüm. On yaşındaydım Ankara'ya göçtüğümüzde. Uzun kışları mangal başlarını, ezgiyle okunan dinsel kitapları, ilâhileri, masalları, bana sonsuz gelen bahçeleri, arıları, kırları, çiçekleri, saygın büyükbabaları bırakarak.

Çocukluğum bıçakla kesilmiş gibi oldu. Hızla büyüdüm. Ekmek karneleleriyle, dar evlerle, savaş haberleriyle, kartmalarla. Şiire o yaşlarda başladım. 1951 yılında ilk şiirim yayımlandı. Bir süre mavi yazdım. Evlendim, çocuklarım oldu. Yaşam güçleşti. Şiirlerin mavisini koyulaştı. Karaya vardı bazan. 1958'de yönetici olan eşimle düştük Anadolu yollarına. 1972'ye kadar, sekiz ilçe, bir güneydoğu ilinde kaldık. Bir yandan halkla sürekli bir alışveriş, öte yandan 1960'larda üstümüze düşen aydınlıkla şiirlerim değişti. Hayat da, doğa da büyük kentlerdeki gibi değildi. Kat kat kabuk bağlamamıştı. Hem binbir renkli, hem yalın. Yaşadım. Yaşayanı gördüm. Her çizginin karşılığı şiire çekildi. Bireyci şiir mi, toplumcu şiir mi? Bu ayrımlar ayağı yerde ayrımlar değil. Birey var, bireyci şiir olacak. Toplum var, toplumcu şiir olacak. Şiir mekanik bir yapı değilse, canlı ve değişken bir kaynaktan çıkıyorsa aynı ozanda bu iki şiir birlikte bulunacak.

Ben halkın ozanıyım. Kendimi anlatırken de, başkasından, büyük çoğunluktan söz ederken de. *Rüzgâr Saati'n*i, *Kestim Kara Saçlarımı'y*ı, *Sığıda'y*ı, *Kırmızı Karanfil'i* yazdıktan sonra *Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı'na* vardım. Bu kitaplar bana çeşitli ödüller kazandırdılar.

YALINAYAK TÜRKÜ

Yatağında usul usul akan
Kömürde demirde eriyen can
Kesilen ayak kopan parmak
Kuş şenliği çalı duldası
Karda bir bir ayak izi
İşlendi bedenimize

Ağlaya ağlaya görmez olan biri
Gören biri susan biri
Apansız konuşan biri
Patlayan ses vurulan tay
İşlendi bedenimize

Yılgınlık düşsel olarak
Korkular suret
Yanıklar var anlamıyla
İşlendi bedenimize

Artık biz
Onların simgesiyiz

Şiirimizi kente yalınayak girecektir

Orda durmadım. Şimdi **Ağıtlar ve Türküler** yazıyorum. Onların, basılmadan, halkın ağzında söylendiğini duyduğum gün, gerçek ödülümü almış olacağım.

İnanıyorum ki, şiir, dünyayı döndürmese de, kişinin, halkın sesi olmayı sürdürecektir. Zulme, baskıya, silâha karşı, beyaz kara güllerle direnecektir.

KONUŞ

Konuş sesin durmasın

Gün doğdu ve battı, kuşluğu atladık
Uzun kuşluğumuzu, sen gelmeden önce
Ceylân yavrusuna bastı karanlıkta
Suyun gözesine düşen sarı yaprak
Dönendi dönendi akıp gidemedi
Deniz kabarmayı boşuna bekledi
Kumlar boşuna bekledi

Konuş, sesin durmasın

Uzun bir kuşluğu muştulayan sesin
Susup dinlemeye girdi rüzgâr
Ağaçlar kulak kesildi ormanda
Tedirgin bekliyor tuzaklar
Sözlerin mavzer kurşunu
Kentin delip geçiyor duvarlarını
Dağlar çoğaltıp dağıtıyorlar

Konuş sesin durmasın

YÜKSEK EVDE OTURANIN TÜRKÜSÜ

Evleri yüksek kurdular
Önlerinde uzun balkon
Sular aşağıda kaldı
Aşağıda kaldı ağaçlar

Evleri yüksek kurdular
Onbin basamak merdiven
Bakışlar uzakta kaldı
Uzakta kaldı dostluklar

Evleri yüksek kurdular
Cama betona boğdular
Usumuzdaydı unuttuk
Topraklar uzakta kaldı
Toprağa bağlı olanlar

DEV İÇİN TÜRKÜ

Savaşlardan geçtin ise
Doğdun ise kurtuluştan
Halk közündü piştin ise
Kan çiçekli dar yolları yolsama

Duldasında seldiğimsen
Gözesinden dolduğum sen
Benim ulu bildiğim sen
Gülten der ki
Yoksullukla eğittiğin kulsama

Tarımda Verimlilik ve Zorunlu Kooperatif Ortaklığı

Ahmet İSVAN

Toprak Reformu ile kooperatifler birbirinin tamamlayıcısıdır. Kooperatifler olmadan bu reform düşünülemez. Fakat, unutmamak gerekir ki, kooperatifleri sadece kuruvermekle, hiçbir sonuç alınmaz. Hatta, toprak reformu kooperatifleri, bugün örneğini gördüğümüz bazı tarımsal Devlet Kooperatiflerimiz gibi, sadece kredi almak, ya da bir ürünü sade pazarlamak amacıyla kurulur ve bir devlet dairesi gibi yönetilirse —ki isminden başka hiçbir tarafıyla kooperatife benzerliği olmayan birçok tarımsal «kooperatiflerimiz» böyle yönetilmektedir— bunun sonucunda toprak reformu ciddi bir tehlikeye girer.

TOPRAK REFORMUNUN VERİM ARTIŞI SAĞLAMASI

Toprak reformunun Türkiye için zorunlu oluşu, iki ayrı amacı yerine getirme gereğindedir. Toprak reformu hem çok sayıda topraksız vatandaşın az sayıda gereğinden fazla toprağı olanlar karşısında ekonomik, sosyal ve politik güçsüzlüğünü ortadan kaldırmak, hem de tarım sektörünü sanayiye yatırım kaynağı ve ham madde sağlayacak, pazar temin edecek, döviz getirecek ve artan nüfusu besleyecek kadar tarımsal verim artışı sağlayabilecek biçimde, yeniden örgütlemek amaçlarıyla göze alınır. Toprak reformu ile verim artışı sağlanamaz ve tarımdan sanayiye kaynak aktarmanın yolu bulunmazsa, yani tarım sektörü sanayileşmek için üzerine düşen görevi yapamazsa, reform ekonomik nedenlerle kesin şekilde önlenir. Onun için, toprak reformunun

yalnız sosyal amaçlarına ulaşmak bile, verim artışını sağlamaya bağlıdır. Verim artışı ise, kooperatiflerin kuruluş ve yönetilişinde izlenen ilkelerden ayrılmaz.

Bu nedenle, toprak reformu kooperatiflerine, köylüyü zorla ortak yapmak fikrini, verimliliği sağlamak açısından, dikkatle gözden geçirmeyi gerekli buluyoruz. Gerçi bu konuya özgür kooperatifçiliğin temel ilkeleri açısından da bakılabilir, fakat, biz bu yazıda, diğer bakışaçılarını ihmal ederek soruna, başta gelen öneminden dolayı, sadece tarımsal ürün artışı sağlama açısından bakmayı görev sayacağız.

ZORUNLU ORTAKLIK

Son yıllarda hazırlanan bütün toprak reformu tasarılarında yeniden toprak sahibi yapılanların kanun zoruyla, kooperatiflere ortak yapılmaları öngörülmektedir. Burada güdülen amacın, verim artırıcı girişimlerin, reformdan yararlanacak herkese, kooperatifler tarafından ulaştırılabilmesi, ürünlerde standardizasyonun yapılabilmesi ve köylünün kredi ve satış örgütü yokluğundan dolayı sömürülmesini önlemek gibi, reform için gerekli yardımların yapılması olduğunda kuşku yok. Gene kuşkusuz biliyoruz ki, ortaklığı zorunlu yapmak isteyen uzmanlar, köylünün ortak olmaktan çekineceğini öngördükleri için ortaklığı kanun zoruyla getirmeyi arzuluyorlar. Köylünün kooperatife ortak olmak konusundaki kuşkularının yerinde mi, yersiz mi olduğuna bakmadan önce, toprak reformu kooperatiflerine, verim artışını sağlamak için nasıl bir görev düştüğünü inceliyelim.

TARIMIMIZDAKİ VERİM DÜŞÜKLÜĞÜNÜN NEDENLERİ

Çağdaş tarımın eski tarıma kıyasla daha verimli oluşu, değişik iklim şartı, toprak cinsi ve kullanılış amacına göre yeni türlerin bulunmasından ve bu ayrı türlerin kendilerine özgü kültür usullerinin devamlı araştırmalar sonucu öğrenilerek uygulanmasındandır. Örneğin, kuraklığa daha dayanıklı yeni bir mısır türü, ya da daha bol yumurtlayan yeni bir tavuk cinsi geliştirilince, bunların kendilerine özgü kültür usulleri ve bazen da bunlar için özel tarım aletleri de beraber gelişir. Diğer türlere uygulanan alışılmış kültür usulleri ve araçlarla, yeni bulunan türlere uygulanması gereken kültür usulleri arasında farklar vardır. Çağdaş tarımdan alınan yüksek verim, o iklim, o toprak ve o piyasa şartlarına en uygun damızlığın seçilmesi ve o damızlığın gerektirdiği özel kültür usullerinin uygulanmasıyla mümkün olmaktadır.

Yüksek verimi sağlamak, 1. kullanış amacına en uygun damızlığın seçilerek üreticiye ulaştırılması, 2. o damızlığın o toprak ya da iklimde gerektirdiği gübre ve yem gibi üretim unsurlarının saptanıp üreticiye sağlanması, 3. gerekli makina ve aletlerin bulunup üreticinin hizmetine verilmesi, 4. hastalıklara karşı etkili ilaçların, doğru aletlerle, yararlı zamanlarda kullanılması, 5. bakım işlerinin zamanında ve etkili bir teknikte yapılması, 6. ürünün başarılı bir şekilde ambalajlanıp satılması, 7. bütün bu alanlarda yararlı yenilikler peşinde koşan bir araştırmanın sürdürülmesi ve 8. gerekli finansmanın karşılanması gibi birbirine bağlı ve çok kademeli işlerin tümünün kusursuz yapılmasıyla mümkündür. Başarılı tarımı bir zincire benzetirsek, şartlara uygun damızlığın önemle seçilerek sağlanmasından başlayıp, ürünün tüketiciye ulaşmasına kadar geçirilen her kademeyi, zincirin bir baklası sayabiliriz. Nasıl bir tek baklanın kopması bütün zinciri işe yaramaz hale getirirse, bir tarım işinde bir tek kademenin aksaması, bütün girişimin başarısızlığı ile sonuçlanır.

Bu esaslar, ülkemizde tarım dışı sek-

törlerde bilinen ve özellikle sanayide uygulanan üretim yönteminin temelleridir. Örneğin, buzdolabı yapacak bir sanayici hangi modeli, hangi ham modellerden, ne kadar işçilik ödeyerek, ne boy bir fabrikada, yılda kaç adet yapacağını, hangi karnallardan ve kaç satacağını hesaplamadan, gerekli finansmanı sağlamadan, işe başlanamayacağını bilir. Tarımımızın ilkelliği ve verimsizliği, bunlara benzeyen kademeleri tarımsal üretim için hesaplamayışımızdan, gelişigüzel üretime atılmamızı gerektiren bir ortamda bulunmuşumdur.

Tarım alanında bugüne değin köylüye teknik bilgi veren örgütler ile, yapılacak işe kredi veren örgütler ve çıkan ürünü satan örgütler arasında hiçbir sorumluluk bağı olmadığı için, köylü zaman zaman paraca teşvik edildiği bir işe yararlı tekniği bulamamış ve kooperatif ismini taktığımız devlet büroları, hangi teknikle, hangi damızlıkla, hangi krediyle yetiştirildiğinin hiç farkında olmadıkları ürünlerin, sadece satışla ilgilenmekle yetinmişlerdir.

Örneğin, Fiskobirlik fıncığı sadece alır ve satar. Bunun dışında yölyü, kade-riyle başbaşıdır. Krediyi tefeciden sağlamaya mecburdur. Verim artırıcı yeni çeşitler, gübre denemeleri, yeni kültür usulleri konusunda, şayet bir yardım gelecekte, bu, tamamen kooperatifin dışında Tarım Bakanlığında gelecektir. O Tarım Bakanlığında ki, hem bütün tarım ürünlerinden aynı ölçüde sorumludur, hem de, dünyada fıncık alanındaki gelişmeleri izleyecek olan Fiskobirlikle doğrudan ilişkisi yoktur.

Sonuç ortada. Tarımda dünya ölçüsünde çok düşük verim almaktayız. Geçen yıllar içinde bu düşük verimi yükseltecek yeni üretim araçlarını geliştirip yerleştiremedik. Örneğin, Cumhuriyetin başından beri, yeni bir buğday tipi bulamadık, ülkemizin özel değerlerinden Kıvrıkcık koyununu, Bursa şeftalisini, Ankara keçisini bile islah edemedik. Başka ülkeler bu islah ve yeni cins araştırmalarını başarıyla sürdürdüler de, biz onların buluşlarını dahi başarıyla izleyip, gerekenlerini gerekli yerlerde kullanmak için ciddi araş-

tırmalar yapamadık. Dünyanın yirmi yıldır bildiği Meksika buğdayı bile yurdu-muza, yapılan denemelerin sonunda, ne-rede başarılı olacağı bilinerek değil, ka-çak olarak girdi. Tarımdan aldığımız dü-şük verim, toprak ve iklim şartları gibi bizim etki alanımız dışında kalan neden-lerden değil, böyle buluşları yapamadığı-mızdan, en azından sorumlu bir şekilde izleyemediğimizden ve tarımsal üretim için gerekli girdileri, zincirin baklaları gibi, bir bütünü tamamlayan parçalar şeklinde göremeyişimizden, geçici heveslerle, ba-zan zincirin bir baklasına, bazan öbürüne önem verişimizin sonucudur.

Zaman olmuş, Dünyanın en verimli ineklerini servet denecek bedeller karşı-lığında uçakla yurdumuza getirmişiz, a-ma zincirin diğer baklalarına önem verme-diğimiz, ahır, mera, hastalık, dengeli yem konularında yetersiz kaldığımız için, o hayvanların danalarını kasaplara satacak duruma düşmüştür.

Zaman olmuş, bütün dünyanın mil-yarlar değerinde araştırma ve uzun yıllar süren denemeler sonucu meydana çıkar-dığı başarılı damızlıkların vazgeçilmez değerini bilip, ithalatta damızlığı serbest bırakmış, liberasyon listesine almışız, a-ma arkasından bir kilo karnabahar tohu-mu için üreticinin çaresiz bir arama için-de bunaldığı ve inanılmaz karaborsa be-deller ödemeye mecbur olduğu, kısır gö-rüşlü bir bürokrasi tahakkümü getirerek, başlangıçtaki amacımızla çelişmişizdir.

Gün gelmiş, bir iki yabancı uzmanın yaptıkları yüzeysel incelemelerin sonucuna kapılarak var gücümüzle, örneğin tavuk-çuluk gibi uzmanlık ve özel üretim araç-larının çok önemli olduğu bir alanı, Dev-let eliyle teşvik etmiş, bu alana bol kredi vermiş, ama kredi ve kuluçka makinası dışında, hastalıklarla mücadele, dengeli yem, modern ırklar vb. gibi diğer üretim araçlarının önemini tam kabul etmediği-miz, yani zincirin diğer baklalarını ihmal ettiğimiz için, Devlet eliyle bu alana ittiği-miz insanlar zarar etmişler, nice köylü, nice emekli memur ve subay, bütün tasar-ruflarını bu alanda kaybetmişlerdir.

Sayısı çoğaltılabilecek olan bu örnek-leri şunu belirtmek için verdik: Toprak

reformunda kooperatiflerin teknik ve mali desteklenmesi görevini vereceğimiz tekno-bürokratik örgütümüz, geçmişte, tarımsal bir üretim işinin gerektirdiği bütün üretim unsurlarını, yani bu yazıda benimsediği-miz benzetmeye göre, zincirin bütün bak-lalarını birden ele alarak üretim yapmanın şartlarını yerine getirebilmiş değildir. Dev-let eliyle yapılan yardımlar için hazinenin yüklediği fedakarlık küçümsenmeyecek miktarlarda olmuştur ama, bu yardımlar çoğu kez zincirin bir iki baklasını sağlamış kalan baklaları sağlamak vatandaşa, yani güçsüz köylüye düşmüştür. Toprak refor-muyla bu durumun düzelmesi, üretim artışını sağlayacak garantili tedbirlerin alınması şarttır. Aynı tekno-bürokratik örgütün, önemli bir yanı anlayışa yeni şartlara ve örgütlenmeye kavuşturulma-dan, çok farklı ve yararlı bir tutuma ha-reket etmesini beklemek hata olur. Geç-mişte bu tür anlayışın dışına çıkan tek istisna, bütün baklaları birden temin eden Pancar Şirketi olmuş, o alanda da başarı sağlanmış, ileri ülkeler düzeyinde verim alabilmışizdir.

Köylünün gözünden kaçmayan, top-rak reformunun geleceği konusunda bi-zim de dikkatle değerlendirmemiz gere-ken bir husus da, Devlet Çiftliklerinin, sağlanan bütün büyük olanaklara rağ-men, yeteri kadar verimli olmadıklarıdır. Bu görgü ve bilgilerinin sonucu olarak, köylü okumuş tarımcının öğütlerini, kına-yamıyacağımız bir kuşkuyla karşılar, bü-tün geleceğini bizim de haklı bulduğumuz nedenle, onun anlayış ve başarısına sağ-lamaktan çekinir.

KÖYLÜ TOPRAK REFORMU KOOPERATİFLERİNİ KUŞKUYLA KARŞILAMAKTA HAKLIDIR

Toprak reformu ile sağlamıya mec-bur olduğumuz verim artışını gerçekleşt-irmek için kooperatiflerin kendi alanla-rındaki tarımsal üretim işinin bütün ka-demelerini (zincirin bütün baklalarını) ortaklarına sağlamaları lazımdır. Yoksa, geçmişteki başarısız sonuçla karşı karşıya kalırız. Bu da toprak reformunun ölümü demek olur.

Bugünkü anlayışımızla yönetilecek

olursa, köylünün toprak reformu kooperatiflerine ortak olmak istemeyeceği tahmini doğrudur. Fakat, köylünün bu kuşkuyla davranışını onun cahilliğine bağlamak, ve «Biz onun çıkarını daha iyi biliriz» diye ortaklığı kanun yoluyla zorlamak yanlıştır. Biliyoruz ki, Devlet tarafından tarıma yapılan yardım, zincirin bütün baklalarını birden ele alma görüşü olmadığı için, geçmişte başarısızlığa uğramış, bütün Avrupada en düşük verimleri alan ülke olmaktan kurtulamamışızdır. Bunu gören, sağ duyusuyla sezen, Devlet çiftliklerinin çalışmalarını izleyen köylü, aynı tekno-bürokratik örgütün, nasıl sonuçlanacağını bilmediği kooperatif yöntemine, bütün geleceğini bağlamak istemezse, haklı olmaz mı?

Biz, toprak reformunu isteyenler ve planlıyanlar, bugüne kadar Devlet yardımıyla sağlamadığımız, Devlet Çiftliklerinde bile kârlı olarak elde edemediğimiz verim artışını, köylüyü kooperatiflere zorla ortak ettikten sonra sağlayacağımıza nasıl güvenir, milyonlarca insanın ve reformun bütün geleceğini, kuracağımız örgütün bugüne kadar elde edemediğimiz başarısına, hangi cesaretle bağlarız?

VERİM ARTIŞINI

SAĞLAYACAK KOOPERATİFLER

Kuracağımız kooperatiflerin başalırı, yani üretimden satışa kadar gerekli bütün girdileri (inputs) sağlayan, yöneticileri en verimli cinsleri bütün dünyadan aramaya, onların gerektirdiği en ileri araçları ve kültür usullerini bulmaya teşvik eden bir kuruluş biçimine ihtiyacımız var. Bu öyle bir kuruluş olmalı ki, hem kooperatiflere sağlanan mali ve teknik olanaklar yetersiz kalırsa Devlet uyarılabilsin, hem de, köylü, tekno-bürokratların yetersizliğini kendi yaşantısıyla ödemiyeceğini bilsin ve kooperatiflere ortak olmaktan korkmasın, isteyince çıkabilmenin garantisine kavuşsun.

Aradığımız bu kontrol mekanizması, ortaklığın serbest olmasıyla sağlanabilir. Reform örgütü, ele aldığı ürün için gerekli bütün girdileri kooperatiflere gerçekten sağlarsa, o ürünü reform örgütünün tavsiye ettiği biçimde üretmek gerçekten kârlı olursa, köylü, üretim ve katışın hiçbir

döneminde kendi kaderine terkedilmeyeceğini görürse, kooperatiflere severek, koşarak ortak olur. Şayet köylü ortaklığında bir isteksizlik ya da azalma olursa, bu durum, kooperatiflere sağlanan üretim araçlarının yanlışlığına ve yetersizliğine şaret sayılır. Derhal hatamızı anlayıp ek-siklerimizi tamamlıyabiliriz. Köylünün katılma oranından böyle bir gösterge olarak yararlanabileceğimize inanıyoruz çünkü, geçmişte yapılan yardımların yetersiz olduğunu tekno-bürokratlar görememişken köylü sezmiş, yapılan yanlış teşviklere geniş ölçüde karşı durmasını bilmiştir.

Toprak reformunun başarısı için bütün tarım sektörünün kooperatifleşmesi gereklidir. Ortaklığı tercihe bırakmayı göze alan reformcu, zorunlu tutmayı gerekli görene kıyasla, kooperatifleri köylüye istetme, görevini de üzerine alarak, daha fazla sorumluluk altına giren reformcudur. Biz bu ek sorumluluğun Türkiye için çok gerekli olduğu inancındayız. Ancak bu ek sorumluluk sayesinde, tekno-bürokratik örgütümüz daha verimli üretim araçlarını bulup öğrenmek, dünyadaki gelişmeleri izlemek, gerekli üretim araçlarının tümünü bir araya getirmeye titizlik göstermek, zorunda kalacak, aksi halde köylünün ortak olmayı reddetmesiyle, sağlanan olanakların yetersizliği ortaya çıkacaktır. Bu, bizim için çok gerekli bir denetleme yöntemi olacaktır. Yani biz, köylünün kooperatife girmesini mecbur etmek yerine, toprak reformu örgütünün, köylünün girmeyi arzulayacağı kooperatifler kurmasını mecbur etmek istiyoruz.

DEVLET KOOPERATİFLERİNE ŞARTLI YARDIM YAPMALIDIR

Toprak reformu kooperatiflerinin iç yönetimi, bugün örneğini gördüğümüz tarımsal Devlet kooperatiflerinin aksine demokratik ve tamamen özgür olmalıdır. Kooperatiflere yardım sağlayan reform örgütü, yapacağı yardımı şartlı olarak vermemelidir. Şartlar, kullanılacak damızlık ve araçlardan, uygulanacak kültür usullerine ve satışla ilgili hükümlere kadar her alanı kapsamalıdır. Bunlar dışında, reform örgütünün kooperatife vereceği büyük yatırım kredilerine karşılık, o krediy-

le yapılacak tesisten sağlanacak kârın belirli bir kısmının kooperatif tarafından belirli alanlara yatırılması şartı da yer almaktadır. Böylelikle tarımdan sanayiye kaynak aktarmanın yolu açılmalıdır. Toprak reformu örgütü ise, köylünün kendi arzusuyla kooperatiflere girmesini sağlayacak cazip şartlar uygulamakla yükümlü tutulmalı, Devlete karşı, çok sayıda ortak sağlayabilmek konusunda sorumlu olmalıdır. Bu, tarım alanında yeni bir sorumlu Devlet öncülüğü anlayışı ve yeni bir düzen demektir.

Bu öyle bir yeni düzen olmalı ki, bu düzende toprak reformu örgütü, kooperatiflere ortak olan köylünün sosyal adalet anlayışımıza uygun bir düzeyde geçinecek ve borçlarını ödeyecek kadar gelir sağlayabilmesinden, Devlete karşı sorumlu tutulabilsin; köylü, kooperatiflerin dışında kalmakla daha fazla gelir sağlaya-

biliyorsa, durum ortaya çıksın; teknolojik bürokratik örgütün ve genellikle aydınların köy sorunlarını ilgilendiren gerçekçi olmayan önerileri oluyorsa, köylünün bunlara rağbet etmemesinden, aydınların hatası ve eksikleri anlaşılmalı.

Bu anlayış içinde toprak reformu örgütü, üretimi artırmak için lüzumlu bütün üretim araçlarını köylüye sağlamak yolunda, geçmiştekinden çok daha büyük bir güçle teşvik olunacak, daha verimli türleri ve teknikleri öğrenerek köylünün hizmetine sokmaya kendisini mecbur tutacaktır. Bu sayede teknolojik bürokratlar köylünün dertleri karşısında ilgisiz kalamayacak, toprak reformu örgütü ile köylü, verim artırıcı tedbirleri almak konusunda kader birliği içinde olacaklardır.

Kooperatif ortaklığının zorunlu kılınması ile böyle bir düzenin kurulması olanağı ortadan kaldırılmış olur.

Sergi Kitabevi

KİTAP

PLAK

Klasik Müzik - RUHİ SU

AFİŞ

Büyük Sinema İçi Kat: I

Yenişehir - ANKARA

● Ödemeli Siparişleriniz için yukarıdaki adrese yazınız.

TÜRKİYE
EMLAK KREDİ BANKASI (Basın : A - 20210)

ÖZGÜR İNSAN **GÜNCÜL**
yayınları: 1
Teşvik Sorunu

a.nejat ölçen

ÇIKTI

POSTA PULU GÖNDERİP
İSTEYEBİLİRSİNİZ

250 Kuruş

